

XV. ÉVFOLYAM

1925

JANUÁR.

MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
KÖZEPÉN.

ALZOLT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG ALMI ÉS KRITIKAI FOLYOIRAT.

ALZOLT ÉS JÖVŐ NEVÉN ALZOLT ÉS JÖVŐ ALZOLT ÉS JÖVŐ ALZOLT ÉS JÖVŐ

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN.

A Mult és Jövő Kulturestje

1925 január hó 25-én, vasárnap este fél 6 órakor a Zeneakadémia nagytermében.

Az Opera és színházaink legelőkelőbb művészeinek közreműködésével:

Amerikai zsidó zeneszerzők legújabb műveinek bemutatása.

Modern héber költők legújabb verseinek szavalása.

Középkori zsidó trubadurok lantos szerzeményei.

A Mult és Jövő előfizetőinek kedvezményes jegyek.

A nagy érdeklődésre való tekintettel ajánlatos a jegyeket minél előbb kiváltani a kiadóhivatalban:
VI., Révay-utca 14 (II. emelet). Telefon 199—55.

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Tizenöt esztendő	3	Sass Irén: Énekek Éneke (Regény) .. .	27
Patai Edith: Abel Pann bibliája .. .	4	Kósa Lajos: A zsidó (Vers) .. .	32
Új regényünk és novellasorozatunk .. .	5	Dr. Hevesi Simon: Israels. Születésének	
Kiss Arnold: Prágában, Brűnnben (Vers)	6	100-ik évfordulójára .. .	33
Cholnoky László: Jókai .. .	6	Kiss Arnold: Az utolsó nadrág .. .	33
Bródy László: Búcsú a völgytől (Vers) ..	7	Szenes Erzsí versei .. .	37
Patai József: Daganja Alefben, a Genez-		Dr. Steiner József .. .	37
záreth partján			
A három Daganja. — Daganja Alef hősei.			
— Elesett sómerek sírjai a Jordán és a			
Genezáreth partján. — A Niszanovok			
anyja. — „Dalolva szállunk romok és holt-			
testek fölött.” — Alkony a Galileai Ten-			
geren. — A meggyászolt borjú. — Indulás			
hajnalban .. .	8		
Szegedi emléktáblák .. .	16		
Gimes Lajos .. .	19		
Csermely Gyula: A negyedik csók .. .	19		
Peterdi Andor: Isten köpenye alá (Vers) ..	23		
Dr. Farkas József: Humor a Talmudban és			
a Midrásban .. .	24		
Dr. Winkler Ernőné Munkácsi Noémi: A mi			
sátrunk (Vers) .. .	24		
Báró Kornfeld Zsigmond zsidósága .. .	25		

Tollhegyről:

Felruházás zenekari kísérettel. — A „Ma-	
gyar Gyáripár” és Palesztina. — Jacki	
Cooganról. — A községkerületi elnökök	
jegyzőkönyve .. .	38
Kultúrpalota Egerben .. .	39

Krónika és Szemle:

A Mult és Jövő kedvezményei .. .	39
Keller Miksáné .. .	39
A Páva-utcai templom új főkántora .. .	40
Israels-emlékünnepe .. .	40
Patai József előadásai Pozsonyban és	
Sopronban .. .	40
Gyászünnepe .. .	40
A Pesti orthodox iskola jubileumáról ..	40

ILLUSZTRÁCIÓK.

Abel Pann bibliájából: Jubál, az első lantos		Jechezkeél Chenkin a sómerek közt .. .	12
(Műmelléklet) .. .	1	Jicchak Turner, Jisrael Giladi, Deborah	
— — Kájin a föld művelője vala .. .	4	Cisik a szentföldi honfoglalás hősi áldozatai	13
— — Ábel pedig nyájak őrizője vala .. .	5	Cvi Beker és kutyája .. .	13
— — „Nem fogtok meghalni” .. .	6	A szegedi zsidó hősök két emléktáblája a	
— — „Bolyongó és bujdosó léssel a		régi zsinagóga falán .. .	17
földön” .. .	7	A régi zsinagóga az emléktáblákkal .. .	18
A kinerethi lányfarm .. .	8	Gimes Lajos arcképe .. .	19
Tiberiás a Genezáreth partján a Nordau		Gimes Lajos: Rothenburg .. .	19
propellerrel .. .	9	— — Tájkép .. .	21
Jechezkeél, az elesett hős sómer .. .	10	— — Tabán .. .	21
Niszanov anyja .. .	11	— — Tél a Dunán .. .	22
Joszéf Trumpeldor, kapitány, Joszéf Salz-		— — Torony .. .	23
mann, Joszéf Buszel a szentföldi honfog-		— — Esthangulat .. .	24
lalás hősi áldozatai .. .	12		

Megjelent! „A Biblia képekben”

Második kiadás
ára 300.000 kor.

Külföldön: 150 c. kor. / 300 dinár / 700 lei / 200.000 osztr. kor. / 4 dollár és portó

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

ABEL PANN BIBLIÁJÁBÓL: JUBÁL, AZ ELSŐ LANTOS

„Ő volt találója minden hárfázás és lantolás mesterségének . . .”
(Mózes I. 4.)

Beilage des Mult és Jövő.

A „Mult és Jövő” 1923. évi januári műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XV. ÉVFOLYAM, 1925. JANUÁR

TIZENÖT ESZTENDŐ

Tizenötödik évfolyamába lép mai számával a Mult és Jövő. És ha figyelembe vesszük, hogy ebből a tizenöt évből tíz a háború és a forradalmak súlyos korszakában telt el, ami a rettentő világháború közepette a duplánál is többet számít, — méltán mondhatjuk, hogy a Mult és Jövő generációt nevelő munkája megállta a legfergetegesebb tűzpróbát és most már fokozott bizalommal tekinthetünk további fejlődésének emelkedő csúcsai felé. Nehéz és küzdelmes volt az út. Meg kellett küzdeni a tornyosodó külső nehézségekkel, gazdasági válságok fenyegető hullámaival, majd a reánk súlyosodó erőszakkal. De mindennél is súlyosabb volt a belső elfogultságok és előítéletek leküzdése.

A Mult és Jövő vitte bele nálunk a köztudatba, hogy a zsidó közélet nem merülhet ki apró csetepatékban, hiábavaló üres demonstrációkban és hizelkedő személyi kultusz ápolásában. A Mult és Jövő oltotta bele a lelkekbe a zsidóságot mint kultúrfogalmat és feltűzte a zászlóra az ötezeréves zsidó kultúra jelszavát, hogy diadalra vigye az eszmét és napról-napra növekedő lelkes tábor kövesse az évezredes ideálok útján. Egyenesen haladtunk a kitűzött cél felé, hogy folyóiratunkban, kiadványainkban, kultúrestéinken megismertessük a zsidó alkotó erő örökbecsű kincseit, zsidó tudást vigyünk a zsidó családba és a zsidó szellem fegyverzetével acélozzuk a zsidó öntudatot.

Akik a Mult és Jövő hódításait érthető okokból nem szívesen látták, a „hazafiság“ széles palástja alá igyekeztek rejteni a féltékenység éles töreit. Oh ismerjük ezeket a „hazafias felbuzdulásokat“, amelyekkel minden egyéni akciót és felelőtlen bombavetést is fehérre próbáltak meszelni a mi napjainkban. A Mult és Jövő senkitől a hazafiságból leckét nem kér. A hazafiság nem érdem, hanem kötelesség és a mi szent meggyőződésünk, hogy minden zsidó minden országban teljesíti hazafias kötelességét és erre senkinek sehol privilégiuma vagy monopoliuma nem lehet. De a hazafias kötelességek teljesítése nem jelenti seholsem azt, hogy a zsidónak meg kell tagadnia az ötezeréves zsidó multat és megszakítani a kapcsolatot az egyetemes zsidósággal és sokezeréves kultúrájával!

Az egyetemes zsidóság kérdései között az újabb események folytán előtérbe jutott a szentföldi telepítés problémája és a zsidó renaissance kérdése. Ezzel foglalkozik most legtöbbször a zsidó sajtó az egész világon. Senkit sem csábítanak seholsem a kivándorlásra, a tizenhatmilliós zsidóságnak talán csak egy tizedrészét fogadhatja be Palesztina. Ezt is csak fokozatosan évtizedek alatt. De nincs oly zsidó szív, amelyet ne töltene el örömmel a Szentföldön feltámadó zsidó élet, az ott folyó konstruktív építőmunka, önfeláldozó fizikai és szellemi erőfeszítés és a héber nyelv és kultúra csodálatos újjászületése. Hiszen ezért imádkoznak minden zsidó templomban kétezer év óta. És aki azt hirdeti, hogy ezt az imát nem kell komolyan venni, ne csodálkozzék, ha egyéb nemzeti imáját és himnuszát sem tartják majd őszintének és reásütik a „destruktív zsidó“ nemzetietlen bélyegét!

A Mult és Jövő mint zsidó orgánus legелеmibb kötelességének tartja, hogy amikor az egész világ zsidóságának kultúrmunkájáról beszámol, elsősorban a szentföldi zsidó renaissance eredményeit ismertesse becsületes, szubjektív objektivitással és azzal a szeretettel és lelkesedéssel, amelyet a zsidó kultúra ősi talaja, a vallások bölcsője, a próféták hazája minden ideális lélekből kivált.

Tudjuk, hogy féktelen agitációt folytatnak a Mult és Jövő ellen, melynek anyagi alapjait szeretnék egyesek megingatni. De egyrészt a tizenöt esztendő bizonyosság mellett, hogy a mi kultúrmunkánk mély gyökeret vert a zsidóság széles rétegeiben, másrészt, ha tudnók, hogy csak egy jótányit is kell zsidó meggyőződésünkből feláldozni, inkább feláldoznók egész existenciánkat! A zsidóság multja és jövője nem ismer megalkuvást. Ezt vallottuk nyíltan a Mult és Jövő betiltott politikai hetilapjában is, amikor kifelé kellett harcolnunk és a zsidóság sérelmeinek orvoslásáért küzdötünk nyílt sisakkal. Viseltük meggyőződésünkért és a zsidóságért az üldöztetést és annak a betiltásnak súlyos anyagi veszteségeit, amelyet máig sem vontak vissza. És amikor a Mult és Jövő irodalmi és művészeti folyóirata, minden politikától mentesen, hazai és külföldi zsidó szellemi értékeink javának segítségével, befelé teljesíti nagyfontosságú misszióját, itt sem ismerünk megalkuvást. Mint független hírlói és krónikásai a zsidóság belső életének, a zsidóság érdekét, a zsidóság jövőjét, a zsidóság hitét, a zsidóság kultúráját szolgáljuk. „Aki Istenért van, velünk van!“

PATAI EDIT: ABEL PANN BIBLIÁJA

Abel Pann bibliája az első látásra annyira lebilincsel és elkápráztat ragyogó színeivel, a kék, zöld, vörös, barna, sárga árnyalatok teltségével, a finom lilák, pasztelles szürkék, rózsaszínek ezerszínű változatával, hogy csak később eszmélünk rá, hogy az új színek mélyén új meg-látások, a Biblia újszerű értelmezése adja meg ennek a művészi munkának nagy jelentőségét.

Abel Pannál a szín nemcsak ábrázolásra, leírásra és hangulatkeltésre szolgáló eszköz, hanem öselem: előbb volt, mint a vonal és forma, mely határt szab neki. Azzal, hogy ilyen uralkodóvá teszi a színt, egészen új korszakot nyit meg a művész a Biblia illusztrációjának történetében.

Az egyszínű technikák objektivitását a színnek szubjektív élettől teljes gazdasága váltja fel.

Abel Pann lapjain keresztül nem históriának, messze, ködös távolok homályába taka-

ródzó áhitatos történetnek érezzük a könyvek könyvét, hanem eleven életnek, melynek ujjongásai ma is dalolnak, fájdalmai ma is véreznek. Abel Pann ott él, ott dolgozik, ott termékenyül az ősi földön, melynek növényzete, földje, vize és ege ugyanaz mint volt sokezer év előtt, az ő újratereítő fantáziáját minden virágszál, minden felhő segíti, itt a kisdéd héberül, a föltámadt ősi nyelven gagyog anyjának és az aratók ajkán héber dal csendül. Itt a művész lelke igazabban kapcsolódik a föld lelkéhez és ihletett fantáziájában életté válik a történelem. Így van az, hogy ez a feltámadt Palesztinában keletkezett új Biblia új lelket áraszt felénk. Ezenfelül kifejezési eszközei teljesen újak. Kelet minden színpompája ott él a lapjain, úgy hogy az egyszínű reprodukció csak halvány, sápadt mását adja az eredeti lapoknak, amelyeknél még a sokszorosítás technikai munkáit is a művész maga végzi, a Becalél grafikai intézetében.

Abel Pann lelkében hatalmas erővel ébred újjá az ősi világ és az ősi emberek. Ádám az Isten kezéből tisztán kikerült, de bűnbeesett ember és Éva a bűnrecsábító, egészen a forradalmárságig kíváncsi aszszony az ő meglátásában sok új egyéni vonást kapnak. A hatalmas harmadiknak, a kígyónak emberi arcot ad, gnómszerű gonosz, csufondáros emberi arcot, mintha ezzel is jelképezni akarná azt a nagy változást, melyet az érintetlen ősvilágban a kígyó megjelenése okoz. Abel Pann lapjai csupa misztikus fény, csupa zengő színnel szóltatták meg a teremtés isteni harmóniáját. Visszaálmodja magát az ősvilágba a szörnyetegek közé, melyek benépesítették a földet, lerajzolja a leviatánt, visszaálmodja a nagy pillanatot, mikor a gőzölgő káoszból kiszakadt a szárazföld, mikor először álltak össze egységes hatalommá a vizek, mikor a nagy világító először jelent meg a szűz égboltozaton és mikor a kis világító először öntötte el fényével az első éjszakát. Milyen levegősek, hullámosak, változatosak itt az Abel Pann lapjai! Sötétek, mélyek, misztikusak, a kék, zöld, fekete színek komor fátyolaiban mint az éj, sugárzóak mint a napfény és finomak, ezüstösek

Abel Pann bibliájából: „Kájin a föld művelője vala.”

mint a holdsugár leszűrődő fénye...

De megjelenik a gonosz és az örök harmóniát felváltja az örök küzdés. Sötétlő színek nyomasztó terheiben hagyja el az első emberpár a paradicsomot. Abel Pann már az alapszín megválasztásával érezteti a nagy változást, amely a paradicsomból a Halállal pecsételt küzdelmes életbe vezet. És mikor az emberiség békés éposza sötét tragédiába hajlik, mikor Káin megöli testvérét Ábelt, még súlyosabbá válnak a színek, még komorabb az ég és Káin hatalmas izmoktól duzzadó alakja szinte összeroskad a ránehezedő, sötétlő mennyboltozat terhe alatt. Ádám és Éva pedig görnyedten viszik vállaikon az első halottat, gyermeküket és a művész megéreztetni velünk, hogy görnyedésükben több van mint a gyász a magzatért. Az első emberpár Ábel holtteste mellett a saját és az emberiség sötét végzetének megismerését hordozza vállain.

Abel Pann bibliájának egyik legszebb lapja az, amelyiken Jubált: — minden művészek őseit ábrázolja. Hatalmas fák között, kis domboldalon pengeti lantját az első muzsikus. Mintha a természet is figyelne, a fák lejjebb eresztik ágaikat és a lombok között csendesen és magavesztetten áll néhány ember, köztük egy pásztor, aki botjára támaszkodva, teljesen átengedi magát a hangok varázsának.

Maga Jubál háttal ül a nézőnek, de egész tartásában, lehanyatló fején, karjának ívelő mozdulatán érezzük, hogy itt egy tiszta lélek adja át magát önfeledten, boldogan és mélységes áhítatban a muzsikának, az első művészetnek, mely hivatva van, hogy évezredek át búban és örömben kísérje az emberi lelket.

*

A hatalmas albumalakú, gyönyörű vászonkötésű héber és angol aláírással ellátott, keleti színekben ragyogó műlapok gyűjteménye „The Palestine Art Publishing Co. Ltd.” kiadásában jelent meg, még pedig háromféle kivitelben. Rendes kiadás ára 10 dollár, luxuskiadás pergamentkötésben, számozva, a művész sajátkezű aláírásával 25 dollár, superluxuskiadás bőrkötésben, 50 dollár. A gyűjtemény 25 lapból áll. Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatala útján is, az összeg előzetes beküldésével (VI., Révay-utca 14.)

Abel Pann bibliájából: „Abel pedig nyájak őrizője vala.”

UJ REGÉNYÜNK ÉS NOVELLA-SOROZATUNK

Mai számunkkal megkezdjük Sass Irén, a kiváló író nő biblikus regényének közlését. A rendkívül érdekes szövésű regény régi korok romantikus keleti levegőjét varázsolja elénk és olvasóink bizonyára megkülönböztetett figyelemmel fogják kísérni a cselekmény fejlődését és kibontakozását. Ugyancsak mai számunkkal kezdjük meg Kiss Arnoldnak a zsidó életből vett humoros novellasorozatát, amely méltó folytatása lesz a nagy poéta-pap eddigi pompás írásainak. Minden egyes novella természetesen önálló és független rajzot zár le. Sőt a regény konstrukciójában minden egyes rész teljesen egész benyomást tesz.

Kiss Arnold: Prágában, Brünnben

Vérben és hulláknak sora között,
Tátongó sebbel a szive fölött

Alszik egy hős örökké —
Egy édes anya hiába várja,
Egy zsidó özvegy sohase látja
Szép, délceg fiát többé.

Nem messze tőle véres papirra
Néhány szó kusza betűkkel írva:

„Ha föltaláltok holtan,
Vigyétek testem hazai földbe,
Temessetek az otthoni rögbe,
Hadd pihenjek én ottan”.

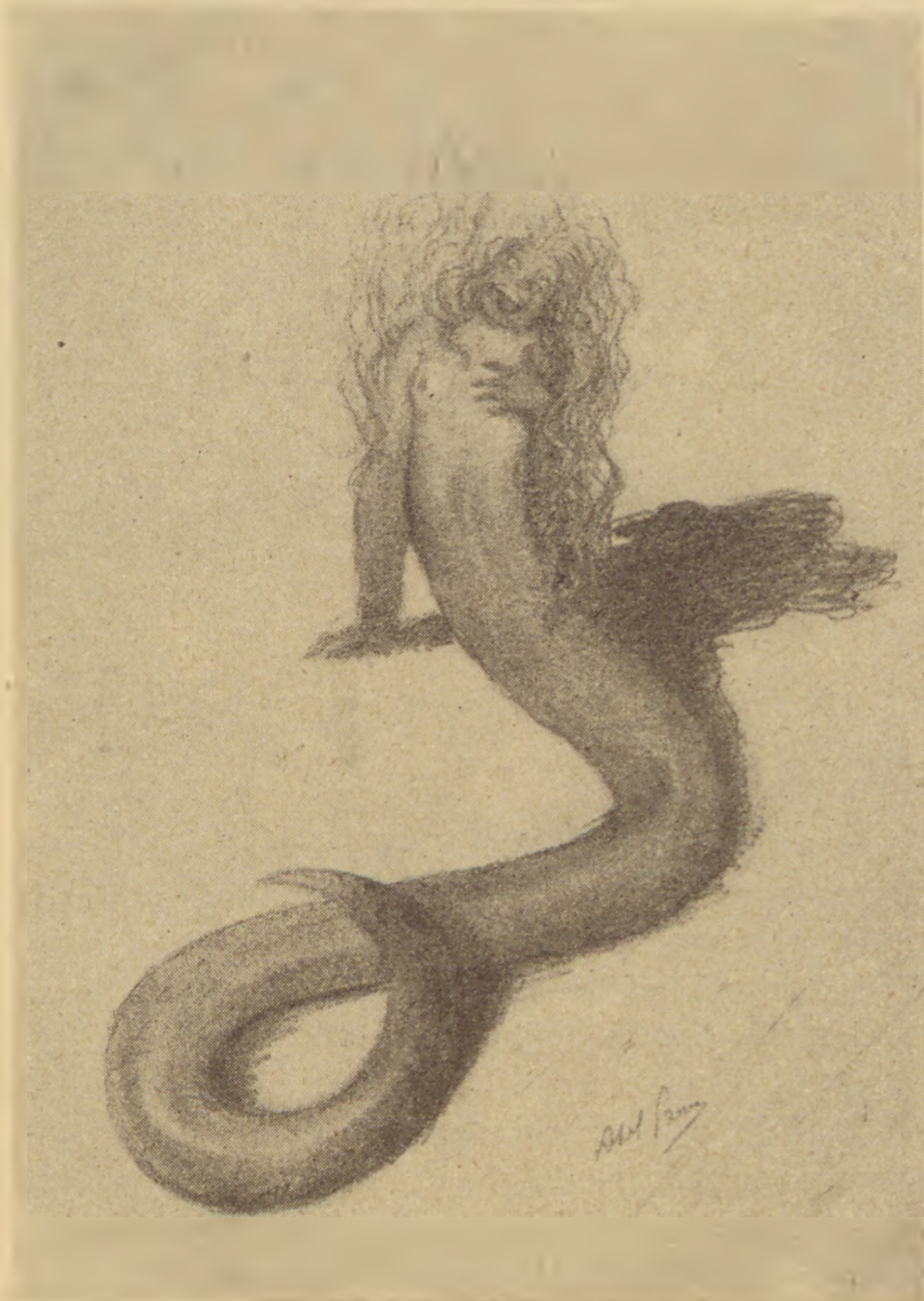
*

Tanulni, tudni, fáklyákat vinni,
Elborult égre lángbetűt írni,

Egy jobb korért csatázni:
Sok ifju szívnek legforróbb vágya,
Magasra csap föl álmaik lángja,
Szent bajvívásra szállni. —

„Hátrább zsidó te!” — rikolt a füttykös,
„Nincs hely az aulán!” bunkó süvöltöz,

H a l h a t s z a honért bátran!
É l n i, tanulni, nincs a jogodban,
Prágában, Brünnben, bárhol pokolban,
Csak nem a te hazádban! . . .

Abel Pann bibliájából: „Nem fogtok meghalni . . .”

CHOLNOKY LÁSZLÓ: JÓKAI

— A századik születésnap. —

zon az éjszakán, amelyiken teljessé lesz a száz év, talán leszál kőpárnáiról és észrevétlenül bejárja a régi utcákat, megnézi a régi házak helyén dermedező hideg palotákat, ahol valaha a lelkéből magzott félistenek és emberi alakra formált démonok laktak és csak hajnalban foglalja újra vissza márványtrónusát, hogy örök mozdulatlanságában folytassa évszázados álmát. Mert száz éve álmodik már, attól a pillanattól fogva, hogy azúrkék szemével meglátta a napisten lángoló arcát. Az egész élete álom volt, tündér-álmom, a mennyország és a pokol legizgóbb színeiből összeszótt, csodálatos álom.

*

Ő abban is egyetlen volt, hogy sohasem volt titka az életének. A legnagyobbak, amikor eltávoznak közülünk, mindig valami nyugtalanítót, valami meg-nem-fejthetőt, valami új, külön titkot hagynak itt emlékül maguk helyett. Azt a titkot, amelyet maguk is úgy hoztak magukkal az ismeretlen tartományból és amely árnyék gyanánt kísérte őket egész életükben. Ők maguk elmentek, hanem az árnyékuk ittmaradt. De a mi prófétáknak nem volt titka soha; amit érzett, amit gondolt, amit álmodott, azt nyomban odaajándékozta mindannyiunknak. Ezért van, hogy minden, amit leírt, a legragyogóbb, a legtisztább képmása a maga gondolat-szüleinek, az ő minden betűje igaz, mint a szentírás. És ez a fenséges igazság nem tűr meg maga mellett mást, csak a mindent átfogó szeretetet, mert hiszen a szeretet is magának az igazságnak a mivoltából sugárzott. A mi prófétánk mindenkit szeretett. Ha azok a gonoszok, akiket az írásaiban lesújtott és a porig alázott méltó büntetésként életrekelve odagyűltek volna köréje, bizonyára csak szeliden mosolygott volna és kegyelemben elbocsájtotta volna őket.

*

Ez a titoktalanság az oka annak, hogy nehéz nekrológot írni róla. Nincs mit számonkérni tőle. Mi volt az életfelfogása? Hogy a szép a legszebb, a jó a legjobb a világon? Mi volt a politikai nézete? Az, hogy mi magyarok szeressük egymást, akárki volt az apánk, akármilyen templomba járunk. Nem is ért volna rá megvárni, hogy bárminő gyűlölség is virágba szökkenjen a lelkében, mert mindig dolgozott. Dolgozott, ha az íróasztalánál ült, ha az utcán járt, dolgozott ébren, dolgozott álmában és dolgozott akkor is, ha az úgynevezett közéleti tevékenység kifejtésé-

vel volt is elfoglalva. Szinte egész életében tagja volt a magyar törvényhozásnak, de a Házban mindig a szomszédjai figyelmeztették, hogy álljon fel, mert itt a szavazás ideje. És ő felállt és szavazott, talán a saját halálos ítéletét is megszavazta volna, mert amikor a töketerebes-gál-szécsi helyiérdekű vasut koncessziójáról volt szó, ő akkor a Csendes-oceán mélységes mélységeiben kalandozott a csipkés korallok, a tarka turbánhoz hasonló csigák és a selyemfényű kagylók között, amikor pedig az indemnitás vihara zúgott minden sarokban, ő az eljövendő század csodáin tépelődött.

A zsidóság elitjének a lapjában ünnepeljük öt ezuttal, — illik megemlékeznünk azokról az érzés- és felfogásbeli kapcsolatokról, amelyek őt a magyar zsidósághoz fűzték.

Elfogultak és túlzók mindig voltak és lesznek itt is, amott is; olvastuk és valószínűleg olvashatjuk is majd nem egyszer, hogy Jókai valami különös, szinte szokatlanul meleg vonzódással vonzódott a zsidókhoz. Ez nem igaz. Ilyen keresztény ember nincs és a zsidóságnak nincs is szüksége arra, hogy mesterségesen bizonyított szimpátiákkal provokálja az ellenbizonyítékokat. Pedig azok, akik ragaszkodnak ehhez, bármikor hajlandók Jókai saját szavait idézni, főként politikai vonatkozású megnyilatkozásai nyomán. Az úgynevezett „politikai” nyilatkozatok alapján állva, még az átlag-ember lelkületébe sem lehet bepillantani, főleg, ha az illetőről, mint régi szabadelvű párti képviselőről van szó és főként, amikor az illető, mint ilyen, a zsidókról beszél. Ez a két fogalom azonban: *Jókai és politikai nyilatkozat* a Szíriusznak a Vegától való távolságát juttatja a hallgató, vagy olvasó eszébe.

De olvashattuk és kétségtelenül olvassuk ezután is nem egyszer, hogy Jókai titokban mélységes ellenszenvet táplált magában a zsidósággal szemben és ezt az érzését csak opportunitásból takargatta. Ez már nem is *nem igaz*, hanem egyenesen képtelenség. Aki olyan tökéletes színekkel, olyan ragyogóan tiszta meglátásban tudta megfesteni a zsidó Fortunátus Imrét, a magyar történelem e rendkívül fontos alakját, aki nélkül az események fejlődése kétségtelenül még szomorúbb ösvényre tért volna, mint megfestette ő, az nem lehet a zsidóság titkos ellensége.

Szerette és nagyrabecsülte a zsidóban is azt, ami nagy és nagyszerű és lenézte és semmibe vette a keresztényben is azt, ami kicsinyes és hitvány.

Bár a mi közös, egy istenünk több olyan ragyogó csillagot gyújtana ki a magyar égen, amilyen őbenne kilobbant.

Abel Pann bibliájából: „Bolyongó és bujdosó léssel a földön”

Bródy László: *Búcsú a völgytől*

A lábamat a szél serkenti
és pecsétes parancsolat,
énnekem nem szabad pihenni
a nyugalom fája alatt.
A vállamon a jövőt hordom
s a szeredásban a napot,
a völgyben nekem semmi dolgom,
ó, völgy, én nem maradhatok.

Nomád lelkem a hegyre kerget
szeszélyes, bizarr utakon.
Isten veletek, rózsakertek,
füves völgy, árnyas nyugalom.
Túl izamos, mohos sziklákon,
próféták ivadéka én,
az Úr szőlejét megkapálom
a magányosság szent hegyén.

PATAI JÓZSEF: DAGANJA ALEFBEN, A GENEZÁRETH PARTJÁN

A három Daganja. — Daganja Alef hősei. — Elesett sómerek sírjai a Jordán és a Genezáreth partján. — A Niszanovok anyja. — „Dalolva szállunk romok és holttestek fölött.” — Alkony a Galileai Tengeren. — A meggyászolt borjú. — Indulás hajnalban.

Hogyan jutottam el a pálmás paradicsomkertbe és az égbe nyúló ciprus-fasorok közé, melyek mint komor díszőrség állanak Daganja Alef-bejárata előtt? A Genezáreth nevű vizitündérmesén át, ahol a kék habok mint regebeli bölcsők miriádjai ringatóznak a kék hegyek karjai között és felülről kápráztató kék sugarakat hullat rájuk a daloló mennyboltozat . . . „*Haló keszem l'Kinereth... Haló keszem l'cheress... Ét tífkach afa-péha...*” „Varázsa van a Kinerethnek... És varázsa van a Napnak, ha reányítja pilláit...” Csozálatos ez a végtelen mélységű kék a kékben. És köröskörül a hullámos láncba fogódzó hegyekis mintha kék párát lehelnének. Ott, hol a Jordán kilép a Genezáreth tavából, hogy lejtős medrébe húzódva, délre a Holttenger felé siessen, mindkét parton egyszerre fogtak bele Erec Jisrael hazatért gyermekei, hogy a kétezer év óta beteg anyaföldet gyógyítsák. Bekötözték a sebeket, kisimították a ráncokat, eltávolították a mérgező anyagokat, megtisztították a levegőt és most két virágzó zsidó kolónia emelkedik a régi pusztaság helyén, a Jordánon innen: *Kinereth* és túl a folyón: *Daganja*. Két zsidó szem, amely figyelve, örködve néz a Genezáreth tavára: fölépülnek-e már a romokból köröskörül a régi zsidó városok, tanítanak-e már a régi mesterek Tiberias tóparti oszlopcsarnoka alatt és fönt a másik szélen, szemközt északon, hol a Jordán belép a Genezárethbe, feltámadnak-e már a régi bölcsék eltemetett városai, Magdala, Kerazim, Kápernaum?

Átmegyek az új hídon a Jordánon. Új a híd, még neve sincsen. Egyszerű, még mohátlan fapilléreihez nem tapadnak évezredek legendái, mint a Gyzsr bint Jaakobhoz, Jákób leányának hídjához Mismár ha-Járdén mellett. Talán a táj hangulatát is rontja a hosszú, dísztelen faalkotmány. De még nincs itt az ideje a díszítésnek, szépítésnek, hangulatok mélyítésének. Most még csak az alapok lerakásánál tartanak. És ez a híd már is szimbólum: Hogy a Jordán két partját hódító zsidó munka köti össze. Csak szétzúzott oszlopfejek és a vízben heverő, hatalmas kötömbök maradtak a római *Sennabris* várából, amely itt a parton örködött a genezárethi völgy országútja fölött; most annak a helyén a kinerethi zsidó farm pálmaszegélyes gazdasági épülete tükrözik a „Galileai tenger” csillogó habjaiban.

A régi *Beth-Jerach* (*Tarichaea*) hőseinek áldozatos ellenállását meg tudta törni Titus ereje, amikor a nagy és népes várost itt a víz felől megostromolta és barbár módon elpusztította. De kétezer év után most újra zsidó kezek építenek ezen a helyen és a rómaiak várának romjaiból szedik a köveket . . . A hidon túl alig pár lépésnyire bekanyarodik az út jobbra *Daganja Alef* majorjába. A kétemeletes fehér épületnek csak éles konturjai villognak elő a datolyapálmák és narancsfák sorai mögül. A kolónia mintha délutáni álomba merült volna, a nyári nap melege elől menekülve. Olyan csendes minden. A ciprusok is némán, mereven állanak, mintha ma egyet-

len bölintással sem akarnának felelni senkinek. Beljebb megyek, komor hangulatok ereszkednek alá az oleanderek és szentjánosfák hallgató árnyékai közé. Mintha valami elvárásolt, elhagyott keleti kastély udvarába léptem volna. A nagy majorudvar túlsó végén egy zömök kis alak tűnik fel nagy gereblyével a vállán. Felém fordítja napégette arcát és meggyorsítja a lépteit. „Salóm! Salóm!” töri meg a csendet.

A „chacran”, azaz a soros „udvarmester”, vagy udvar-

A kinerethi lányfarm.

Mädchenfarm in Kinereth.

nok (חצר chacér = udvar).

— A „kvuca” még odakünn dolgozik — mondja szerényen, — addig meg kell elégednie az én társaságommal. Ma kicsit későn jönnek. Nagyon összegyűlt a munka. A cséplés is folyik már. Majd megmutatom addig a gazdaság, a *mesek* berendezését. A mi kolóniánk a Gdudhoz tartozik. Bizonyára tudja, mi a Gdud!

— Hogyne! — felelem, — tegnap ilyenkor ott álltam Kfár Giladi és Tel-Cháj között Trumpeldor sírján.

— Sírokban mi sem vagyunk szegények. Majd megmutatom később. De előbb nézzük meg az életet!

A chacran bekisér a matbachba, megkínál egy pohár üdítő, hideg tejjel, aztán körülvezet a majorban.

Megmutatja mindenekeelőtt az impozáns, magas betonistállót, amely olyan tiszta, tágas és szellős, mintha valami szanatórium volna. Az istálló — ez minden kolónia büszkesége. Az állat a gyarmatosok kincse. Az egész kvuca még sátrakban lakhatik, de a jószágnak biztos fedél alatt kell lennie. Csak két kanca van most az istálló-„terem”-ben és két kis, szopós csikó viháncol körülöttük. A többi jószág künn dolgozik, vagy legel a határban. A chacran megsimogatja gyengéden az egyik kanca oldalát. Az anyaállat idegenkedik. „Chemdah! Chemdah!” becézi a nevéen a chacrán. A kis csikóknak is megvan már a héber nevük. Egy szőkefürtű kis fiú rohan be. Egy bokor mögül észrevette, hogy az istálló ajtaja nyitva van. Odaszalad az egyik csikóhoz, kedvencéhez és cirógatja. „Abír, Abír, hé Abíri!” Kimegyünk a kertbe. Banán és narancsfák különös aromája csap felénk. Az egyik fán két ág egymásbagabalyodott. A chacran lassan, óvatosan bontogatja szét, mintha orvosi operációt végezne egy közeli hozzátartozóján. Széles lucernatábla mellett haladunk el. Két chaluca kaszálja a szagos, dús termést. „Salóm! Salóm!” A chacran felvesz egy-két levelet, szétmorzsolja az ujjai között és tenyere mintha illatos olajjal telne meg. Tizenkétszer kaszáljuk itt a lucernát évente — mondja büszkén, — minden hónapban újra megnő, télen-nyáron egyaránt. A Genezáreth völgyében nincs is tél. Tizenöt fok meleg még decemberben is van. Most valahol harmincöt körül lehet a hőség. De a Galileai tenger felől fúvó szellő tűrhetővé teszi. Egy rikítóan pirosuló para-

Tiberiás a Genezáreth partján a Nordau-propellerrel.

dicsom-ág szélén zöldcsíkos, sárga kaftánú és fehérturbánú öreg szefárd szedeget reszkető kezekkel kis kosárkájába, és ajkai állandóan mozognak, mintha zsoltárt mormolna. „Szegény tiberiási zsidó — mondja a chacrán, — valamikor előkelő ember volt, a háború elvitte gyermekeit, mindenét. Most így él szegény aggastyán. A mi paradicsomunkat nem kell megfőzni, olyan édes nyersen, mint a cukor. Ha kifogy a kosárkájából szegény öregnek, újra kijön és szedeget, mi pedig szívesen engedjük.” Motorgép zakatolása hallatszik a közelből. A chacran bevezet egy félhomályos épületbe. Ez a motor szivattyuzza fel a vizet a Jordánból, hogy megöntözze a kerteket, a mezőt, a réteket. A motor mögül a homályos sarokból egy szűrösszemű, szikár fiatalember ugrik elő.

„Tájár” (turista), magyarázza a chacran. Ügylátszik álmából ébresztették fel. Továbbmegyünk a parton zizegő eukaliptusok sűrűjében. Alattunk zúg a Jordán, melynek csak mély medrét látjuk.

A nádasok között egy függő acél-dróthíd tűnik fel. „Ezt a német katonák hagyták itt nekünk ajándékkul — ezen aligha cipelhettek át ágyúkat. Igaz, hogy a mi fahidunkon sem bírna el egy negyvenkettest. De most már talán igazán vége lesz az ágyúzásnak...”

Néhány perc múlva kis olajfaligethez érünk. A chacran meglassítja a járását és érzem, valami megindultság vett rajta erőt. Az olajfák árnyékában fehér sírkövek sorakoznak halkán, némán egymás mellett. Egyforma mind, hisz' egyformán drágák, tiszták valamennyien, akik itt a fehér hantok alatt nyugosznak. Egyszerű szögletes-íves kis sírkövek, egyszerű, túlzásoktól mentes, világos felírásokkal, mint amilyen egyszerű, őszinte, világos és nyitott itt az élet.

Megilletődve olvasom a feliratokat:

משה בן הירץ ברסקי בן י"ט שנה
נרצח בדגניה כ"ב חשוון תרע"ח

Mose Barski (Herz fia)

19 éves

megöletett Daganjában 1918 chesván 22-én.

A chacran is nézi a sírfeliratot. Mintha ma látná először. Pedig ő itt volt akkor is, amikor ez a tragédia lesújtott. Szívetösszeszorító emlékek rajzanak fel a lelkében.

Jecheszkeél Niszanov, az elesett hős sómer.

— Micsoda egy fiú volt ez a Barski! Tizen-nyolcéves korában került hozzánk valahonnan Kiew mellől. Tele álmokkal, hittel, rajongással, áldozatkészséggel! Hogy szerettük mindnyájan ezt a jó fiút. Arany volt a szíve, lágy, mint egy leányé és mégis kemény és bátor mint egy orosz-lán. És folyton ugrált, táncolt mint egy gyerek, jókedvűen, szilajon. Minden nehéz munkára és őrésre ő ajánlkozott. Szinte mulattunk a gyereken, mikor egyszer egy éjjeli őrsege alkalmából két marcona arabot kísért be, reájuk szegzett fegyverével. Kalászokat loptak a mezőn és ő rajta csípte őket. Mi meg akartuk őket büntetni, már csak a példaadás kedvéért. De mikor a két arab könyörgésre fogta a dolgot, hogy az éhség ker-

gette őket a lopásra és csak egy pörkölésre való kalászt akartak elvinni, — maga Barski kezdett a szívünkre beszélni és rimánkodott mint egy gyerek, hagyjuk szegényeket szabadon. Jóságának lett az áldozata. Egy szombat este üzenet jött Milchamjából orvosságért egy beteg cháluc számára. Barski azonnal ajánlkozott, lóháton ott lesz vele egy fél órán belül. Felkapta a puskáját és indult. Visszafelé az úton hat beduin támadta meg az éj sötétjében. Egy golyó megsebesítette és Barski első gondolja az volt, hogy legalább a lovat mentse meg a rablóktól. Leugrott tehát róla, lovagló ostorával a hátára csapott, ő pedig utolsó lehelletéig védekezett a támadók ellen, kettőt leterített és még kettőt megsebesített. Mi vártunk, vártunk, hol késik Barski ily késő éjszaka és milyen rettentő volt a megdöbbenésünk, amikor valami különös kopogásra kisiettünk és ott láttuk a kapu előtt kapargáló lovat a lovasa nélkül. Még az éjszaka elindultunk Barski keresésére, de csak rostává lőtt holttestét találtuk meg az úton, a Jordán partján. Az övé lett az első sír Daganjában. Mikor Oroszországban lakó apját értesítettük fia hősi haláláról, még ő vigasztalt bennünket és mindnyájan könnyekig voltunk meghatva, amikor olvastuk levelében: „én pedig elküldöm nektek helyette a másik fiamat...”

Tovább megyünk egy lépéssel és jegyzem a sírfeliratot:

זאב וקסקר מדגניה ז'
שם קין לחייו בן ל' שנה תרפ"ב

„Zeév Wachsker Daganja Gimmelből, véget vett életének harminc éves korában, 1922.”

— Szerelmi tragédia volt — mondja halkan a chacran. — Kár volt a derék fiúért... Sokszor jött át a harmadik Daganjából, nagyon szeretett itt lenni köztünk, végre ideköltözött örökre...

A szomszéd hant alatt Meir Kánfi nyugszik מֵהַ בְּדִלְקַת הַמוֹחַ תרפ"א meghalt agygyulladásban 1921-ben. Mellette Chájim Seikh מגולי ירושלים „Jeruzsálem száműzöttjei közül.” מת בסמך ברכבת „Meghalt Szemachban a vonaton, szomjuságban és szorongásban, Kislév 1918.”

Mennyi történeti tragikum tömörül ebbe a két sorba! Mikor a török és német hadsereg kiűrtette Jeruzsálemet és a zsidó lakosság ezreit belegyömöszölték a vagonokba mint az állatokat. Étlen-szomjan vitték őket Ludd—Tul-Karm—Beth-Sean vonalán, északra Damaskus felé. Ki törődött a száműzött bolygó zsidókkal, akiket angol-barátsággal vádoltak. Az öreg Chájim Seikhet itt érte utól a sorsa, a szemachi állomáson, Daganja mellett. Mellette egy tizenhatéves fiatal fiú pihen, akit a Jordánból fogtak ki holtan és közvetlen utána a Genezárethnek hősi áldozata

יוסף בוסל טבע בים כנרת ג' מנחם אב תרע"ט שנת
האחת עשרה לעלותו לא"י

„Jószéf Buszel, belefult a Kineret-tengerbe, Ab
vigasztalójának harmadikán, Izráel országába
való feljövételének tizenegyedik esztendejében.“

Milyen egyszerű, milyen szívbemarkoló és meny-
nyire igazán zsidó ez a felírás. Ab havában pusz-
tult el a jeruzsálemi Szentély. Az első is, a má-
sodik is. Ennek a szomorú hónapnak új, állandó
kísérő-jelzőt adott a messiási reményekkel teli
zsidó tradíció és lett belőle „Menachém-Ab“, Ab
vigasztalója. És ez a megjelölés, amely annyi
szentföldi síron olvasható: a „*Feljövételének ...ik
esztendejében.*“ „Erec Jisrael magasabb minden
országnál“ — mondja a Talmud. — Ide tehát
mindenünnen csak „aliya“ עליה „fölmenni“ lehet,
mint a Tóra elé . . . De ki volt ez a Jószéf Bu-
szel, akit a munka forgatagából ragadtak ki áldo-
zatul a Genezáreth hullámai? A chacran ára-
dozva beszél róla:

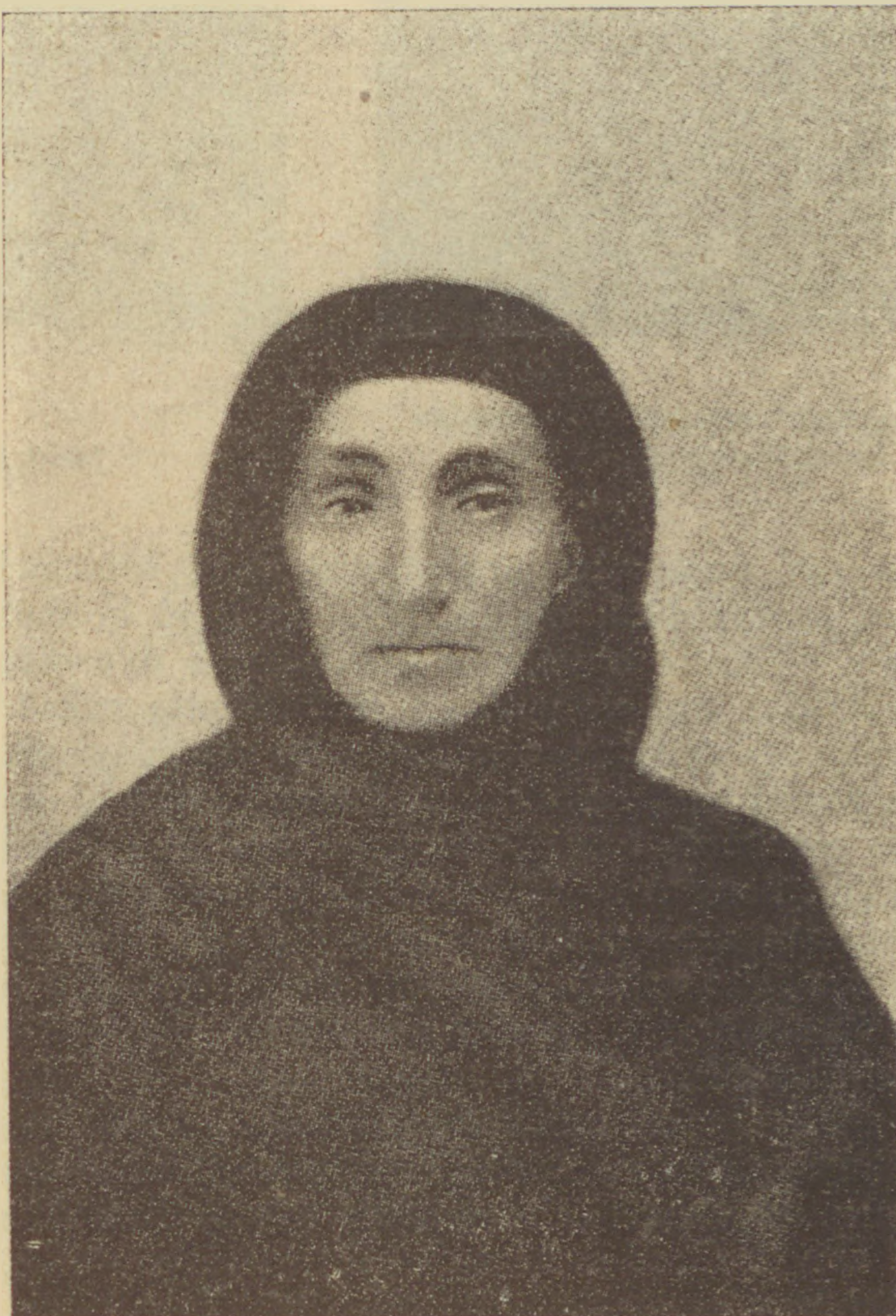
— Ő nemcsak munkás volt, hanem született
vezér. Egész nap a mezőn dolgozott és éjjel bele-
bujt azokba a könyvekbe, melyeket Oroszorszá-
ból hozott magával, amikor feljött. Először sómer
volt Judeában, bátor és rettenhetetlen, aztán ide-
jött velünk Galileába földet művelni. „Csak mun-
kával lehet meghódítani a földet“ hirdette és
amikor a Balfour-deklaráció a palesztinai zsidó
nemzeti otthonról mindnyájunkat mámorba ej-
tett, ő még nyomatékosabban hangoztatta: „*Erec
Jisraelt nem lehet ajándékul kapni! Csak ke-
zünk munkájával teremthetjük meg!*“ Mikor a há-
ború alatt Tiberiás tele lett judeai menekültekkel,
Buszel összeszedte az árvákat, úgyszólván az
utcáról és vitte, elosztotta különböző kolóniákba,
farmokba, hogy munkára neveljék és ne koldu-
lásra. Az árvák százait mentette így meg az éh-
haláltól. Saját egészségével pedig nem törődött.
Maláriás lázbeteg volt, amikor egy fontos esti
gyűlésre hívták át Tiberiásba az árvák érdekében.
Mi kértük, hogy maradjon itthon, de nem hall-
gatott reánk. Késő éjjel csónakon jött visszafelé.
Négyen ültek benne. A Genezárethen vihar kere-
kedett. Őn még nem látta ezt a mosolygó, sima,
kék Galileai Tengert, amikor haragszik, felbőszül
és el akarja nyelni maga körül a hegyeket. A
csónak felfordult. Jószéf lázas volt, gyöngé és így
nem volt annyi ereje, hogy kiússzon a partra
mint utitársai, akik riadtan futottak hozzánk je-
lenten a szerencsétlenséget. Hiába kerestük egész
éjjel csónakokon. Csak másnap találtuk meg a
víz alatt fejével és felső törzsével a tó fenekébe
furódva, mintha utolsó erőfeszítésével is görcsö-
sen bekapaszkodott volna a szent földbe. „Jó-
széf Buszel a Kineretbe fult, most már gyűlölet
támad bennem a Kinereth iránt“ — írta Sarah
Cizik kis hugának Rebekának.

— Az a hős leány, aki Tél-Cháj védelmé-
ben esett el? — kérdelem.

— Igen. Ő ott van eltemetve a kapitánya
Trumpeldor mellett. A kis hugát Rebekát pedig
itt a kinerethi farm mellett kérte áldozatul a
föld... Szegény rajongó kis leány!... Baleset
ölte meg munkaközben.

Még egy sír domborul előttünk. Ez a legfris-
sebb és az egyetlen, amelynek felirata természetes
halálról szól: אהרון דוד גורדון, *Aharon Dávid Gor-
don, meghalt hatvanhatéves korában Daganjában,
1923, feljövételének 18. esztendejében.*“

— Gordon műveit bizonyára ismeri — for-
dul hozzám kísérem. — De mi nemcsak a művei-

A Niszanovok anyja

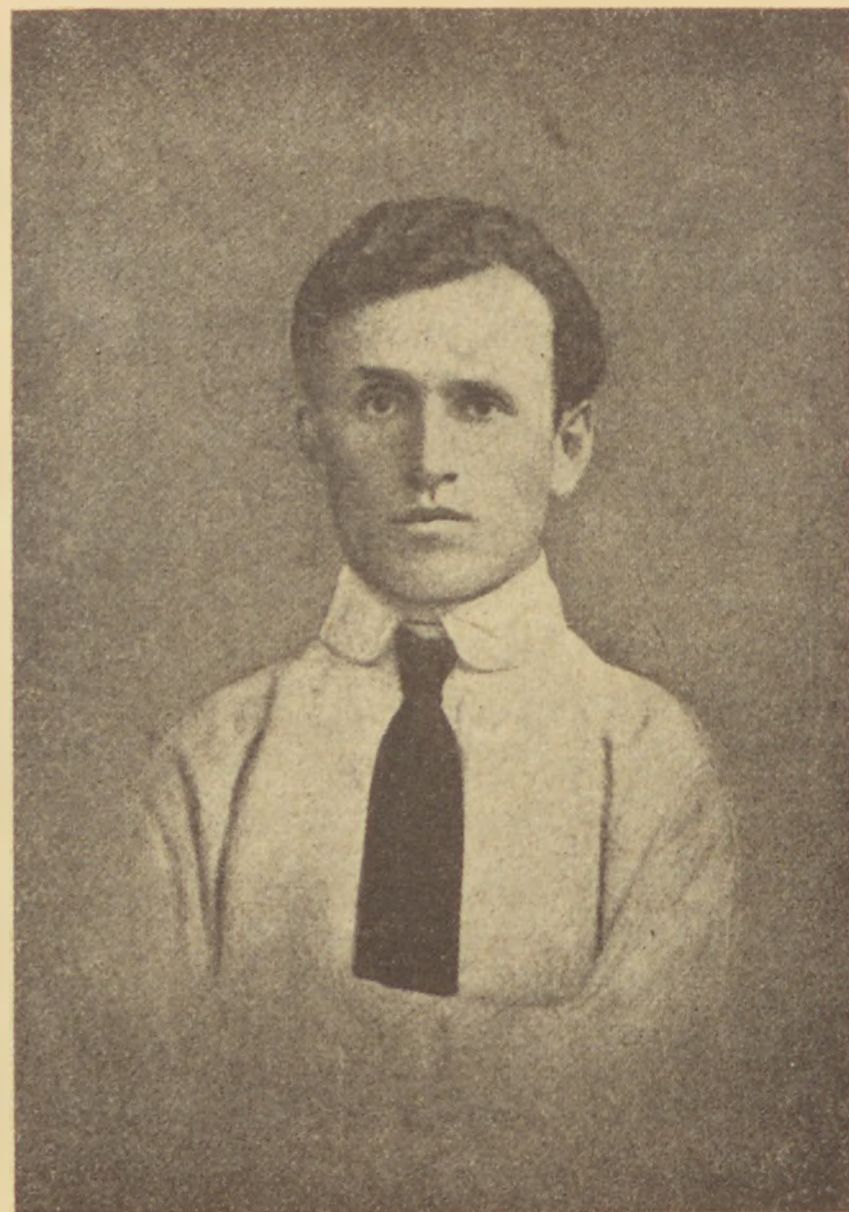
ben ismertük meg a podoliai prófétát, hanem az
eke szarvánál, a mező trágyázásánál, magvetés-
nél, aratásnál, cséplésnél is. Mint a munka vallá-
sának apostola járt köztünk, tüzes szavakkal os-
torozva mindenféle élődiséget, kalmárkodást és
spekulációt. „Át kell alakulnunk élő, dolgozó, al-
kotó néppé.“ És tanításainak legszebb megteste-
sítője ő maga volt. Negyvennyolcéves korban jött
fel Podoliából, otthagytott üzletet, talmudot és
hozzáfogott mint egyszerű munkás a szántás-
vetéshez. És ő, az öreg vigasztalt bennünket fiata-
lokat, ha olykor csüggedésbe hajtott a nehéz küz-
delem. Minden gyülekezésünkön, beszélgetésün-
kön oktatott, tanított mint apa a gyermekeit. És
folyton figyelmeztetett a mi munkánk főcéljára,

A szentföldi honfoglalás hősi áldozatai
József Trumpeldor, kapitány

József Salzmänn

József Buszel

hogy egy nemesebb embertípust kell kitermelnünk, kinevelnünk magunkból. Az a jó kolónia, amely *nemcsak anyagilag* gazdálkodik nyereséggel, hanem *emberileg is* — ismételtette sokszor és sokszor feddett bennünket mint egy igazi próféta és mi megcsókoltuk a kezét, a nevelő apa és a munkátestvér tiszta kezét... És tudtuk, éreztük, hogy ő hisz bennünk és jövőnkben. Az ő számára arab probléma nem létezett. „Semmiféle támadás, gyilkosság nem akadályozhatja az élet alkotó erejét. Az élet erősebb az élet minden pusztításánál...”

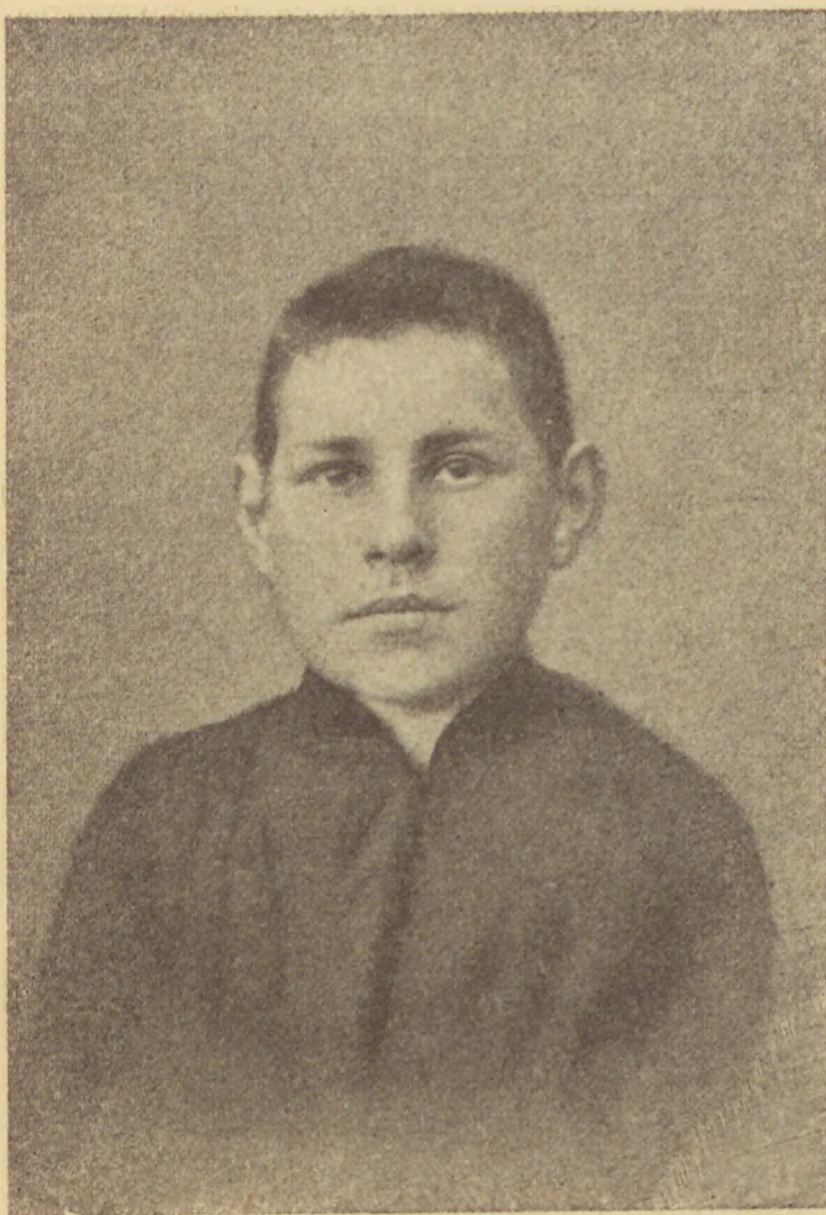
Hallgatagon, hullámozó érzések és gondolatok árába merülve mentünk visszafelé a Jordán-part eukaliptusai között és fejekben felvibráltak Aharon Dávid Gordon filozófiai fejtegetései a világtörténelem eszmeáramlatairól. És kifakadásai a

megátalkodott „világjavítók” ellen, akik idegen népek lakodalmainak hivatlan vendégeiként jelennek meg, hogy felforgassák terített asztalaikat és meggyógyítsák a világ vétkes lelkét, saját szenvedő népük baját, betegségét pedig nem látják vagy nem akarják látni. Szembeállítja a nemzeti eszme kozmikus erejét a szociális eszme mechanikusságával és legfelsőbb ideálul a judeai prófétákat állítja, akik páratlanul indiviualisták, páratlanul nemzetiek és páratlanul univerzálisak... És ez a rajongó mester boldog volt, hogy életének utolsó tizenhét esztendejét a természet ölében tölthette, hogy ekeszarvára és pásztorbotjára támaszkodva taníthatott itt, mint hajdan a próféták... És ezek a sirok itt mind a „mesék” közepében, mintha nem is zárnának le életüket. A fehér hantok alatt nyugovók élete tovább él és szövődik azokban, akik szent munkájukat folytatják...

Visszaértünk a gazdasági épületbe. Felmegyünk az emeletre, a balkonra. Szemünk előtt ragyog a Genezáreth tükre gyönyörű hegyi rázmájában. Egyetlen csónak, vitorlás vagy lélekvesztő sem siklik csillogó felületén. Pedig valamikor de népes lehetett a „Galileai Tenger”, amikor partjain is köröskörül élet nyüzsgött és a gálili halászok kiürítették híres hálóiakat és virágzó városok piacaira vitték a zsákmányukat... Erről álmodtok ti is, verejtéssel dolgozó daganjai testvérek, mikor fog az álmotok beteljesedni?... Ezen a sarkon itt a Jordán mindkét partján már sudárba szökken a feltámadó élet. Szemközt függőkertszerűen emelkedik dús, tropikus szépségeivel a „Kinereth” kolónia, talán ott, ahol Jósua idejében is Kinereth városa terült el. Va-

Jecheskeel Chenkin a sómerek között

Jicchak Turner

Jisrael Giladi

*A szentföldi honfoglalás hősi áldozatai
Deborah Cisik*

iamivel beljebb, az alig tíz éves *Bethanja* ringó gabonatábláival és határában a Sahel el Alma síkságon *Porija* világító fehér-zöld mandulafáival. Feljebb *Beth-Gan* és *Sarona*, melynek földjét még csak öt évvel ezelőtt kezdték megművelni. Odébb, a Jordán holt ága mellett a 20 éves *Jab-neél*. Ez a legnagyobb, 23.000 dunam vagy 500 kolonistával.

A chacran is gyönyörködik a tájképben. Elmerengve néz az efrájimi hegyek felé. Majd balra fordul, ahol Daganja Alef határa érintkezik Daganja Béth rétjeivel. Ott dolgoznak a társai felgyürt ingujjakkal a forró napon. Üdvözlétet inthet feléjük szemével, — olyan közelnek látszik a tiszta horizontban. Bizony nem egyszer vészharangot kellett innen meglóbalni, hogy kiki cserélje fel kaszáját fegyverrel, sarlóját Mőserpuskával és siessen a birtok védelmére . . .

— Önt nagyon érdeklik a sirok, — szólal meg a chacran, — látja, ott szemközt Kinereth kertjében van eltemetve Jisrael *Giladi*, a nagy sómer vezér, a *Kfár-Giladi* sómer-kolónia alapítója. Már a kisenevi pogrom alatt rettenthetetlennek bizonyult a zsidó önvédelem vezetésében. Mikor tizenkilenc éves korában feljött, az első közt hangoztatta, hogy a zsidó kolóniákat fegyveres zsidó öröknek kell őrizniök és nem könnyen árulókká váló araboknak. „Hogyan vállalkozhatnak zsidók ilyen *veszélyes* feladatra?” kérdezték akkor csodálkozva. Ma már nem kérdez ilyet senkisé . . . Ötöle kaptuk a zászlót, a fehérkéket, melyen vérvörös betűkkel van reáhímezve az ő jelszava:

בדם ואש יהודה נפלה
בדם ואש יהודה תקום

„Vérben és tűzben esett el Juda,
Vérben és tűzben fog Juda feltámadni!”

Mikor a törökök összefogdosták a sómereket, ő önként jelentkezett, hogy a felelősség átvállalásával könnyítsen társai sorsán. Bebörtönözték és ennek lett az áldozata. De még megérte a tibériási gyűlést, amikor a sómerek magasan lengetve zászlójukat vonultak fel a Genezáreth partján . . . És a közelben egy másik sirhant alatt a drága kis *Jicchak Turner*. Gazdag gyáros volt az apja Lodzban, a tizenhárom éves fiát a Herzlíja-gimnáziumba adta Tel-Avivba. De a gyerek inkább a munkásokhoz vonzódott, nemsokára otthagytta az iskolát és elment Gan-Semenbe pásztornak. Később sómer lett és kitűnő céllövő. Ő lőtte le a milchamjai támadáskor a sejket, amire a támadók vezérük halálát látva, ijedten szétfutottak. Mint munkás is nagyszerű volt, tele jó-

Cvi Beker és kutyája

kedvvel és hittel. A rajongó Cvi Bekerrel együtt felkeresték a Jordánon túli beduinokat, hogy a pásztorkodás mesterségét tőlük sajátítsák el. *Szabad zsidó pásztorszervezetet* akartak teremteni, amely beduinok módjára fogja legeltetni a nyájakat és közben az egész ország területén, sivatagaiban és hegyei közt szétszóródva fontos megfigyelő és hírvivő szerepet is fog betölteni. De közben a háború megfojtott minden szabadságot, az ábrándozó kis Izsák pedig a maláriának lett az áldozata. Néhány évre reá követte a hatalmas termetű Cvi Beker is. Egy éjjeli őrsegen meghült és megölte a tüdőgyulladás.

Az ő sírja is ott domborul a három hős sómer vezérével együtt, feljebb a *jabneéli* határban.

— Ott van eltemetve Jechezkeél *Niszanov*, akiről már sokat olvashatott. Majd megmutatom lent az arcképét. És az anyját is. Ez a csodálatos kaukázusi zsidó asszony, mintha biblia előtti korokból támadt volna föl. Első fiának megöletése után minden éjjelt átvirrasztva várta reggelenként az őrsegből hazatérő másik sómer fiát, Cvi Niszanovot. „Egyszer egy hajnalon, — mesélte Cvi nekünk, — anyámat az ablaknál ülve találtam. Nagy szomorúság ült az arcán és amikor beléptem, nem várva be köszöntésemet, ezekkel a komor szavakkal fogadott: „Hajítsd le a cserkeszkendőt a fejedről . . . vesd le ezeket a ruhákat . . . a puskádat dobd el, hadd egye meg a rozsda . . . add el a lovadat . . . nem vagy méltó, hogy reáülj . . . Három hónap mult el, amióta arab rablók meggyilkolták a testvéredet, fiamat és még nem álltál érte bosszut . . . mintha nem is a testvéred lett volna és nem a fiam . . . A vére kiált hozzád a földből és te nem hallod . . . bedugod a füleidet és hallgatsz . . . Lehajtod a fejedet, szégyelsz a szemembe nézni . . . Félsz . . . Testvéred szellemétől félsz . . .” Persze, nehéz volt a megsebzett szívű kaukázusi anyával megértetni, hogy a „sómér” távol áll a vérbosszútól, a cél a békés munka és a harc csak önvédelem.

— *Jechezkeél Niszanov* és *Cvi Beker* együtt nevelkedtek a kaukázusi hegyek között, Temir-Chan-Suráhbán. Az egyiket örménynek nézték, a másikat oroszoknak. Így lesték ki még Oroszországban a pogromok készülődéseit a huligánok közé keveredve. Mikor együtt feljöttek, itt is csakhamar híres lett a bátorságuk és rettegett a nevük. Most csendesen pihennek egymás mellett. Mellettük nyugszik *Jechezkeél Chenkin*, aki hős feleségével együtt szervezte meg a zsidók önvédelmét a homeli pogromok alatt, itt, Palesztinában a rablók réme lett, a békés arabokkal azonban benső barátságban élt és nagyszerű tapintatával folyton egyengette az arabok és zsidók kölcsönös megértésének útját. Valóságos természettudós volt, nagyon értékes zoológiai gyűjteményt adott a jeruzsálemi és berlini múzeumnak.

A negyedik sírban a félelmet nem ismerő

Menachem Portugali pihen. Fegyverét tisztogatta, véletlenül elsült és megölte. „Hittétek volna, pajtások, — mondotta halála előtt, — hogy Portugali ilyen nevetségesen fog meghalni? . . .”

Giladi, Chenkin, Beker, Portugali, Niszanov, Sochat . . . Tegnap ilyenkor együtt játszottam ezeknek a hősöknek kicsiny és serdülő árváival Kfár-Giladiban. Vidáman dalolták a galileai énekeket, mint akiknek apja a Gálil és bátyja minden sir, melyet beléje sáncoltak.

אני עולים ושרים על הרבות ופגרים

„*Mi énekelve szállunk, Romok és holttestek fölött* . . .” Hogy szeretik ezt a nótát Galileában. Csakúgy, mint az „El jivne hi-gálil”-t, „*Isten fölépíti Galileát* . . .” Átérzi itt a kapcsolatot minden gyerek, aki megbarátkozik a lóval, a puskával, büszkén bebizonyítva, hogy a zsidó sem „*vlad il maut*” (a halál gyermeke), ahogyan az arabok azelőtt félénksége miatt csúfolták. Ma már egyenrangúnak ismerik el a legbátrabb és legbüszkébb beduinok is . . .

A nap mintha búcsúzni készülne, de mielőtt elvonul a gileádi és básáni hegyek mögé, még bőkezűbben ontja a kápráztató sugarakat a Genezárethre, a Jordánra és a mi balkonunkra is.

— Jó volna megfürödni a Jordánban, — indítványozom a chacrannak.

— Nekem meg kell várnom a mezőről hazajövő kvucát. Egyedül fürödni a Jordánban meg nem ajánlom. Itt a kifolyásnál nagyon erős a sodra. Majd lekisérem a Genezáreth szélére, aztán eljövök érte.

Pár pillanat múlva benn úszom a „Galileai Tenger” hullámai között. A kék habok közelről sötétzölddé mélyülnek és a lila hegyek köröskörül mintha a végtelenbe magasodnának, ahol szivárványos párák sejtelmes ködében enyésznek el. Milyen simák ezek a hullámok. Hogy visznek, visznek, mint kipárnázott nyergű, ragyogó bőrű, tajtékos paripák, hegyről völgybe, völgyből hegyre, lágyan hintázva, ritmusosan, dalosan galoppozva. A nap hirtelen lebukik a Libánon felé. És mintha átvarázslódott volna minden, izzó lángoló pirosság borítja el a Genezárethet, a hegyeket és az egész égboltozatot. Egymásba folyik, egymásba olvad minden, mint hullámozó vér- és lángtenger, amely meg akarja emészteni a mindenséget . . . És mintha dalok kelnének a mélyből és velük zengenének a csúcsok: „Tűzben és vérben esett el Juda, Tűzben és vérben fog Juda feltámadni . . .” Mennyi tűz lángolt itt, mennyi vér folyt itt . . . Négyezer éve . . . Kétezer éve . . . Egyezer éve . . . És most, most . . . Ott az északi szélén a Genezáreth piros ajkaira forr az Ég lángoló ajaka . . . Bibor talárban jár a vizeken a Béke fejedelme . . . Mirjám kútjával jön, a rejtett csodaforrással, mely megvilágosít minden titkot és lecsillapít minden szomjúságot . . . Az

alkonypir homályosodni kezd, hűvös szellő jön a Hermon felől. De messze távolodtam a parttól! . . . Jó lesz visszafordulni, mielőtt leszáll az éj . . . De meg kell fürödnöm most a Jordán vizében is. Szinte hívnak a habok ott a híd alatt. „Merülj alá és tisztulj meg”, szól a próféta szava. Odaúszom a Jordán kifolyásához. Élesen látszik a folyó szürke sávja, amint átvág a tavon. A kanyarulatnál a víz elkap, magával ragad. Belekapaszkodom a híd pillérjébe, de a hullám sodra elszakít tőle és visz lefelé. Alámerülök és egy pillanatra úgy érzem, mintha a Holt-tenger mélyébe vinne az ár . . . A partról a chacran hangja kiált egyre hangosabban, egyre vészjóslóbban. „Meumáh, meumáh!” „Semmi, semmi!” kiáltom vissza. Megfogódzom egy erős nádszálba és felmászok a partra, vissza a chacranhoz, aki sugárzó örömmel fogad.

— Úgy látszik, megtanulta itt Erec Jisraelben könnyen venni az életet — mondja tréfásan, — gyönyörű alkony volt, úgy-e? Azt hiszem sehol sem ilyen szép. Dóv Klay, akit itt a parton, Tiberiásból jövet öltek meg rabló arabok, azt szokta mondani szegény: „Nem érti, hogy aki egyszer egy genezárethi alkonyt látott, hogyan tud innen elszakadni! . . .” Onnan a dombról sírjából is látja a Genezáretet . . .

Gyorsan felöltözöm. A sötétség hamar jön itt az alkony után. Bemegyünk a ciprusfasoron át a nagy majorudvarba. Mi történt? Az istálló előtt csoportba verődve áll az egész kvuca, chálucok, gyerekek, fiuk, leányok. Halkan sugdosnak, szomorúan, mint akik nagy beteg ágyát állják körül. Bent a körben öten-hatan a földön térdepelnek, kezükkel pedig leszorítva tartanak egy megkötözött, erős, tarka borjút, amely az izmos karok alatt mozdulni sem tud. A fejénél, felgyűrű ingujjakkal az az ismeretlen idegen térdepel, aki ott rejtőzött délután a Jordán vizét felszivattyúzós motor mögött. Meztelen karját bebedugja a borjú torkába és mindenki feszült figyelemmel lesi mozdulatainak eredményét. „Bálá szelek” „Répát nyelt”. — „Bálá szelek” — súgják az újonnan jövők felé. Az idegen többször próbálkozik mentőművével, de hiába. Feloldozzák a borjút, de már nem tud a lábára állni. Látszik, elhagyja az ereje és belülről egyre jobban felfúvódik. Az idegen tapogatja a szenvedő nyakát. „Itt a répa, érzem — mondja, — meg kell próbálni az utolsó eszközt: felvágni és kívülről kivenni.” Közben egészen besötétedik. Lámpásokat, gyertyákat hoznak és valahogy olyan a hangulat, olyanok az arcok, mintha egy haldoklóért imádkoznának. Nekem meg úgy tűnik, mintha a rejtélyes idegen Hoffmann meséiből jött volna, hogy megölje ezt a szegény fiatal jószágot. Villan a kés és köröskörül megborzad mindenki a vér láttára. Néhányan a kezeiket tördelik. A lágy-szívű chacran nem tudja nézni az állat szenvedését, kétségbeesetten futkos fel és alá az ud-

varban, közben oda-odaszalad a csoporthoz érdeklődni. Az idegen egyre mélyebben vág. „Nem találom a répát sehol” — jelenti halálsápadtan, mialatt a szegény borjú kiszenvedett. A szemek meg-megtelnek könnyekkel. „Méth!” „Meghalt” száll a szomorú hír szájról-szájra. „Méth!” „Nórá!” Rettenetes! Egy kis fiú elkezd hangosan pityeregni. A kedvence volt, a játszó pajtása. Mint akiket mély gyász sujtott, lehorgasztott fejjel járnak a chálucok és chálucák az udvaron.

— Hogy szerettük! — szól hozzám szomorodva a chacran — és milyen szépen fejlődött, büszkék voltunk reá. Első kísérlet volt hollandi fajtájú borjú tenyésztésére és boldogok voltunk, hogy a kísérlet sikerült és a mi éghajlatunk alatt még gyorsabb tempóban fejlődik, mint odahaza. És hogy aggódtunk érte, amikor egyszer a sok lucernától felfúvódott. Úgy látszik, most is ez történt.

— És ki ez az idegen, aki répanyelésre operálta meg?

— Azt mondotta, hogy hollandiai állatorvos és mi hittünk neki.

Ezen az estén nem hangzott egyetlen dal sem Daganja Alefben. Némán, szótlánul ültünk a matbachban a hosszú fehér asztal körül. Még vita sem folyt semmiről. Mintha egy halott árnyéka lebegne a terítékek fölött, a csörömpölés is csendesebbre halkult. Egy fehér ruhás chaluca körüljárja az asztalt és mindenkinek tányérja mellé két kis fehér tablettát tesz. Mikor hozzám érkezik, mint idegennek, magyarázattal szolgál. *Chinin* ez. A Jordán völgye még nem egészen maláriamentes. „A chinin a mindennapi menühöz tartozik” — mondja mosolyogva. Bemutakozom. Az ő neve *Mirjam Singer*. A név hallatára felugrok és meglepődve kérdelem: *A meseköltő?*

— Az nem fontos — feleli szerényen. — Mesél itt az élet mindennap.

Mirjam Singer a „*Das verschlossene Buch*” gyönyörű meséinek szerzője otthagya előkelő bécsi családját, hogy Daganja Alefben főzzön a kvucának és számon tartsa minden menünél a chinin-tablettákat . . .

— Nézze — szól hozzám, — ott az asztal szélén az idegen állatorvos egészen elkülönödve ül, senkisé megbeszél hozzám, mert mindenki le van sujtva, de ő azt hiheti, hogy őt okoljuk a szerencsétlenségért, tessék megengedni, hogy idehívjam és ideültessem.

Az idegen mellém telepedett és mindjárt fel is tárta szíve bánatát és most már inkább szántam, mint haragudtam reá.

— Lengyelországban maturáltam — kezdte, — apám állatorvos volt, én is az akartam lenni. De a lebergi állatorvosi főiskolán nem vettek fel állítólag, mert „*nincs elég hely*”. Máskülönben „*emancipálva*” vagyunk mi zsidók Lengyelországban is. Elmentem tehát Hollandiába, ott nagy nélkülözések közt végeztem és megkaptam

Korán hajnalban már talpon voltam. Ezúttal először láttam a kivonulást a mezőre. Jókedvűen, derűsen mentek munkájukra. Dolgozni, építeni, hont foglalni. A nap reáragyogott a zsidó parasztok széles vállaira és amint vitték a kaszát, a gereblyét a galileai dombok felé, úgy tűnt előttem, mintha kétezer esztendő suhanna el a fejük fölött...

SZEGEDI EMLÉKTÁBLÁK

Ezenkívül a cinterem bensejében a negyvenöt itt eltemetett háborús halottnak emlékét fehér táblán a következő héber és magyar emlévers tartja fön.

[illegible]

*Háború holtai — távoli sirok alól hazatértek
S itt hűnytak: kegyelet véste kövükre nevük.
Szívük vére hiában omolt: gyöngyözve peregnek
Hantjuk zöldje fölé hitfeleik könnyüi!*

*) A stilusértő mindjárt ráismer, hogy a versek, valamint az emlékbeszéd a nagy Löw Immánuel művei. Szerk.

A temetői emlékeken kívül idebenn a városban is gondoskodni kívánt a hitközség méltó megörökítésről. A régi, hatalmas falazású zsinagóga főbejáratától jobbra és balra eső nagy falsík kínálkozott e célra.

Két egyforma, 1.20 méter széles, 2.10 méter magas márványlapot helyeztünk el e falsíkokon. Keretük az épület stílusához hangolt alsó párkányzatból, stilizált oldalrészekből és szobrászdíszítésű betetőzésből áll. Az oldalrészeken borostyánfelkúszó indái közt a levelekkel váltakozó égő mécsesek domborulnak. A jahrzeitlicht rögtön megérteti a maga szimbólikus felekezeti jelentését a szemlélővel. A betetöző oromzat sisakja, kardja, tölgylevele és babérja jelzi a háborús vonatkozást.

A táblák felső részét héber emlékvers foglalja el. Betűi egy 916-ból való bibliai kéziratból vannak kirajzolva. Sötétkék körvonalú vésetben arabeszk benyomását keltik. Az itt közölt rajzban olvasható a vers szövege. E héber szöveg alatt következnek 2—2 oszlopban az elesett katonák nevei. A rövidebb nevek a jobbik, a hosszabbak a balsó táblára vésettek, nehogy kisebb-hosszabb sorok foltossá tegyék a táblát. A kezdő-

betűk kobaltkék háttér körül aranszegéllyel, a többiek szemcsézett kékfenéssel készültek.

A keret lábazata lefektetett dór oszlop kanüljeire emlékeztető, konzolokkal alátámasztott párkányzat. A templomfalak sárga kőporos színével összhangban levő keret sárgás műkőből készült. Legnagyobb külső mérete 3.36 méter magasság, 2.40 méter szélesség.

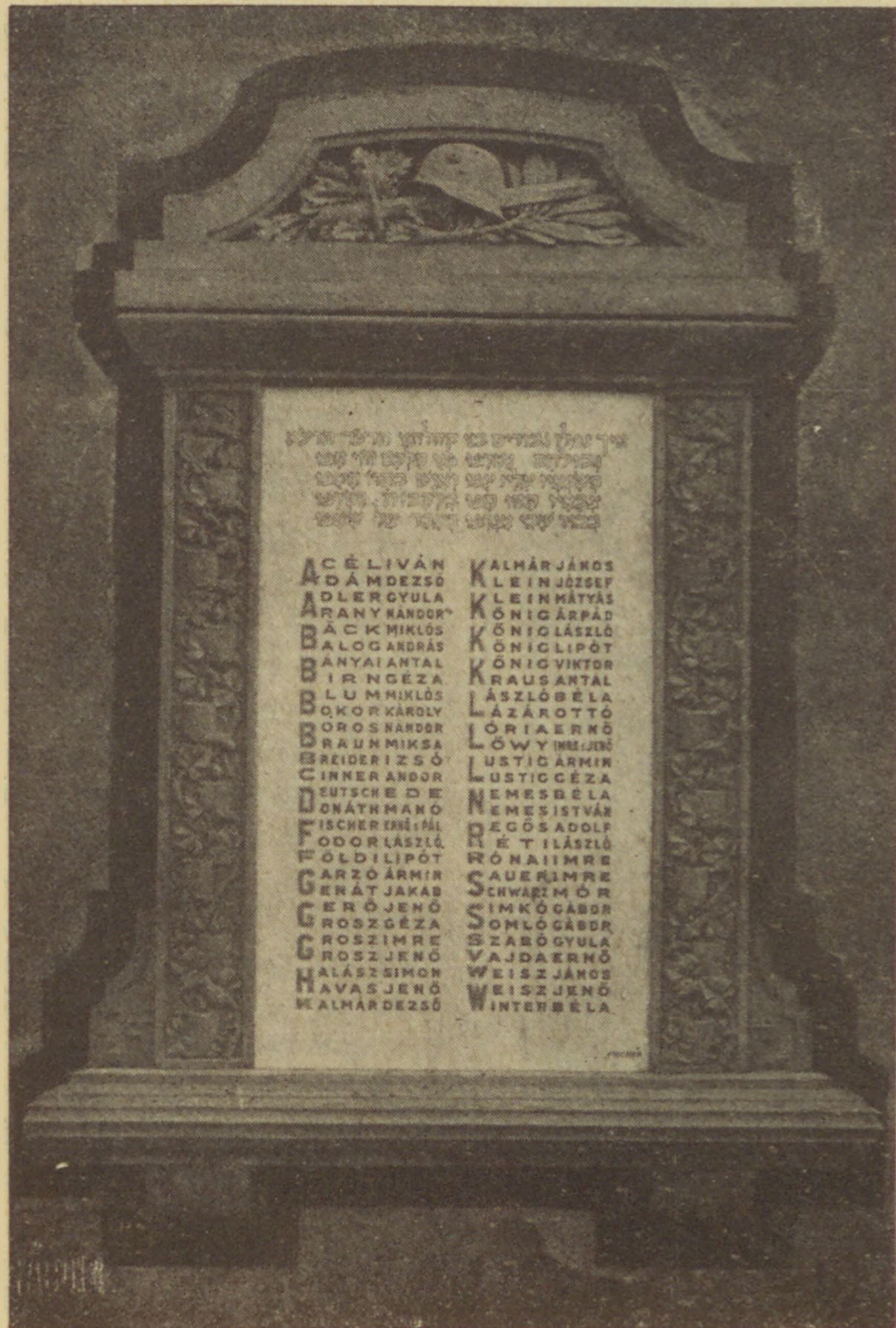
Az emlékmű előtt előtérül a templompark neveltjeiből eredő magas puszpángsövény szolgál, két-két libánoni cédrus és jegenyenyárfa között. E sudár fák az emlékművet gyönyörűen foglalják be. Az egész ódon homlokzat a táblákkal, keretekkel és növénydísszel monumentális hatást kelt.

Az emlékműveket — a temetőbelieket is — teljesen önzetlenül, finomult izléssel, biztos szakértelemmel Tardos Tauszig Ármin főmérnök tervezte és a kivitelt is ő intézte. A műkőmunkálatok a helybeli Landesberg Mór cég, a márványtáblák és a vésetek a helybeli Fischer János fiai cég kifogástalan versenyképességét igazolják.

Emlékműveink 1924 végén készültek el. Eltekintettünk az ünnepséggel járó felavatástól. Nem akartuk a szülők és hozzátartozók fájó se-

A szegedi zsidó hősök két emléktáblája a régi zsinagóga falán.

Denktafeln jüdischer Helden in Szeged

beít újból föltépni, nem akartunk az egybehivot-
tak előtt veszteségeinkkel hivalkodni, nem kíván-
tuk a jelennek keserű élményeit és veszteségeink
nagyságát összemérni. Megérti majd a jobbindu-
latú jövő, hogy a hazai zsidóság mindig helyt-
állott királyáért és szülőföldjéért.

*

Az emlékmű elhelyezésére következő szom-
bati istentisztelet alkalmával elmondott elmél-
kedést itt közöljük.

משבית מלחמות A zsoltár igéje szól: Meg-
szünteti az Úr a háborúkat a föld perémeig: el-
töri az ívet, elrontja a kopját és tüzzele égeti meg
a hadiszereket (46., 9., 10.).

A föld perémeig hatolt a világháború. De
megelégette az Úr az ember szenvedését. Fel-
ébreszté az emberiesség indulatát, hogy fogyassza
a világ a fegyverkezést, fojtsa már el a fölfegy-
verzés fejlődését.

Megszünteti az Úr a háborúkat. Mert mi a
háború?

Az emberies érzületnek a legiszonyúbb vész,
amely szünetes közök
békeidejét mindig újból
megszakítja dühöngésé-
vel.

A hatalom birlalóinak
az elpuhulást megakasz-
tó erőtermő válság.

A könnyű tévesztésű
nemzeti érzékenységnek
elkerülhetetlen kényszer.

A gyászbanmerült túl-
élőknek emberpusztító
örületnek romboló ga-
rázdasága.

És ez az utolsó világ-
háború? Mi volt ez az el-
vadult világharag?

Szította a külföld fé-
keveszett galádsága, a
vérengző ősöztön, végig
küzdötte a becsületes ál-
dozatkésztség, a megitta-
sult hősiesség eszményi
odaadása.

De akár vész, akár föl-
lendülés, akár örület,
akár eszmény volt ez a
háború — az emberi
kínzenvedés végtelensé-
gétől dagadt parttalan-
ná. Utolsó cseppjéig
megittuk mérgét. El-
vesztünk árjában.

Válogathattunk a kín-
ban. Mi kínosabb, viruló
ifjúság lemeszárlása vagy
férfikor delének, dere-

sedő fölkelőknek utolsó erőfeszítése, hirtelen el-
aggása, lerogyása menetelő robottól, sáncárok
nyirkos mérgétől.

Az élők halotti tánca volt! Elűzött százez-
rek, apátlan gyermekrajok, hajléktalan özve-
gyek. Reszkető, leromlott, csonka-béna, világta-
lan sok nyomorékja az irtóvésznek... Álmatlan
szülők epesztő, őrijítő rettegése a tűzben állókért,
gyászöltöttek sokasága és kétségbeejtő vesztese-
ket gyászöltetlen hordó elnémulók.

És ez a rettenetes háború nem ért véget,
hogy a fegyverforgatók elfogytak s a fegyverek
letevődtek. Tovább nyomorognak még ma is hadi-
foglyai. Elevenen eltemetettek, élőhalottak, akik-
nek utolsóit még mindig nem tudták hazaterelni.

És nem tud békébe csendesedni itthon sem
a felizgatott szenvedély. Pirító szégyen, ami
pör folyik a háborút megtoldó gyilkos szövetekezés
ellen. A szenvedés poklából nem tudta polgárait
megváltani az állam hatalma.

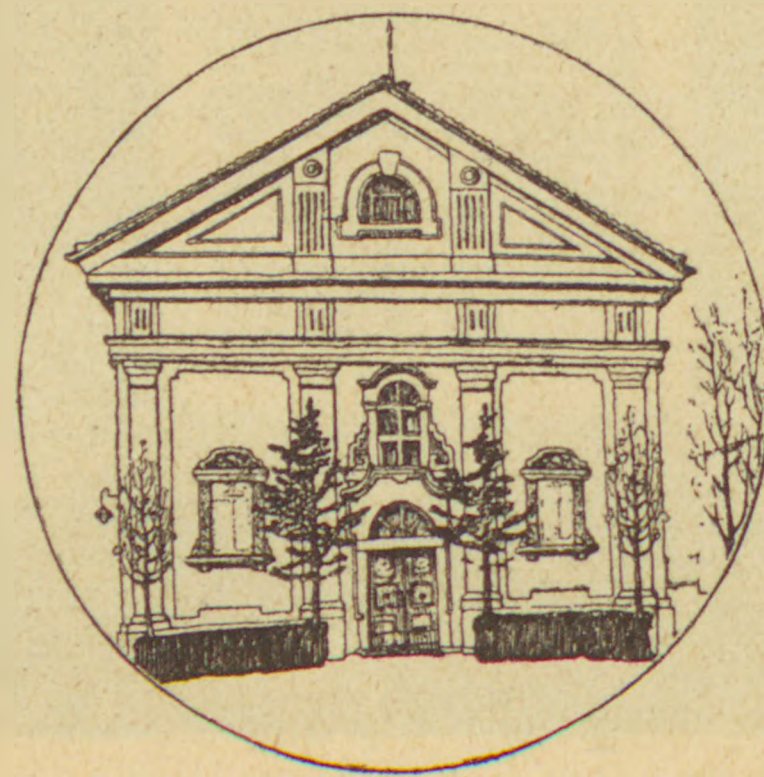
A háború halottait eltemették. Egyet-kettőt
hazahoztak messze sírból. Véget ért az öldöklés.
A nyomában kelt iszonyat elmúlt, emlékké, ha-
marfakuló emlékké válik. De feleinket, gyerme-
keinket, közsögunk száztizenhat halottját, akik
elvértettek a harcmezőn, vagy a háborús szenved-
és sorvasztásában, nem engedjük feledésbe me-
rűlni.

Felróttuk nevüket ez öreg templom falára
שני לחות עדת לחות אבן (M. II. 31., 18.). A bizony-
ság két kötéblája lesz ez az írás: tegyenek bi-
zonyságot a zsidóság felől, amely első volt áldo-
zatban, szenvedésben, hűségben. A Szentföld
hegységének cédrusai és a magyar róna jegenyéi
közé helyeztük a művészi kéz alkotta művet,
hogy emléke legyen az elvértett áldozatok hűsé-
gének a Szentföld hitéhez és a Szülőföld rónasá-
gához. És ha fajhánytorgató őrijöngés meggya-
lázta emléküket, az ő megdicsőülő emlékezetük
emberiesebb utókor idején a mi igazainknak bi-
zonysága lesz. Ők pedig nyugodjanak az öröklét
békéjében זכר כולם לברכה Amen.

Szeged, 5685 chanukáján.

Az emléktáblák oldalrészei.

A régi zsinagóga az emléktáblákkal.

GIMES LAJOS UJ KÉPEI

Még a háború kellő közepén történt, hogy a Mult és Jövő „Gimes Lajos főhadnagy hadikiállítására” alkalomból egy egész számban méltatta a kiváló fiatal festőművész alkotásait. Akkor a harctér volt a poezis és a realitás, az élet és a szenvedés.

És Gimes Lajos is az ecseten és vásznon át juttatta hozzánk közelebb a háború borzalmas romantikáját. Elhozta a harcteret a Hinterlandba és ez már magában a siker biztosítója volt akkoriban. Azóta az élet a háborúnál is véresebb lett, de lehullott róla a romantika minden máza és a művészetnek más tájakon kellett keresnie a tisztább levegő ihletét. Gimes Lajos művészi kvalitásai új, örvendetes fejlődést mutatnak. A harctér mozgalmasságát átvitte az élet mozgalmas ábrázolásába és életet mutat ott is, ahol csendes tájak derűs vagy méla poézisét szólaltatja meg. *Legutóbbi kollektív kiállítása az Ernst-Muzeumban* osztatlan sikert aratott az egész sajtóban és mi további méltatás helyett inkább az egybehangzó sajtóvéleményeket szögezzük le alábbi szemelvényekben:

Pesti Hírlap: Gimes a Műcsarnok legutóbbi tárlatán már komoly sikereket aratott. Mostani kollektívja is a poetikus lelkű, kedves szinharmoniókban muzsikáló művészt dicséri.

Népszava: Gimes Lajosban a legművészebb tájfestőink egyikét ismerjük meg. Költői temperamentuma különösen a naplenyugvás biborának izzó tűzét, általában a szép és meleg színeket kedveli. Őszintén viszi át vásznára a természetszemléletből fakadó lelki élményeit, nála minden kép élmény.

Magyarország: Gimes Lajosnak sikerült új színeket hozni a magyar tájképfestészetbe, különösen a magyar táj téli galériájába. Egy-két képén a magyar hó és víz szuggesztíven él. Elevenszemű, biztoskezü, sok reményre jogosító művész.

Pester Lloyd: Gimes ist mehr Stimmungsmaler. Natur, Landschaft und Gegend lassen ihn Gefühlstone hören. Harmonien zusammengetönter Farben. Gimes' Stimmungsbilder strömen Gegendstimmung, aber auch Landschaftspathos aus, sind zuweilen inniglich wie ein Lied, oft pathetisch wie ein Drama. Flott gemalt, unterordnen sie sich der Struktur des Gegenstandes. Fest und sicher erschaut, sprechen sie die Sprache der Farbenfreudigkeit.

Neues Pester Journal: Gern sieht man den sympatischen, immer aus einer harmonischen Seele herausschaffenden Ludwig Gimes mit einer eigenen Gruppe an vornehmer Stelle aufziehen. Ludwig Gimes ist ein heiterer Jungmeister des Wohlklanges der Farbenorchestration, dem es wider den Sinn geht, mit erzwungenen Kakophonien dem Problemhaften nachzujagen.

CSERMELY GYULA: A NEGYEDIK CSÓK

égén történt, még a tetrarchák előtt való időben, hogy rabbi Ábáhu, az ősz mester, ki az isteni tant magyarázta az ifjaknak, egy ragyogó tavaszi napon az Írás valamely tétele helyett más témát választott penzumul. Profánus témát; a csókokról prelegált a mester, hogy hányféle és fajta csók van, ami tekintve, hogy a rabbi már hetvenöt éves aggastyán és szentéletű komoly ember volt, mint igazi szenzáció hatott. Rabbi Ábáhu és a csókok! Olyan messze volt az egyik a másiktól, mint az örökös hóval borított hegycsúcs a völgyben nőtt illatos virágtól.

De hát semmi sem történik ok nélkül; annak is megvolt az oka, miért prelegált a mester a csókokról. A leánya, Dinah miatt, prelegált, ki szebb volt, mint virágzáskor a mandulafa, szebb mint maga a virág, mikor kinyílik.

Dinah Jeruzsálemben nőtt fel és csak nemrég került haza az atyjához, ki a jábnei főiskola egyik oszlopa volt.

— Tantermem itt van a házamban, tanítva-

Gimes Lajos: Rothenburg

nyaim szeme meg fog akadni Dináhn — gondolta aggodalmak közt rabbi Ábáhu, — és tanítványaaim szeme vétkezni fog, őt meglátván. Mint az Énekek Énekében írva van: csókoljon meg engem az ő szájának csókjával... fogja óhajtani az egyik is, a másik is... és csak ez a kivánság is már vétek lesz és még magukra haragítják a mindenható Istent az én ifjaim.

— De én nem akarom, hogy vétkezzenek az ifjak. Még gondolatban sem, nemhogy tettel!

— Meg kell értetnem velük — tündött, — hogy oktalan és balga a csók, tehát vétek arra gondolni és azt kívánni. És ők meg fogják szívlelni a szavamat, ahogy megszívlelték eddig is, bármire oktattam őket és így, ha meg is látják a lányomat, nem fognak se csókra gondolni, se vétkezni.

És rabbi Ábáhu, az ősz mester, ki az Egyistent sem imádta jobban, mint az igazságot, mely szent, mint amaz: mikor felállította a tételt, hogy oktalan és balga a csók, gondolkozni, töprengeni kezdett. — Vajjon igaz-e — kérdezte magában, — hogy oktalan és balga a csók és ha igaz is, nincsen-e kivétel? Hiszen különböző csókok vannak; mind oktalan volna és dőre... vagy vannak-e nem oktalan csókok is?

Gondolkozók szokása szerint bezárkózott és elmélkedett a tárgy fölött és amíg töprengött és osztályozta a csókokat, vele is megtörtént, ami már sok más igaz tudóssal is megesett. Hogy megfélemedezett az okról, ami az impulzust adta a témához.

Megfélemedezett róla, hogy leánya van és hogy addig is, amíg ő kidolgozza a témáját, tanítványai megláthatják Dináht. És akkor hiába is prelegál nekik, hogy balga a csók és vétek arra gondolni és azt kívánni. Ha a szikra kipattant a kovából, akkor hiába mondjuk neki, hogy ne gyujtson.

Nem internálta leányát a házba; Dinah szabadon mehetett, ahová akart és mert az atyai ház nagyon egyhangú volt, élt is az alkalommal napnap után. Hol a kutakhoz sétált, ott zajosan pezsgett az élet, hol az olajfaligetbe ment ki, ott ábrándozásra hangoló ünnepi csend volt.

A ligetben látta meg Tánchum, ki az ősz rabbi Ábáhu egyik legkedvesebb ifja és vagyonos nagy család sarja volt.

— Ki ez a leány, kinél szebbet még szemem nem látott? — kérdezte szolgájától, aki kísérte.

— Nem ösmerem, uram; idegen lehet — mondta a szolga. — Jeruzsálemből való nő lesz; látszik a ruháján, még a járásán is.

— Nem Jeruzsálemből való nő, hanem egyenesen a mennyekből jött, — gondolta Tánchum és elmélázva tovább haladt a fák alatt. És nemcsak a szerveivel érezte, a szívével is érezte, hogy tele van a levegő illattal.

Dinah is ránézett Tánchumra és ő is megkérdezte az asszonytól, aki sétáinál kísérte, hogy

ki az a deli ifjú? A burnusza fehér, mint holdvilággal a báránnyelűk szegélye, a szeme meg fekete és rejtélyes, mint Miriám kútjának a legmélye.

Az asszony már tudósabb volt, mint Tánchum ifiúr szolgája. Precíz részletezéssel válaszolt.

— Apád tanítványa ő — felelte. — A legelőkelőbb ifjak egyike; atyja a Hetvenes-bíróság tagja és Jeruzsálem egyik leggazdagabb embere. Az ifjúra is nagy és díszes jövő vár és sok jábnéi leánynak vérrózsa gyúl ki az arcán, ha emlegetik előtte Tánchumot.

Dinah arcán is nyílt rózsa, mikor a rákövetkező napon megint találkozott az ifjúval a ligetben és a Szerelem nemtője tapsolt. Tánchum szívében illat és Dinah orcáin rózsa: benne van a vágásban a szerelem aranyos szekere és simán gördül előre a cél felé.

Tánchum másnap reggel azzal készült a ligetbe, hogy megszólítja az idegen hölgyet, kit az első találkozás óta szüntelenül maga előtt látott; kivel reggeltől estéig álmodott s kihez estétől reggelig vágyainak sóhajtásait küldte.

De feleúton utólérte a szolgája.

— Térj vissza, parancsolóm, — mondta. — Üzent rabbi Ábáhu, tisztelettel említessék a neve, hogy ma folytatja előadásait, tehát fordulj meg.

Tánchum, bár kelletlenül, megfordult és mestere házába ment, hogy az előadást hallgassa. Nagy tiszteletlenség lett volna a mester és vétek az Isten ellen, ha semmibe véve a híradást, kiment volna a ligetbe, hogy ott leányt várjon.

Elfoglalta helyét a teremben és maga elé merengve várta a mestert. Hogy figyelmetlen és szórakozott lesz, attól félt. Mi érdekfeszítő új dolgokról beszélhet, hogy lekösse a figyelmemet? — gondolta. — Azt mondja az Irás, hogy igyad a mestered szavát, mint a homokos talaj a vizet... De figyelhetek-e vajjon a szavára, ha a lelkem annál a csodálatos leánynál van?!

Végre bejött a mester és azzal kezdte:

— Ma a csókokról fogok beszélni, fiaim.

Nagy mozgás támadt a teremben, mint a méhek közt, mikor új illatot éreznek.

— A csókokról, ah! — gondolta Tánchum és egy ajakpár piroslott előtte, mely szebb volt, mint a gránátalma, mint a cseresznye. — A csókokról fog beszélni, figyeljünk... és mint a fujtatóval élesztett parázs, úgy lángoltak fekete szemei.

— Van többféle csók — kezdte a mester, — de csak három olyan csók van, mely Istennek is tetszhetik, fiaim. A többi mind oktalan és balga, Istennek nemtetsző üresség és aki megkívánja, tudatosan vétkezik. Óvakodjatok hát, hogy bűnbe ne essetek, fiaim.

— Halljuk — hallatszott többfelől is. — A három csók közt lesz az is, amelyre én gondolok — tündött Tánchum.

Gimes
Lajos:

Tájkép
Landschaft

Gimes
Lajos:

Tabán
Alte Stadt

— Az egyik fajta csók, mely mennyei Atyánk-
nak is tetszik, a szerető testvérek csókja. Eggyé
válík két test, eggyé válík két lélek és még a féltő
anya szeme is egynek látja két szülöttjét, ha sze-
retetben forr össze az ajkuk. A testvérek csókja
nem hívságos üresség, nem vétek.

— Volt részem benne — gondolta Tánchum
és figyelemmel várta, hogy most milyen csók
kerül sorra?

— A másik fajta csók — folytatta a mester
az előadást, — a fájdalmas elválás csókja. El-
szakadnak egymástól, kiket rokonság vagy ba-
rátság fűz egymáshoz és az elválás csókja olyan,
mint az Istenhez felküldött imádság. Mert hiszen
azt kéri az Istentől, akik elválnak, hogy mennél
hamarabb megint egymás mellett lehessenek. A
búcsuzás fájdalmas csókja szintén nem üresség,
nem vétek.

— Ebben is volt részem — tünődött a szerel-
mes Tánchum és a harmadik csókra lett kíváncsi.
— Az lesz-e a harmadik — kérdezte, gondolta
lázasan, — mely álmaimnak tárgya már napokon
át? Mely egyidőben méz is, bor is; Kánaán méze,
Kármel-hegy borával keverve.

— A harmadik fajta csók a tiszteletnyilvá-
nítás csókja. Mikor díszesebb, magasabb méltó-
ságra emelünk valakit és tiszteletből megcsókol-
juk, fiaim. Mint Sámuel prófétánk megcsókolta
Sault, kit Izráel királyává kent fel. A tisztelet-
adás csókja is tetszik az Istennek, tehát nem
vétek.

— Ez volna az a három csók?! — gondolta
Tánchum és fájdalmasan sóhajtott. A negyedi-

ket csak kívánni is már vétek volna... hát lehet
az? Vétkezhetem-e azzal, ha illatát kívánom a
virágnak és édességét, zamatját a gyümölcsnek?

Bölcs mestere szava mindig megdönthetet-
len igazság volt előtte, mégis kérdést akart in-
tézni hozzá, bár burkolt formában csak, hogy
mitsem sejtessen. De még csak szülőfélben lévő
gondolat volt felhevült agyában a kérdés és
máris megkapta rá a mennyekbe emelő választ.
Mestere háta mögött kétszárnyú függöny volt —
az ajtó takarta el, mely a tanteremből a lakásba
vezetett, — ez a függöny egy pillanatra szétnyílt
és Dinah alakja volt látható, amint helytelenítő-
leg ingatta a fejét. Tánchumot kémlelhette a füg-
gönyön át, hiszen úgy mondta kísértő asszonya,
hogy atyja tanítványa a deli ifjú és meghallván
a fejtegetést a csókokról, nemtetszésének adott
önkéntelen kifejezést.

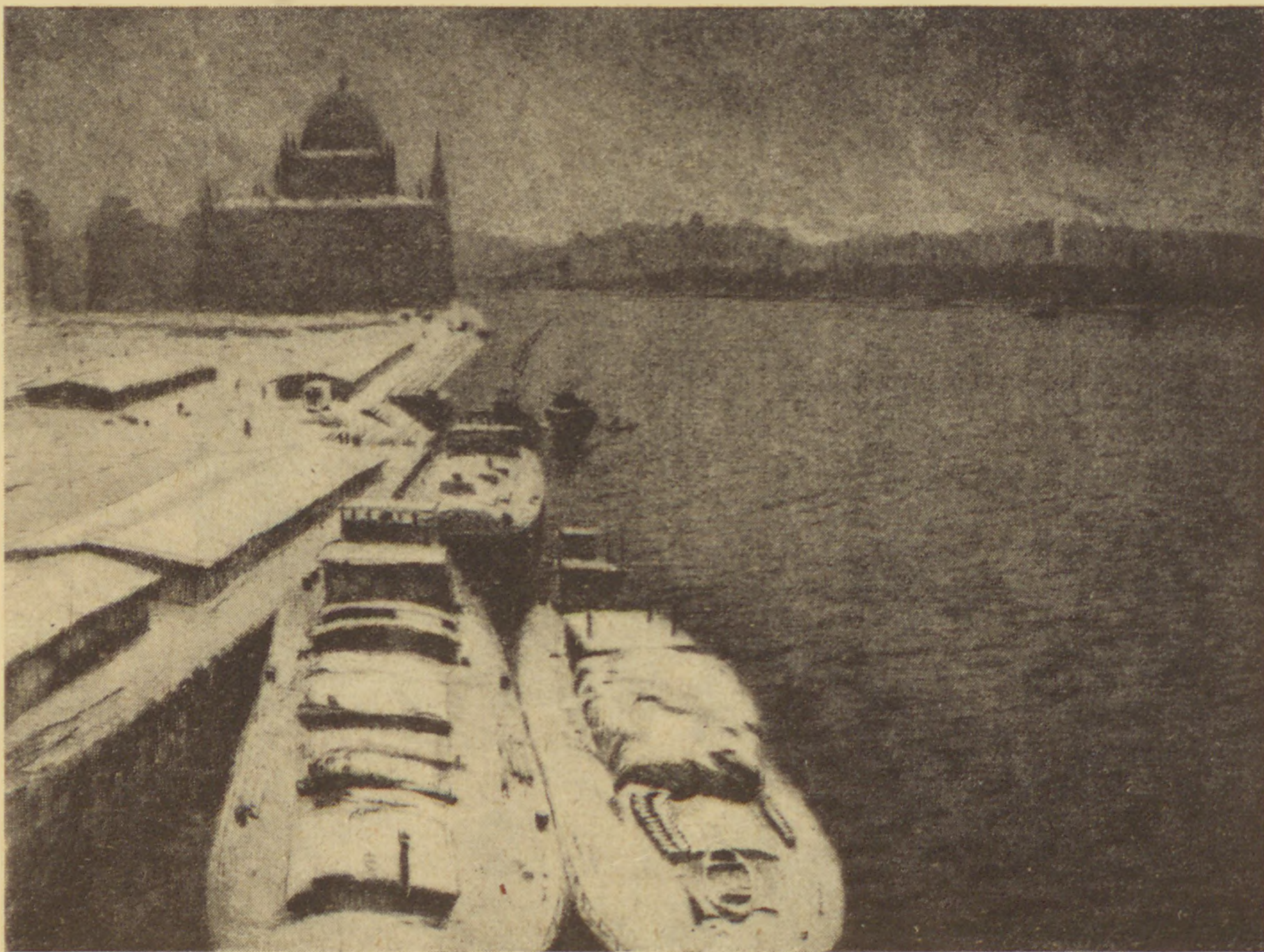
— Ah, hát mesterem leánya ő — ujjongott
Tánchum és szikrázva tüzelő szeme összevillant
egy pillanatra a lányéval. — Megértettelek, imá-
dott szerelmem! Te sem helyesled a theoriát a
csókokról.

És busongó, bánatos szívében ünnep lett és
muzsikaszó csendült.

A mester még folytatta a prelekciót, részle-
tezte és kiszínezte, amit mondott, de Tánchum-
nak már elfogyott a türelme. Észrevétlenül ki-
osont a teremből és hátrasurrant a lakáshoz tar-
tozó kertbe. — Vagy már lent találom Dináht —
gondolta izgultan, — vagy utánam jön, ha meg-
látja, hogy lemegyek.

Előadás után a rabbi is lesétált a kertbe és
rekapitulálva magában,
amit kifejtett, meglege-
detten, derülten mosoly-
gott. — Nem kell, hogy
rejtegessem a lányomat
— mormolta. — Mert ha
meg is látják őt az if-
jaim és el is bűvöli őket
a szépsége, előttük le-
szek én és szavaim meg-
óvják őket a bűntől.

De mélyébe érve a
kertnek, megdermedten,
kövéváltan megállt. Füg-
gefa tövében pad volt,
ott ült a leánya és Tán-
chum. Ez izzó szavakat
hallatott és Dinah bol-
dogan hallgatta, majd —
már nem volt elég ideje
a rabbinak, hogy közbe-
lépjen és megakadályoz-
za a szörnytettet, —
Tánchum körülkarolta
Dináht és magához von-
ta. És két remegő száj-
ból egy száj lett.

Gimes Lajos: Tel a Dunán

Die Donau im Winter.

— Hát ezt kellett megélnem! — kiáltott fel rabbi Ábáhu. — Még a földben csenghet a szavam, még időd se lehetett hozzá, hogy elfelejtsed, amit odabent elmondtam és máris megtagadod tanítodat és vétkezel?!

Tánchum ijedten felpattant és zavarral a mesterre nézett. Dinah is fölemelkedett a padról és bűnbánólag lehajtotta a fejét.

— Te ne sírj, gyermekem — mondta a rabbi, ki minden körülmények közt az igazság fanatikus híve volt. — Te csak hibáztál, de nem vétkeztél, mert téged nem oktattalak arra, hogy csak három csók nem balga, a többi Istennek nem tetsző dőreség. De te, elpártolt fiam, Tánchum, mit mondatsz el bűnödre mentségül? Tán testvéri csók volt, ami itt elcsattant? Vagy a búcsuzás csókja volt, a tiszteletnyilvánítás csókja?

Tánchum ránézett Dinára és egvszerre lobot vetett a szeme. Mintha acél és tűzkő lett volna a fejében és szikra pattant volna az agyából.

— Meg foglak győzni róla, mester, hogy nem vétkeztem — felelte szilárdan. — Ez a negyedik csók, amit láttál, summája volt a háromnak, amiről te szóltál. Tehát Istennek tetsző volt az is.

— Hallom a megokolást, fiam; a nézetek különbözőségéből származik az igazság — mondta a rabbi.

— A testvérek csókjáról beszéltél, a szerető testvérek csókjáról, hogy az nem hívságos üresség — kezdte Tánchum. — Hát az, akit szeretünk — itt Dináhra tévedt a szeme, — szívünkkel, lelkünkkel, egész mivoltunkkal szeretünk: nem több-e az nekünk, mint a testvér?... A fájdalommas búcsuvétel csókjáról is beszéltél, rabbi! Nos, a szerelem minden csókja, mely egy pillanatra egymáshoz forraszt két teremtest, a búcsuvétel csókja is egyúttal. Epedve óhajtanók, hogy örökké tartson az a csók, hogy akár életünk végéig is így egymáshoz simulva maradjunk, de csak meg kell, hogy váljék ajkunk szeretett kiválasztottunk ajkától és ez jobban fáj, ez az elválás, mint mikor barát és rokon búcsuzik el egymástól.

Rabbi Ábáhu gondolkozott és hallgatott. Régen mult idők egy aranyos napsugara hatolt a szívébe.

— A harmadik csók — folytatta Tánchum, — mikor díszes polcra emelünk valakit, rabbi! Hát emelhet-e ifjú magasabb méltóságra egy leányt, mint mikor azt mondja neki: — menyasszonyom vagy... és emelhet-e leány díszesebb polcra egy ifjút, mint mikor beleegyezőleg rebegi: — a jegyesem vagy?! Balga hát a jegyesek csókja? Sámuel prófétánk királlyá emelte Saul és megcsókolta... nemde ezt mondtad? Én királynőmmé emeltem Dináht és megcsókoltam... vajjon vétkeztem-e?

Tánchum hittal beszélt és egy köncsepp az ősz mester szemében azt mondta: — Nem vétkeztél, fiam. — Majd áldólag fölemelve a két karját, ezt mondta rabbi Ábáhu az ifjúnak:

Gimes Lajos: Torony

Turm

— Meggyőztél, fiam és én tanultam tőled, köszönöm. Aki királynőjévé emel egy leányt és nem csillogó papiros csak, hanem igazi arany a korona, amit fejére helyez a leánynak, az meg is csókolhatja akár a Szentélyben is. Ahogy Jákob ősapánk megcsókolta Ráhelt, kit szeretett s kiért hét évig alacsony szolgálta volt.

Peterdi Andor: Isten köpenye alá

Nem tart itt számon engemet
A nagy család,
Nem értik meg a madáréneket
Ott künn a fák.
Süket erdőnek énekeltem én,
Mint egy madár a Senki szigetén,
Most esdek egy szebb, békésebb hazát,
Adj Uram egy jó éjszakát!
Borítsd fölém jó Istenem
A köpenyed,
Juttass alatta énnekem
Kis búhelvet,
Fujd el a holdat, a napot,
Ne lássak fényt, káprázatot,
Ne halljam a föld moraját,
Adj Uram egy jó éjszakát,
Jó éjszakát...

DR. FARKAS JÓZSEF: HUMOR A TALMUDBAN ÉS A MIDRÁSBAN

A talmud bölcsei mindig a jót keresik a gyarló, fogyatékos és hitvány emberekben és meg is találják minden körülmények között. Az ő humoruk kedélyük gazdagságában, szerény és alázatos jellemükben gyökeredzik. Az irónia szerénysége és a szeretet melege nyilvánul meg benne. Könnyeiket a mosoly takarja el. A mosolygáson azonban átcsillan az öröm, hogy megtalálták a jó magot a romlott ember szívének egy elrejtett zugában.

Nagy szeretettel művelték a humort az iskolában. A mesterek a játszi humor és a pajkos tréfa által fölébresztették a tanulók figyelmét, hogy azután bevezessék őket a komoly halachának bonyodalmas tömkelekébe. A humor könnyű szárnyain, a gondolatok világának szédítő magasságába fölemelkedvén: képesek voltak leszállani az elméleteknek és vitáknak mélységes tengerébe, hogy onnan ragyogó gyöngyszemeket hozzanak a felszínre. Maguk a tanulók pe-

Gimes Lajos: Esthangulat

Abendstimmung

dig ártatlanul mulattak egymás közt. Az éleselméjűek a gúny villámaival szórták az együgyűekre. És az iskola tantermei nem egyszer visszhangoztak a hahotázók vidám kacagásától. A szellemes hitszónokok játszottak a szentírás verseivel.

A FÉRJ, AKI CSUNYA FELESEGÉTŐL SZABADULNI SZERETNE. (Nedarim 66b).

Egy férj így szól feleségéhez:

— Nem akarok tudni sem felőled, míg meg nem mutatod magad R. Ismaélnek, Jósze fiának. Am próbálja meg, fedezzen föl rajtad ő valami szépséget.

A rabbinak, mikor elébe kerültek, ez volt az első kérdése:

- Szép-e a feje?
- Nem, — felelé a férj, — a feje szögletes.
- Hát ha szép a haja?
- A haja olyan, mint a csepű.
- Hát ha élénkek, tüzesek a szemei?
- Nem tüzesek, nem élénkek, bágyadtak azok.
- Talán csinosak a fülei?
- Dehogyan is csinosak, igen nagyok.

- Talán az orra bájos?
- Oh, korántsem, az orra egészen pisze.
- Nézzük hát meg az ajkait.
- Sose tessék fáradni, egy csöppet sem vonzó azok, duzzadtak és vastagok.
- A nyaka, édes lányom, a nyaka?
- Oh, jaj, azt egyáltalán nem lehet látni, mert nagyon, de nagyon kurta és egészen a vállak közé van ékelve.
- Nos, akkor mutasd meg a lábaidat.
- A rabbi fáradsága most is kárbaveszett, mert a lábai olyanok voltak, akár a libáé.
- Hát ha szép a neve, amelyet visel, buzgólkodott tovább a mester.
- Mondd meg, leányom, mi a neved?
- A nevem: „Lachluchith“. „Csufika“.
- Egészen rendben van a dolog. Rajtad is van valami szép! A neved. Egészen hozzá illik a külső lényedhez! Menjete csak haza és éljete tovább együtt békességben.

A HOSSZÚ LÉLEKZETŰ HITSZÓKOK. (Béca 15b.)

R. Eliezer egyszer egész napon át fejtegette az ünnep jelentőségét ájtatoskodó hívei előtt. A hallgatóság egy része elunta a hosszú prédikációt és eltávozott. Gúnyosan jegyezte meg a mester:

— Ugy látszik, ezekre kitűnő ebéd várakozik ott-hon, azért sietnek olyan nagyon.

Az első csoport példáját azonban csakhamar más is követték.

— Egy-két hordó bor ezeknek a pincéjében is áll bizonyára, — mondá a mester.

Mikor pedig a harmadik csoport is elhagyta a termet, gúnyos mosoly jelent meg R. Eliezer ajakán:

— Ezek szegények, csak kicsiny korsókkal rendelkeznek.

Midőn aztán a negyedik csapat emberei is kivonulni készültek, a rabbi türelmetlenül felkiáltott:

— Ezek bizonyára egy pohár borra számíthatnak csupán! — Azután rendíthetetlen nyugalommal folytatta prédikációját.

A néphumor azzal toldotta meg a talmud elbeszélését, hogy az egyházfi odament volna a hosszúlélekzetű hitszónokhoz, s átnyújtva neki a templom kulcsát, azt mondá:

— Tiszteletes uram, itt a templom kulcsa, zárja be, kérem, maga a templomot, ha majd befejezte a prédikációját.

DR. WINKLER ERNŐNÉ, MUNKACSI NOÉMI:

A MI SÁTRUNK.

*A mi sátrunk kicsiny sátor, A mi sátrunk: a szeretet
Néhány deszka, őszi ág. Ölelésre kitárt karja,
Másnak lehet palotája, Csüggedt vándort pihenésre
Nekünk ez egész világ. Ez a hajlék befogadja.*

*A mi sátrunk: béke sátra; A mi sátrunk: im' az élet,
Ide nem hat lárma, zaj. Örök jelkép, örök álmunk,
Vad gyűlölség kinzó hangja A küzdelmek megállója,
Itt bennünket nem zavar. Aldott legyen a mi sátrunk!*

BÁRÓ KORNFELD ZSIGMOND ZSIDÓSÁGA

— Beszélgetés a Prag—budapesti gyorsvonaton. —

A Prag—budapesti gyors egyik fülkéjében véletlenül összetalálkoztam Reich Sámuel verbói főrabbi-val, aki szlovenszkói parochiájából jött Budapestre, hogy meglátogassa édesatyját Reich Koppelt, az aggastyán orthodox főrabbit. Csakhamar reáterelődött a beszélgetés néhai Kornfeld Zsigmond báróra, akinek a verbói rabbiság kerületében, *Rakoviczon* volt a birtoka. A főrabbi érdeklődött, igazán visszatért-e a zsidó hitre a Kornfeld-gyermekek, ahogy náluk mesélik. Azt se tudja biztosan, valamennyi gyermeke tért-e ki a kommün után, vagy van-e még köztük zsidó is. Aztán átcsapott a hangja áradozásba és tele rajongással kezdett beszélni néhai nagy szomszédjáról, báró Kornfeld Zsigmondról:

— Sokszor volt alkalmam az öreg úrral diskurálni, sokszor sétáltunk künn a parkjában és sohasem felejttem el azt a mély benyomást, amit ez a nagyszerű ember reám tett. Mikor legelőször hivatott magához, egy nagyobb összeggel akart honorálni, de én nem fogadtam el, hanem azt kértem tőle, *legyen bármikor szabad bejárásom hozzá, ha valakinek érdekében jövők segítségért.* Kornfeld ezt készséggel megígérte és gyönyörűen be is váltotta. Az ő kastélyában a világ legnagyobb pénzkapacitásai fordultak meg, országos érdekű, sokszor világfontosságú ügyekben tárgyaltak nála, de ha bejelentettem magamat, azonnal fogadott, hogy meghallgassa a kérésemet. Egy ízben egy igen vallásos házból származó tehetséges fiatalember részére kértem a protekcióját, hogy valamelyik szombatot tartó bankázban helyezkedhessék el. Kornfeld gondolatokba merülve sétált velem a parkban, mint aki a messze multakat idézi fel, aztán így szólt hozzám:

— Megteszem az Ön kedvéért főtisztelendő uram, de higgye el, hogy hiábavaló, hiábavaló minden. Én a csehországi Jennikauból származom. Nagybátyám a híres *Rabbi Aharon Jennikau* volt, aki nem volt ugyan hivatásos rabbi, hanem egy nagy serfőzde tulajdonosa, de olyan gaon hírében állott, hogy az ő jesivája világhírű lett. Nem is törődött ő mással, mint a jesivája fenntartásával. Mikor leégett a gyára, a háza, a lakása és csak az ő udvari kis viskója maradt érintetlenül, Reb Aharon kiment a lakásából, beköltözött a kis őrszobába és folytatta a tóranatanulást és tanítást, mintha semmi sem történt volna. Engem is hozzá adtak a szüleim, nála tanultam hébert, talmudot tizenhat éves koromig. Aztán *Toch* nevű nagybátyám bevett a *Toch* és *Wahrmann*-féle bankházba, amely szombaton zárva volt. Mikor aztán följebb jutottam a Hitelbankba, mégis csak kezdtem szombaton írni, mert elkerülhetetlennek látszott. Így fog járni az Ön protezsáltja is. Vagy legyen valaki reb Aharon Jennikau, Istenben bízó és mindenről lemondó, vagy ne is beszéljen arról, hogy orthodox akar lenni, de szombatot tartani és bankigazgatói pozícióra pályázni szerintem abszurdum.

— Hiszen itt a *Rothschild* példája — feleltem.

— Igen, de az is kihalófélben van. Különben megteszem az ön kívánságát.

Nemsokára levelet kaptam tőle, melyben értesített, hogy az illető fiatalembert elhelyezte Bleichröder útján egy szombatot tartó németországi bankba. Sajnos Kornfednek igaza volt. És nemsokára meggyőződtem róla, hogy az új „bankfiú“ kezd engedni a negy-

vennyolcból, sőt később már ki is nevette azt, aki az ő osztályában az ő keze alatt szombatot akart tartani. És Kornfeld maga hívta fel a figyelmemet erre a lélektani változásra.

A rakoviczi kastélyban szokott tartózkodni nyáron Kornfeld apósa, Frankfurter lovag is. És egyszer tanuja voltam a következő kedves jelenetnek. Egy öreg házaló zsidó ment el a park mellett a nyári napon lihegve. Frankfurter behívja és megkérdi: „Mennyit keres ön még ma, ha így tovább házal estelig?“ — „Tíz forintot“, hangzik a felelet. „*Hát akkor itt a tíz forint és üljön le a fa alá pihenni!*“. Ugyanez az eset véletlenül még négy-ötször ismétlődött egy órán belül, úgy hogy a rakoviczi parknak már egész gyűjteménye volt a házalókból. És ez — mesélték — más napokon is elő szokott fordulni, amikor Frankfurter lovag vendége volt a veje kastélyának.

— Kornfeld a birtokot báró Mednyánszkyéktól vásárolta meg és csakhamar valóságos zsidó telepet teremtett rajta. Pompás kis templomot építtetett, ő maga választotta ki az egész berendezését, a Ganzgyártól rendelt külön e célra készített csillárokat, beszerzett szép Tórákat és felszereléseket és annyira szerette a templomot, hogy *egyellen istentiszteletet sem mulasztott el, ha a birtokán tartózkodott. Szombatonként és ünnepekkor ő maga állt a Tóránál. Nemcsak gyermekeit, de Rothschildot és minden vendégét elvitte és felhívta a Tóra elé és snoderózás is folyt különböző jótékony célokra.* Előimádkozóul, metyszóul egy Bresnicz nevű orthodox zsidót alkalmazott, akit természetesen ellátott mindennel. Egyszer valami fölöslegessel is el akarta látni és ebből baj lett. Egy napon ugyanis bejött értem a hintó és rajta a derék Roth intéző, aki kétségbeesve mesélte a következőket: A vezérigazgató úr (Kornfeld csak halála előtt kapta a bárói címet) röstelte a vendégek előtt, hogy Bresnicz előimádkozónak kissé kopott a ruhája és ezért hozott neki Budapestről egy gyönyörű *galléros fekete se-lyem reverendát, négyyszögletes sapkát stb.*, ahogy a dohány-u'cai templomban viselik a főkántorok. És most képzelje — Bresnicz azt mondotta, inkább lemond az állásáról, de ezt a „neológos“ ruhát ő nem veszi fel. A vezérigazgató úr nagyon mérges, de miután Bresnicz sem enged, megparancsolta, azonnal hajtsak be a főtisztelendő úrhoz és hozzam ki a ruhák megtekintése végett, vajjon csakugyan nem szabad azt orthodox zsidónak viselni. Én kimentem és megmagyaráztam Kornfeldnek, hogy vallási tilalom ugyan nincs erre a ruhára, de egészen bizonyos, hogy ha Bresnicz ezt csak egyszer is felveszi, soha többé nem reflektálhat állásra orthodox hitközségben, mert akkor már neológoknak fogják tekinteni. „Ugy? — mondotta Kornfeld elgondolkodva — *akkor semmi-kép sem veszem magamra a felelősséget egy hat-gyermeikes családapa existenciájának a kockáztatásáért. Elvégre én meghalhatok holnap és ő nem haphat orthodox állást.* Hát akkor pakkolják be ezt a reverendát és csináltatok Bresnicz úrnak szép fekete szalonkabátot. Azt csak lehet?“ — „Hogyne!“ feleltem és Bresnicz sakter és előimádkozó olyan elegáns volt a következő héten mint egy lord.

— Hogy miért nem volt már akkor báró? azt egy parki séta alkalmával maga Kornfeld így okolta meg előttem: „Mikor a főrendiházi tagságot kaptam, választanom kellett a főrend vagy a bárói cím között. Én nem akartam a bárói címet, mert féltem, hogy

a gyermekeim ki fognak keresztelkedni. Ez a lehetőség gyötör engem legjobban. És nem volna a síromban sem nyugtom, ha tudnám, hogy gyermekeim elhagyták őseik hitét. Ha az én szakmámban maradnak és nem akarnak mint bárók szerepelni, nem lesz szükségük soha a kikeresztelkedésre“.

— A szakmában való maradásról lévén szó, elmondtam neki atyám intő szavait, melyeket hozzám intézett gyermekkoromban: „Aki apja mesterségét folytatja, annak állandó erőforrássá válik az apja. Ha te rabbi leszel és hazajössz, beszélgetek nabbik kérdéseiről, zsidó tudományról, ünnepi hitszónoklatokról és így erősítjük egymást. De ha például kereskedő lenne belőled, nyerhetsz-e tőlem bármikor is valamit?“ Ez a fejtegetés annyira tetszett Kornfeldnek, hogy behívta két fiát: „Móric, Pali, jertek csak be és hallgassátok meg ezt. Ezt nagyon nyomatékosan ajánlom a figyelmetekbe. Nagy életbölcsség van ebben. Majd aztán beszélünk róla!“ A Kornfeld-fiuk akkor valami diplomás pályákat akartak választani és az apának kapóra jött az én előadásom.

— Sokszor beszélt nekem Kornfeld arról, hogy majd nyugatomba vonul és a zsidó ügynek szenteli minden energiáját. Nagyon hibáztatta az egész neológ irányzatot, mely szerinte okvetlenül csak a zsidóság feloszlásához vezet. A neológ rabbikat is másképp kell nevelni, mondotta. Minek a rabbinak a doktorátus? Zsidó tudományban legyen minél jártasabb. A szemináriumban konviktust kell berendezni és alkalmat adni, hogy a jelöltek 28—30 éves korukig a zsidó tudománynak szentelhessék magukat, rabbinikus korifeusokká, nagy talmudistákká váljanak, a világi tudományt pedig inkább csak kiegészítésül vegyék. Egyszer így fakadt ki előttem: „Miért kell hogy egy dr Kohn Sámuel fia Kovács legyen? A főrabbi úr hazajön a dohány-utcai templomból, ahol a szombat szentségéről prédikált és a fia ugyanakkor hazajön a bankból és lemossa a kezeiről a szombat délelőtti írásból ráragadt tintafoltokat.

— Vallásos érzésű zsidó volt Kornfeld. Nagy-ünnepekkor nem mozdult ki egész nap a templomból. *Ahitattal* állt a helyén Jomkipurkor reggeltől estig imádkozva. És szívesen járt közbe, ha általános sérelem esett a vallási szabadságon, mint például a trafikok szombati zárása ügyében is tette, sokat enyhítve az eredeti rendelet szigorúságán. Ezt a vallásos érzést anyjától örökölte, akinek héber könyveit büszkén mutatta és én valóban bámultam az asszony gyönyörű szép héber jegyzeteit a könyvek margóján.

— Anyjától örökölte jóságát is. Mikor egyszer felkerestem egy hibáján kívül eladósodott póstyéni család érdekében, hogy hitellel mentse meg a házat

az elárverezéstől és gyermekeit a koldusbottól, Kornfeld kijelentette, hogy a Hitelbank persze nem foglalkozhatik ilyen ügyekkel, de utána néz a dolognak. Pár nap múlva levelet kaptam tőle, hogy a Jelzálog-Hitelbanktól értesítést várhatok. Egyidejűleg meg is érkezett az értesítés, Madarassi Beck Nándor aláírásával, hogy habár elvileg vidéki házakra hitelt nem adnak, küldjek részletes információt. A dolog sürgős volt, felutaztam magam. Először dr. Neumann Miksa fogadott ezekkel a szavakkal: „*En özvegyasszony fia vagyok és lelkemből segítenék minden szegény emberen, de ez valósággal lehetetlenség.*“ Aztán bevezetett Beck igazgatóhoz, aki szögletes szakállával olyan benyomást tett reám, mint egy status quo rabbi. Beck a fejét csóválta, amikor a részleteket hallotta: „*Lehetetlenséget kíván tőlünk ez a Kornfeld, de oly határozottan fejezte ki a kívánságát, hogy muszáj teljesíteni.*“ Még aznap leküldték velem az intézet jogtanácsosát Pöstyénbe. Mikor odaérkeztünk, ép egy öreg széket vagdaltak szét, hogy megfőzhessék a bab-levesüket. Éppen a tizenkettedik órában érkezett a segítség.

— Még egy nagyon érdekes dolgot akarok önnek elmondani. Kornfeld egy kis temetőt is berendezett Rakoviczon, szép kis szertartásteremmel és néhány halottat el is temettünk benne. Majd elküldöm a Mult és Jövőnek a templom és a temető fényképét. Most már csak az emléke él mindakettőnek. Mikor a forradalom jött, a zsidók szétszéledtek a derék Róth intéző, aki nyolc szép leányát adta férjhez, meghalt, a szegény Breznicznek más orthodox községbe kellett menekülnie és szerencse, hogy akkor nem vet'e fel a „neológ reverendát“. A rakoviczi zsidó telep teljesen kihalt. Alig néhány hónappal ezelőtt legnagyobb meglepetésemre kocsí jött értem, hogy zsidó temetés lesz Rakoviczon. „*Hogy-hogy?*“ — kérdeztem — *amikor Rakoviczon már három év óta nem lakik zsidó?*“ — „Igen — felelték — de tetszik emlékezni a szegény öreg Goldbergerre, aki három évvel ezelőtt teljesen tönkrement, aztán kiköltözött a fiához Amerikába. Most a holttestét hazahozta a fia Amerikából, mert az volt a szegény öreg utolsó kívánsága, hogy ő Rakoviczon, a Kornfeld-temetőben akar pihenni“. Igazán megrendítő eset volt. „Egy halott jött Amerikából“ — mondták a parasztok csodálkozva. Mikor a fiu elmondotta nekem, mennyi áldozat, viszontagság, fáradság és vagyon árán teljesítette apja utolsó akaratát, hálát adtam Istennek, hogy ilyen zsidók is vannak a világon, akik így tisztelik szülőik akaratát. És egyben a Kornfeld-gyerekekre gondoltam, akik képesek voltak kikeresztelkedni. Mennyi diplomáciai eljárás kellett csak az engedély megszerzéséhez, hogy a tengeren túlra vihessék a halottat és nem minden hajó akarta a hármas érckoporsóba zárt holttestet felvenni! Hetekig tartott az út valami teherszállító hajón és a luxushoz szokott amerikai fia is ezen jött. Aztán Hamburgból Rakoviczig is csak tehervonaton lehetett a koporsót szállítani és ő további hat álló napig kísért a halottat a teher-vagónban, amíg célhoz értek. A költségek pedig a dollárok tízezreit emésztették fel. — Ez volt az utolsó temetés a rakoviczi zsidó temetőben és én sirva mondtam a koporsó fölött gyászbeszédemben: „*Ez a halott testvérünk országokon, tengereken át jött el ide, hogy a Kornfeld-temetőben pihenhessen, míg fájdalom, sokan, akik közelebb állanak Kornfeldhez, nem fognak ott pihenni, ahol az apjuk . . .*“

REGÉNY

SASS IRÉN: ÉNEKEK ÉNEKE

1.

A PASZTOR HOZZA A JUHOKAT.

*Ki az, aki mint a hajnal fénye
Napsugárral tör elé az éjből?
S mint a holdfény, esteli sötétből
Száz sugarat hint a völgyi mélybe?**

Kedes kis város, nem messze a Jordántól, végtelen mezőség közepette, ahol utat csupán a juhok lába tapos. Házai kicsinyek és egyszerűek; primitív homlokzatuk úgy néz az égre, mint egy-egy nyílt, jámbor arc. S e házak között egyszerű kézmívesek, napbarnított földmunkások élnek a vidéki emberek igénytelen életét.

Juda ben Szirach háza uralkodik a városka fölött. Ott áll egy kis térség közepén, magas és széles terraszával, amelyet lomb fut be és egyiptomi vörös lenfüggöny tart hűvösen. Juda ben Szirach igen gazdag. Juhai számolatlanul legelésznek a Jordán partján, szölleje egészen a Libanonig húzódik el. Már öszül, de még tetszetős férfi. Ifjúkorában Salamon király testőrei közé tartozott, s a katonás élet még most is meglátszik daliás alakján. Az élemedett és művelt ember nyugodt méltóságával él tömérdék vagyona közepette, öt esztendő óta özvegyen s egészen egyedül.

Délelőtt van. A nap végigragyog Kedes utcáin és megcsillog minden tükröző felületen, a kis tócsákon s a fiatal nők szemein egyaránt. Juda kilépett fürdőjéből s miután rabszolgája finom gyapjúköpenyt terített borzongó vállaira, a palota terraszára megy. Egy asztalkán frissen fejt kecsketej s egy tányér mézes dió áll. Juda ben Szirach megreggelizik.

Leány megy el a terrasz előtt. Karcsú, édes kis teremtes, napbarnított, mint a szegény emberek kenyeré és rugalmas, mint az ifjúság. Kosarat visz a fején, szegényes ruháskája pedig úgy lebeg mögötte, mint egy zászló. Dalolgat; csak úgy magában, magának, ahogy a madár dalolgat mennyei magányában a homályos erdő egy halk zugában. Meztelen lábaival frissen gázolja a kavicsot és a port. Juda kihajlik a terraszon:

- Mit viszel, Marianne leánya?
- Datolyát, Juda ben Szirach.
- Hogy adod kosarát?

*) A regényben előforduló Énekek Éneke strófák Kiss Arnold fordításai.

A leány kacag:

— Miért kérdezed gazdag ember? Datolya-erdőd van, nem akarsz te Sulamitnál édességet vásárolni.

— Hátha vágyódom az édességed után?

— Tréfálsz?

— Nem én. Hogy adod kosarát?

— Három kosár egy zúz . . . — felelte egyre vidámabb kacagással a lány. Mődfellett tetszett neki, hogy a dúsgazdag Juda tőle akar datolyát vásárolni! Oly kőmikusnak tűnt ez fel, mintha fejőskecske állítana be a konyhára s mekegve egy korsó tejet kérne.

Juda nézte a kacagó lányt:

— Két zúzt adok kosaráért . . .

És megcsillantotta a pénzdarabokat a terrasz fölött.

Sulamit a kapu felé indult. Vidámsága gyöngyözött és szétlőve, mint a szökőkút vize.

Már a lépcsőn állott és felnézett a terraszra:

— De, nem tréfálsz-e uram?

— Miért gondolod Sulamit?

— Mert ha komolyan beszélsz, két zúzáért egész nap hordanám neked a datolyát.

És nyomatékosan utána tette:

— Ugy ám, a nap minden órájában . . .

Azután belépett a kapun. Bámulva nézett szét. Juda udvara nagyon szép volt. Valóban sohasem látott még ilyen szépet. Közepén nagy vizmedence állott, amely egészen kék volt a benne tükröződő égbolttól. S a medence szélén fehér nárciszok ingatták csillagformájú arcocskáikat.

Juda fél úton elébe jött a datolyáslánynak. Most ott álltak mindketten a víz mellett.

— Oh, milyen szép a házad uram! . . .

— Magad is jól illesz ide, gyermekem . . .

Juda puha ujjakkal simította végig a leány kezét. Kicsit szánakozó kifejezés ült arcán:

— Nagyon barna a kezéd leánykám.

S midőn egy pillanat alatt gyakorlott ügyességgel felhajtotta karján a köntös ujját, csupa bámulat volt a hangja:

— Oh a karod fehér, mint a bárányszerű . . .

Sulamit elfogulatlanul tette le kosarát a földre:

— Állod-e még a vásárt uram?

Kicsit szorongó mosollyal nézett a gazdag özvegyre. Nem, nem hitte, hogy Juda komolyan beszélt és mégis erősen remélte azt. Lehetetlenségnek tartotta, de annál erősebben kívánta, hogy Juda megadja a kosár datolyáért a két zúzt.

Juda öszülő szakállát simogatta:

— Én állom, gyermekem . . . De vajjon te nem gondoltad-e meg magad, míg a kaputól az udvarig értél?!

Puha mozdulattal nyújtotta karját a lány felé, de aztán visszahúzta. Sulamit mindezt jól látta s mégsem ijedt meg. Fogalma sem volt róla,

miféle szándékot takart ez a kettős mozdulat. Jámbor arcocskáját az özvegyre emelte:

— Ezt a kosár datolyát . . .

Juda közbevágott:

— Kétszer két zúzt adok érte, ha akarod . . .

Szeme sarkából a lányra nevetett.

— Oh, szívesen odaadom a feléért is uram...

— Mit, leánykám?

— A datolyát.

— S ha azt mondanám, hogy nem kell a datolyád?!

Sulamit durcás szomorúsággal nézett rá:

— Tudtam uram, hogy rá akarsz szedni . . .

— Ej, mennyire fáj a szived a két zúz után!

— Nem szép dolog szegény leánnyal a bolondját járatni.

— De én szívesen játszom veled, Sulamit.

Sulamit sóhajtván hajolt le kosaráért:

— Te nagyon gazdag vagy, uram és neked sok minden szabad . . .

Juda elkapta a leány karját:

— Ugy gondolod, gyermekem?! Akkor hát...

Abbahagyta.

Sulamit várákozón állott előtte.

— Mondani akartál valamit, uram?

— Igen.

Juda végigsimította a leány haját:

— Beteg még anyád, gyermekem?

— Bizony igen, uram.

— Nos és mi hír a bátyáidról?

— Semmi, éppen semmi. Mindketten a tengerre mentek. Mondják, ha egyszer visszatérnek, igen gazdagok leszünk. Oh, uram, olyan nehéz ezt elhinni . . .

— Nem tudnád elképzelni, hogy gazdag légy?

— Mi mindig szegények voltunk s Kedesben is mindenki szegény, csak te uram, egyedül te vagy gazdag. Ula, legkisebb bátyám, aki a te földeden dolgozik, mindig álmokat sző sok-sok aranyról, ami majd mind a mienk lesz egykor és olyan gazdagok leszünk, mint, — oh, bocsáss meg neki, — mint te, uram . . .

Sóhajtott:

— De ezek csak gyerekes álmok és minden szilke üres marad tőlük . . .

Elhallgatott. A pici szünetben elkomolyodott gyöngéd arca, szemeit lesütötte s mintha most eszmélt volna rá nagy-nagy szegénységükre, buzgón Juda felé emelte kosarát:

— Vedd meg uram ezt a datolyát, félzúzáért.

Juda nézte a leányt. Hosszan, némán. Gondolkozott, de gondolatainak árnyéka nem vonult el arcán. Később megrázkódott és hirtelen mozdulattal egy ezüstöt nyújtott a leány felé:

— Akarod-e?!

Sulamit kitágult szemmel nézte a pénzt. Bolondos, virágos agyacskájában a vágyak egész tömege káprázott. Piros szattyán szandál, amelyet Juda visel ápolt lábain, fekete gyöngyből fűzött

nyakék, sárgaréz hajszorító, mi minden még?! Talán egy fehérszőrű fejős kecske is anyja udvarába?! Igen, igen . . . S mindez a Juda kezében csillogó ezüstért! Szinte öntudatlanul nyúlt utána:

— Mit adhatnék érte, uram?

Juda közelebb lépett. Félig tréfás, félig komoly hangon, arcán a vágy hirtelen elkomorulásával, derüsen és sötéten egyszerre a leány felé súgta:

— Egy csókot, gyermekem . . . egyetlen csókot, leánykám . . .

Sulamit meglepődve nézett az özvegyre. Megijedt egy pillanatra, aztán átmenet nélkül, visszafojthatatlanul kitört belőle a kacagás. Kacagott, pedig minden erejével igyekezett komoly maradni . . . Oh, oh, a bolond Juda, a bolond Juda! Miféle haszontalanságokért vesztegeti a kincseit. Juda két zúzt kínált néhány hitvány datolyáért, most pedig egy ezüstöt . . . hahaha! mi-csoda mulatságos emberek is ezek a gazdag emberek!

Juda pedig visszalépett és elfordult. Világfi volt, akinek elég dolga akadt a nőkkel és nők körül. Szerette és ismerte az asszonyt egy telivér férfi nyugodt biztonságával és fölényével. Most, hogy a lány a szemébe kacagott, arca egyszerre hideg és méltóságteljes lett. A visszautasítás gőgössé tette. Néhány lépést tett a terrasz lépcsői felé.

Amde Sulamit követte őt. Ráemelte kacagástól nedves szemeit és a daliás férfi arcáig ágaszkodott fel:

— Oh, uram . . . végy csak, amennyit akarsz.

A hang oly tiszta és gyermeki volt, hogy Juda meghökkent. Tapasztalatai és életbölcse-sége azonnal elárulták neki, hogy egészen rendkívüli dologgal áll szemben. Különös, egyéni és gőgös erkölcsössége, — amelyet sokkal inkább bizonyos sajátos filozófia, mint nemzetének törvényei irányítottak, — vissza is vonult a csók vágya elől, s valami kusza, zavart gondolat-tömegbe merült el. Azonban Sulamit oly közel állott hozzá, almavirág színű keskeny arca szinte az ő arcához ért és szemeiben az ifjúság oly sürgető tűzzel ragyogott, hogy Juda egy heves vállrándítással elűzte kavargó gondolatait és szájával a leány ajkához közeledett.

Sulamit nevetve türte a csókot. Közben oly erősen szorította tenyerébe az ezüstöt, hogy belefájdultak az ujjai.

Juda néhány lépést hátrált. Csodálkozva nézte a leányt, mintha nem tudná elhinni, hogy ugyanaz a Sulamit ez, aki az imént előtte állott. Szinte tetőtől talpig aranyló ködben látta most. Lehunyt szemmel, egészen lassú és mély hangon mondta neki:

— Oh, mennyire gazdag, mennyire gazdag vagy, leánykám!

Sulamit ragyogva nézte a pénzt. Boldog volt és elégedett:

— Köszönöm néked, uram . . . köszönöm néked, Juda ben Szirach . . .

Juda, mintha darázs csípte volna meg, elugrott a leány mellől és sebes léptekkel végigfutotta az udvart. Zavartnak és lehangoltnak érezte magát. Mi ez?! Ennek a leánynak szájáról oly tisztán csobognak a szavak, mint a forrás vize . . . És bármit mond, Juda meghökken és elrösteli magát. Szorongva gondolt terveire, amelyek hirtelen fellobbantak benne, mint a száraz rözse, mikor a leányt udvarába hívta. És most . . . most szeretné azt hinni, hogy nem is ő volt az, aki az imént terveket kovácsolt, aki kedves fondorlattal házába csalta a leányt, aki ezüst sékelt adott neki és . . .

Végigsimította Sulamit arcát, mintha a csókot is le akarta volna törölni róla.

Sóhajtott és elfordult.

Sulamit mindebből semmit sem tudott. Csodálkozva figyelte Juda érthetetlen mozdulatait és nem mert szólni hozzá. Egyszerre átvillant agyán az aggodalom, hogy Juda talán ismét rászedte őt és majd utóbb visszakéri a pénzét. Ettől úgy megijedt, hogy legjobban szeretett volna elfutni.

Hosszú idő telt így el. Juda egyre le-fel sétált az udvar hosszában és úgy látszott, mintha egészen megfélekezett volna Sulamitról. A leány szeretett volna elmenni, de nem tudta, hogyan. Tanácstalanul állt és várt.

Végre lépések zavarták meg a kínos csöndet. Juda egyik szolgája lépett az udvarba:

— Dániel, a pásztor behajtotta a háromszáz juhot . . .

— Küldd be a pásztort.

Aztán Sulamithoz fordult:

— Gyerme kem . . . vidd ezt az ezüstöt anyádnak . . . Mondd meg neki, hogy én küldöm, s hogy fordítsa egészségére . . . Ha pedig, máskor is erre jársz . . .

— Akkor, uram?! . . .

— Térj be hozzám, leánykám . . . aggodalom nélkül... Érted, Sulamit? Aggodalom nélkül.

Sulamit értetlenül bámult rá s aztán meghajtotta fejét:

— Igen, értem, uram . . .

Mikor a leány már a kapuig ért, Juda a víztükör fölé hajolt:

— Mint a hó, — mormogta valami halk resignációval, — mint a hó, amikor a tavaszi nap rásüt . . . Elolvadtam.

Csendesen, szomorúan elmosolyodott.

A hódító férfi most megérezte, hogy megöregedett.

Sulamit pedig vigan, csaknem szökellve ment ki a kapun. Úgy érezte magát, mintha csapdából szabadult volna. Bár szorongásának nem tudta volna okát adni. Úgy érezte, Juda házában nem lehet kacagni. A nevetés elfogy és elhalványodik ott, mint az alkonyati nap . . .

A kapuban magas, karcsú, fiatal férfi jött szemközt vele. Kampós pásztorbot a kezében, saruja csupa rongy, köntöse porlepett. S mégis . . . miként egy látomás, oly tündökletes a nap aranyában és ifjúsága sugárzó gloriájában. Sulamit szinte megbüvölve bámult rá, igen ismeri ezt a varázslatos arcot, már látta valaha, valahol, talán az álmaiban!

És önkénytelenül kisiklik ajkai közül a kiáltás:

— Dániel próféta!

— Dániel, igen, — mosolyog az ifjú, — de nem a próféta . . . Egy egyszerű pásztor csupán...

És összenéztek és a pásztor nézése oly erős, zibbasztó és megremegtető volt, hogy Sulamit belesápadt. Szivdobogva, könnyezve eredt futásnak.

Futott, futott, mintha üznék, végig az utcán, be a kapun, mint egy megriadt fiatal öz.

A pásztor utána nézett. Látta a kaput, amelyen belül eltűnt a menekülő, látta előtte a kerteskét s a kertben egy rózsafát, két szál égő, vörös rózsával.

Nem, azt a kaput nem lehet elfelejteni.

2.

HÁROM SZÁL VÖRÖS RÓZSA.

*Kedves nékem almafátok árnya,
Nincsen szebb hely széles e világon,
Ahol anyád, az én boldogságom
Fájdalommal a világra hozta.*

A kis kert lassan homályba borult, mintha szürke fátyolok hullottak volna rá egyenlő időközökben. Esteledett. A falak felől az őrváltás zaja hallatszott ritmikusan. Az emberi hangok mindinkább elszintelenedtek s átadták helyüket a tücskök és éji bogarak végtelen zenekarának. Most tértek vissza az aratók a földekről. Dalolásuk végig csengett-bongott.

Sulamit szűk kamrája ablakánál ült. Mellette rokka, durva, fakó kenderfonállal. Sötét volt már a fonáshoz. Az álmodozás édes alkonyati birodalma zizegve betódult minden zúgba és szívbe.

Sulamit gondolatai, ártatlan lelke, nyugalmas, rejtett tisztaság volt eddig, teli kacagással és madárdallal. Most pedig érthetetlen események zsongták teli és megtöltötték mozgással, mint a csatázó pillangók. Igen, valami egészen furcsa és jelentőségteljes nap volt ez a mai. Különös és zavaró, mint valami ismeretlennek a kezdete. A lányon finom borzongás futott át. Mi minden is következhetik még egy ilyen nap után? Az események és elképzelt megvalósulások egész tömege rajzolt fel egyszerre: Sulamit élete, mely szunnyadt eddig s amelyre a riadt gyermek most eszmélt rá első ízben. Megrettent a várakozásban és vágyódott a rettentő ismeretlen után. Nem

értette meg a bensejében száguldó zürzavart s mégis úgy érezte, hogy a titkok kulcsát önmagában hordja. Oh, milyen rettenetes az élet! Oh, milyen gyönyörűsége az élet!

A feketehajú, rózsásképző pásztor ide is követte, a szűk és homályos kamrába. A szeme, a szeme pedig itt is elviselhetetlenül nézett.

Sulamit arca elé tartotta kezét, mintha védekezne.

— Dániel, — ejtette ki az idegen nevet megadón és erőtlenül.

De a kegyetlen nézés nem szűnt meg. Sulamitra szegeződött makacs állandósággal s ahová ért, lángolni kezdett a leány bőre.

— Oh, ha varázsló az ifjú! — kiáltott fel Sulamit, — aki megvert a szemeivel!

Lehajtotta égő fejét az ablak hűvös köpárkányára. Olyan jól esett ebben az édes rettegésben egyedül maradni és sírni, sírni, sírni . . .

Nehéz, csoszogó lépésekkel Marianne jött be a kamrába. Egy kosárka alma volt nála. Hunyorgva pislogott bele a homályba:

— Alszol, Sulamit?

— Nem, anyám.

— Mért nem ég mécsesed?

— Oh, elfelejtettem meggyújtani.

— A hangodról hallom, hogy sírsz. Mi történt, gyermekem?

— Magam sem tudom, anyám. Úgy félek valamitől.

— Mitől, bohó leánykám?

— Valami nagy veszedelemtől. Úgy érzem, rettenetes dolgoknak vagyok kitéve. Avagy nem te mondtad-e, anyám, hogy Juda azért csókolt meg, mert szeret engem?

Marianne hangtalanul mosolygott:

— Úgy van, Sulamit. Azt hiszem, Juda szeret téged. De nincs mitől félned. A szerelem nem félelmetes.

Sulamit anyja lábához kúszott:

— Mi hát a szerelem, anyám?

— Ez, gyermekem, ez. Hogy Juda szeret téged s ha Isten engedi, feleségül vesz.

— Akkor magához vesz majd, a házába mindörökre . . . ugye, anyám? És nekem nem szabad többé más férfire gondolnom . . .

Marianne bólintott:

— Így van, Sulamit.

Sulamit riadtan hallgatott a pillanatnyi csendben:

— Gondolod, hogy csakugyan így lesz, anyám?

Azután be sem várva a feleletet, felugrott:

— Nem, nem! én félek!

Zokogva folytatta:

— Anyám, én nem tudom, mi történt velem! Talán varázslók jártak erre, akik megverték a szemükkel! Valami történni fog velem, meglátod, valami történni fog velem!

Marianne ismét mosolygott. A szilaj válto-

zást, Sulamit forró riadalmát Juda csókjának tulajdonította. Régóta látta már, hogy a gazdag özvegy szemmeltartja serdülő leányát. S ha arra gondolt, hogy Juda első felesége (legyen neki könnyű a föld) egy szegény tevehajcsár leánya volt csupán, anyai nagyravágyása nem látta akadályát annak, hogy Marianne leánya is beköltözhessenek egy napon Juda ben Szirach pazar házába. S most jól fejlődtek a dolgok. A szerelem mindkét oldalon bontogatta szívárványos szárnyait.

Marianne békítőn simogatta lánya haját:

— Igen, lehet, hogy bűbajosok jártak erre és még különös dolgok történnek veled, gyermekem. Valóban, magam is csodálatos dolgokat sejtek. De félelemre nincs okod, Sulamit . . . hidd el az anyádnak, nincs okod félelemre . . .

— Oh! — sikoltott Sulamit és erősen megszorította anyja karját, — nézdd csak, anyám! Nézd csak! Valaki letépte a rózsáimat!

Valóban, az ablakon keresztül belátszott a kis rózsafa és nem volt rajta többé a két szál vörös rózsza.

S mielőtt még Marianne felelt volna, kifutott a kis kertbe.

A kifosztott rózsafa előtt megállott. Egy perig sem kételkedett.

— Dániel, — suttogta halkán és úgy érezte, hogy ez a rablás mérhetetlenül gazdaggá tette őt.

Ráborult a rózsafácskára, karjai ráfonódtak s még az estharmattól nedves levelek sem tudták lehűteni égő arcát.

Kis idő múlva ásójával a vállán, Ula érkezett haza. Gyöngéden megérintette a leány vállát:

— Mi bajod, húgocskám?!

Sulamit felnézett bátyjára:

— Bátyám . . . itt valami történni fog, — mondotta titokzatos arccal, — anyám is mondta . . . Oh, képzeld csak . . . valaki letépte a rózsáimat . . . és . . . és . . . Juda ben Szirach szájoncsókolt . . .

Ula értelmetlenül bámult a lányra.

Mikor pedig odabent Marianne elébe tette vacsoráját, megkérdezte:

— Mi leli húgomat, anyám? Igaz, hogy Juda megcsókolta?

Marianne mosolygott:

— Juda szereti a húgodat, Ula.

— De anyám, gondold meg! A gazdag ember önző és kegyetlen . . .

Marianne ráütött a fiú vállára:

— Csitt, csacsi gyermek. Anyád szemei jók és fülei nem süketek. Tudom, hogy mi történik itt és tudom, hogy Isten akaratából történik. Várj csak . . . Juda becsületes férfiú és Sulamitból Kedes legelőkelőbb asszonya lesz egykor . . .

— Ha így gondolod, anyám?!

— Így, így, fiam, — felelte Marianne egészen ünnepi jókedvvel. — És Isten is így gondolja . . .

Kis csend következett ezután. Ula elgon-

dolkozva vacsorájához látott, azután egyszerre felkiáltott:

— Igaz is, majdnem elfeledtem! Vendéget hívtam vacsorára.

— Vendéget? A mi szegénységünkhöz?

— Igen, de a vendég maga sem gazdagabb. Pásztor, tavaly nyáron együtt őriztem vele Juda juhait. Azóta nem láttam, s most egyszerre szemközt jött velem az úton. Derék fiú, anyám. Megérdemli, hogy szívesen lássad.

— Ugy hát jöjjön, Isten nevében és oszd meg vele vacsorádat.

Ula a kapuhoz lépett:

— Dániel! — kiáltotta bele a csendes éjszakába.

Sulamit fölugrott a név hallatára.

Kezei remegtek, halántéka lüktetett.

Ugy érezte, hogy bátyja magát a Veszedelemet hívja házukba.

— Dániel! — ismételte Ula.

— Bátyám, bátyám, mit teszel velünk?! — kiáltotta sírva Sulamit és befutott kamrájába. A reteszt előretolta.

Rövid idő múlva lépéseket hallott s egy hangot, amely lágyan és remegően azt mondta:

— Béke legyen a házatokban . . .

*

Már magasan állott a hold az égen, tüzes csillagok tűntek fel itt és amott. A két ifjú a kis kert almafája alatt beszélgetett.

— Van-e családod, Dániel?

— Magam vagyok, mint ez az almafa felettünk. Szüleimet sohasem ismertem s néha úgy érzem, hogy egyenesen az Isten tenyeréből szakadtam.

Vállat vont.

— De talán jobb is így. A nyomorúság embert csinált belőlem. S mert nem volt senki, aki védett volna, erőssé lettem.

— Még vagy elégedve Juda szolgálatában?

— Csak úgy, mint te, s mint mindenki, aki a kenyérért küzd. Igen is, nem is. Nem panaszkodom. Megélek és van vagy kétszáz ezüst pénzem . . .

Ula elcsodálkozott:

— Kétszáz ezüstöd?! Vagyon ez. S a vagyon, boldogság . . .

Dániel mosolygott:

— A vagyon nem boldogság, Ula. Peszachkor tettem a kétszázadik ezüstöt a többihez, s mégis . . . azóta . . . csupán egy pillanatra éreztem a boldogságot . . . Mintha elsuhanat volna mellettem a homályos kertben . . . itt . . . ma . . . nálatok . . .

— Nálunk?!

— Igen . . .

Pici szünet következett, azután ismét megszólalt Dániel, mintha igazolni akarná magát:

— Kedves ez az almafa . . . A sötét lomb lettünk, mint egy nagy, védő tenyér . . . És a ház

mögöttünk . . . Talán a béke szunnyad odabent . . . A béke és az áldás . . .

Ula kicsit bután, kamaszosan elnevette magát:

— Tévedsz, Dániel . . . a házban Sulamit húgom szunnyad.

— Tudom, — felelte igen komolyan a pásztor. — Ugy érzem, itt nálatok boldog tudnék lenni . . .

— Ha így érzed, testvér, térj be bármikor hozzánk, mint anyád házába.

— Vajjon szívesen látnátok-e?

— Anyám minden jó embert szívesen lát . . .

— És . . . és . . . még valaki . . . Akit az előbb említettél . . .

— Sulamit?! Kedves gyermek, olyan a szíve, mint a galambé.

Mindketten elhallgattak. A mélységes csendben csupán erőteljes, fiatal lélekzetük hallatszott. Más-más mezőin a végtelen gondolatoknak járt most a lelkük s mégis összekötötte őket, mint örök-fivérek az ifjúság sugárzó álmovilága. Zsendülő férfiasságuk harmonikus hangokkal simult bele az éjszaka nyári koncertjébe és megremegtette tiszta szíveiket. A vágy puha póklábakon szemükre telepedett és opálos hálóval szőtte be azokat.

Ula még gyermek volt, vágyai határozatlanul elfolytak és szétterjengtek, mint az illat. De Dániel virágzó szívében harsonák zendültek meg nagy, egetostromló muzsikával. S bár az ifjú pásztor nem értette még a szenvedély nagy melódiáit, a kicsattanó bimbó ösztönös megremegésével mégis felfogta minden mámorát. Remegve figyelt a bensejében ujjongó muzsikára, mely minden tagjába átszivárgott és a határtalan csendben elmerítette őt a mennyei harmonia édes vizeiben.

Hirtelen Ulához fordult és megszorította karját:

— Testvér, bűn-e az, ha fel szeretném ragadni őt és elnyargalni véle a magányos Jordán partjára, ahol már jószág se jár? Oda vinném, alul a parton kék iriszeket simogat a szél, ott rejteném el az emberek elől . . . letérdelnék elébe . . . nézném és sírnék . . . Vétek ez?!

Ula kissé ijedt csodálkozással nézett barátjára. A kúsza beszéd megdöbbenette:

— Miről beszélsz, Dániel?

— Nagy kincsről, Ula . . . a világ legszebb drágaságáról . . .

Ula felugrott:

— Oh, csak jót tennék véle, csak jót, — sóhajtott a pásztor.

— A jótett sok mindent megengesztel. De miért akarsz rabolni?!

— Elvenném magamnak . . . és jót tennék vele, — ismételte Dániel gyerekes makacssággal. — Azt mondom, a jótett sok mindent megengesztel . . . Tehát nem követnék el bűnt?

Ula rövid ideig gondolkozott. Barátja arcáról

látta, hogy igen komolyan foglalkoztatja valami s a hang, amelyen tanácsát kérte, csaknem könnyörgő volt. De Ula mezei ember volt, az esze nehezen fogott, nem is értette ki magát. Dániel kúsza szavaiban s mert lelkiismerete szerint akart válaszolni, kissé megrándította vállát:

— Nem tudom . . . — felelte bizonytalanul.

S ezzel elhárította magától a rejtélyes kérdést.

Dániel a falnak támaszkodott és lehúnyt szemmel gondolkozott.

*

Sulamit álmatlanul virrasztott bent a homályos kamrában. Először történt meg vele, hogy elkerülte az álom s ez a rendkívüli eset, rendkívüli aggodalommal töltötte el. Ismét csak búbajosságnak tudta be virrasztását, homályos és babonás fejecskéjében titokzatos hatások gyászos következményei kísértettek s mindez . . . úgy érezte Dániellel van összeköttetésben. Oh, rettenetesen félt a különös pásztortól s szinte maga is megijedt, mennyire vágyódott utána egyszerűsmind. Kamrája falai között a víziók tömege tolongott. Látta magát Juda karjaiban, amint az özvegy arcával az ő arca felé közeledik s mikor már egészen közel volt, egy villanás és — Dániel állott előtte. Sulamit reszketve nyújtotta ki kezét, mintha védekezne valami ellen s közben világosan érzett egy puha és forró száját az ajkán. Felsikoltott:

— Azt mondta, béke legyen ebben a házban és elvitte a békét! . . .

Panaszosan nézett a szoba sarkába, ahol még mindig ott lebegett a pásztor arcának rajza oly áttetszőn és könnyedén, mint a fűzfa árnyéka a folyó tiszta tükrén.

Sulamit érezte, hogy fekhelye áttüzesedik alatta.

— Uram, uram, — suttogta alázatos buzgalommal, — miért bűnhődöm én? Mit vétettem ellened, hogy a seol minden gonoszát rám szabaddítod? Oh, miért vetted el nappalaim vidám kedvét és éjszakáim nyugalmaát?!

Kimerülten tette utána:

— A nyugalmaát, a nyugalmaát add vissza, uram . . .

Hangja, mint a vergődő galamb ide-oda röpködött a szűk kamrában, majd kilendült az ablakon és elszállt a távoli éjszakába.

Kis idő múlva dal csendült meg az ablak alatt:

*Tégy szivedre, mint piros pecsétet,
Mint egy gyűrűt, tégy engem karodra,
Mint a tűz, a szerelem úgy éget
S úgy lobog, mint alvilágok pokla.
Panaszai: gyújtó lángolások,
Isten tüze éltető kohója,
Sok vizeknek sodra el nem oltja
Nagy tavak, sem tengeráradások . . .*

Sulamit gyakran hallotta már ezt az éneket. Falubeli lányok és legények énekelték égő szájjal a nyári éjszakákon, de mindeddig csak úgy csengtek fülében a forró szavak, mint a forrás csobogása. Most lehúnyta szemét és megremegett egyetlen szavától:

— Szerelem . . .

Szinte felsikoltott:

— Ez, ez a szerelem! . . .

Mint a tűz, úgy éget, mint az alvilágok pokla, úgy lobog.

Honnan jött? Mi szítja? Mi oltja?

Kakaskukorékolás harsant végig a hajnalon. A dal halkult, ahogy az éj mélységes sötétje is belefakult a derengő szürkességbe.

Távolodott a dal, de mámora visszaszállt, mint a szikra:

*Tégy szivedre, mint piros pecsétet,
Mint egy gyűrűt, tégy engem karodra . . .*

Sulamit az ablakhoz futott.

Látta a pásztor karcsú alakját mindjobban beleolvadni a messzeségbe.

Remegve, mintha szavaival akarná megkötni a távozó lábait, kisuttogta az utcára:

— Piros pecsét a forró szívemen, ölelő karomon ékes gyűrű . . . pásztorom, ne menj el! ne menj el!

Az utca néptelen és csendes volt. A pásztor alakja épp most tűnt el egy fordulónál. Langyos hajnali szellő indult el a városka fölött és uszályának fátylával végigsöpörte a virágokat. Sulamit égő szemmel bámulta rózsafáját. Három szál vérvörös virág himbálódzott rajta és belemosolygott a bámuló leány bágyadt arcába:

— Ez a csodák éjszakája, — suttogta Sulamit. S rögtön utána:

— Ez a szerelem éjszakája . . .

Édes bátortalansággal próbálgatta a varázslatos új szót. Szerelem . . . Úgy érezte, hogy ez a néhány betű együtt szebben cseng, mint Juda minden aranya és ezüstje.

Arany lett ez a szó a pásztor szájától, aki úgy tudta kimondani, hogy a tudatlan leány először értette meg . . . Szerelem.

Sulamit úgy érezte, hogy már nem fél.

És soha, soha többé nem fog félni.

(Folytatjuk.)

Kósa Lajos: A zsidó

*Ma: az éjszaka minden réme rája
nagy acsarkodva támad.*

*Ma: percnyi béke legvágyottabb álma
az álmok királyának.*

*Ma: gyalázkodás sarával dobálják
és nem is dobhat vissza.*

*Holnap: dicsére kigyúlnak a fáklyák, —
de sohse lesz ily tiszta!*

mi Israels képeiből a legjobban véssődött szívembe, az, hogy alakjai nemcsak a kezek finom átszellemlült rezgésével, hanem egész testtartásukkal, ülésükkel és mindenekelőtt nézésükkel a lelkiségnek oly csodálatosan mély és szinte szimbolikus kifejezői, hogy úgy vélem: itt található meg az ő művészi egyéniségének igazi benső kapcsolata a zsidósággal, a zsidóság elmélyült érzés-világával.

Ahogy az ő öreg hollandusa ott ül az ablaknál és tekintete a messzeségbe vagy önmagába réved, ebben az elernyedtt ülésben érezzük az évezredes filozófiai gondolkodásban átsűrődött zsidó rezignációnak hittel teljes, bölcs nyugalma és szemeinek tekintetében érezzük az elnyomásból kiszárnyalni akaró zsidó léleknek áhító vágyakozását és epekedését távoli partok pihenője felé. Annak a holland asszonynak a szemében, aki Israels gyönyörű képén ott áll a tengerparton a gyermekével a karján, több végtelenséget érzünk, mint a tengerben, amely körülötte morajlik.

A „Zsibárus“, akinek a mester maga ezt a mély értelmű címet adta „Az ősi népnek egy fia“, ahogy ott ül a törmelékek és foszlányok halmazán, mintegy ősi romok tetején és a régi holmi között elül a két gyertyatartó, a zsidó hitnek évezredes jelvényei, úgy érezzük, mintha egy elvarázsolt titán ülne előttünk és a vanitatum vanitas gondolatai cikkáznának nagy koponyájában, melyet a sors a gyöngye karokhoz adott. A feje nagy és világokat átfogó, de a karjain érezzük, hogy nem a márványra lecsapó kalapácsot lendítik a magasba, hanem ott vibrál az erejük a kieresedő csontos ujjakban, melyek a négyfal csendes meghittségében végzik a kenyérkereső kézműves sokszor herosi munkáját. Csodálkozva nézzük az ellentétet a kezek és a fej között, hogy ilyen fő mellé ilyen kezeket adott neki a végzet és hogy ilyen kezekhez olyan fej és homlok, olyan pensiv arc és sokat kifejező szempár tartozik.

Ezért látom Israelben az igazi zsidó művészet megtestesítőjét, aki zsidó akkor is, amikor nem zsidó témát örökít meg a vásznán. Zsidó lélek vezeti az ecsetét ilyenkor is és zsidó szív rakja fel a színeket.

Ezért köszöntöttem örömmel, hogy az „Omike műbarátok köre“ gyönyörű esttel hódolt a nagy mester emlékének. Az ilyen centennáriumok ünnepei közelebb hozzák a zsidó lelket geniusának nagy alkotó erőihez és megerősítik a zsidóság egyetemes kultúr-tudatát és jövőjébe vetett isteni hitét.

a nemesi címet kellene rajzolni a nagyvagyonú és a köztisztelet verőfényében csillogó Dornbaum család számára: úgy egy lyukas, kirojtozott-szélű nadrág lenne festendő, fölötte egy könnyeket hullajtó szívvel, a játékonyság symbolumával... mert a Dornbaum-család mesze tisztántúli környéken lángoló játékonyság hírében állott.

Legendája van ennek a symbolikus nadrágnak. Generációkon át emlegetik a Dornbaum-családban, apáknak ajkáról késő unokák ajkára száll.

A családfő: Dornbaum Nátán. Földbérlo, megyei virilista, a seregélyi izraelita hitközség másodelnöke. Seregélyen a zsidó templom közelében emelkedik az egyemeletes háza, a legszebb ház a városban, a Tiszára rugó fronttal, impozáns, sárga selyemfüggönyös ablaksorral, komoly, barna, csillogóan rézveretes, oroszlánkalapácsos, arisztokratikusan hallgatólag kapuval.

Tiszafürjön van a kétszáz holdas Dornbaum bérlet, termékeny búzaföldekkel, egy ódon, kastélyszerű épülettel. Kora tavasztól késő őszig itt tartózkodik a Dornbaum család, Dornbaum Nátán és felesége szül. Lusthaus Eszter, a seregélyi izr. nőegylet elnöknője, a fiatal Zsiga úr, Dornbaumék egyetlen fia, hova-tovább már agglegény számba menő „ifiúr“, özv. Lantos Izidorné szül. Dornbaum Klári, Dornbaumék korai özvegységre jutott, molett és kellemetes külsejű leánya, három leánykájával, a hat éves Renée Theával, a hét esztendő Mercédessel s a nyolc éves Alma Nórával, a három kis „baronesszel“, amint őket a nagymama kedvtelő gyönyörűséggel nevezi. Ősszel, amikor a gesztenyeallée-ban az az utolsó levél is lehullott a fáról s a tarlón már metsző szél dudol, az egész család bevonul a seregélyi családi hajlékba, a plébános, a jegyző, meg az állatorvos nem járnak be többé alsós partira a tiszafürji Dornbaum-kastélyba s a szomszédos fess, keresztény gazdatiszt se jön be már tüzes két almásszürkével vágató szandlauferén özv. Lantos Izidorné udvarlására. A nagy zsidó ünnepeknek, három napnak kivételével, az egész nyarat a birtokon töltik Dornbaumék. Télen azután a seregélyi zsidó társadalmi élet sekélyes hullámaiba vetik magukat, ami abból áll, hogy résztvesznek különböző egyleti gyűléseken, a zsidó nőegylet februárban lezajló bálján és néhány zsúron, amit Dornbaumék egyszer a tél folyamán, fájó szívvel, viszonoznak is, s ilyenkor Dornbaum úrnak meglehetősen heves összetűzései vannak önaigyságával, aki szendvicset is akarna a tea mellé adni, holott Dornbaum úr

úgy véli, magából kikelve, hogy tönkre kell mennie ilyen hallatlan pazarlás mellett. Végre is „noblesse oblige”, a Dornbaum zsúron szendvics is van, bár talán van némi történeti igazság is, a rosszmájú Slajfer Gábor hitközségi jegyző és igazgató-tanító állításában, mely szerint zsúr után a Dornbaum-család süvet szokott ülni az elfogyasztott szendvicsek és teasütemények után.

De Slajfer Gábor csak egy fecske, nem csinál nyarat, nem csinál közvéleményt.

A közvélemény harsonái egészen mást hirdetnek.

A közvélemény a Dornbaum családot a jótékonyosság hírének aranyzománcával vonta be, a jótékonyosság égből földreszállott angyalainak minősítette a család tagjait.

A közmondásos „zsidó szív” reprezentánsa volt a Dornbaum-familia.

Hogy hogyan keletkezik, alakul, fejlődik, hogyan gyökeredzik meg a néplélekben, mint sziklák tözegében a viharokkal dacoló százados cser, az ilyen hír?! Ki tudná a szentek legendájának ezer éves mult kódébe vesző kacskaringós, csapinós ösvényeit nyomon követni?! Fölösleges fáradság is lenne, elég abból annyi, él a cserfa, lombosodik, évről-évre vastagabb lesz a törzse, zúg a felszélben, hatalmas morajlással.

Hiszen mindennek megvan a maga oka a zsidó közvélemény kialakulásában. Ime, itt van az együgyű, számárbeszédű Steinfeld, a chevregabe, egy-egy chevra gyűlésen bődületes „stüssz”-eket szokott felszólalásaiban pórázról eresztetni, rémületes szentírási szójátékokat mond, hallatlan tudatlansággal, mégis nagyon okos ember hírében áll a kileben szerte, csak azért, mert ön-maga a legfölényesebb módon meg van győződve a maga nagy eszéről; vagy itt van a Lézer Samu, egy félbemaradt öreg bócher emlékeivel eltelten, jelenleg c'dóke gabe, a legszörnyebb hibákat ordítózza a szidur imáinak hangos olvasása közben, mindenki esküszik rá, hogy nagy lamden, csak azért, mert állandóan fityeg a cipője körül az alsóruhájának kötőmadzagja . . . avagy nagy énekes az Ur előtt a Borach Nugel, a másod-előimádkozó, mivel van egy saleszides zemi-resz-e, amit repedt hangon szokott dudolgatni szombat délutánonkint, ez a zemiresz Seregélyen nagyon tetszik a sligovicás batleneknek, híre támadt hát, hogy Bórech Nugelt Odesszában akarták megválasztani főkántornak „anno dazumal” — de Bórech Nugel nem akarta Seregélyt otthagyni . . . Nemkülönben a libaorrú, Messiás jövetelt akadályozó Bondi Lina is, egy ötven éven jóval túl levő vén hajadon, híres szépségnek említetik, mert a boszniai okkupáció idejében egy Seregélyen átvonuló lengyel altisztet az ablaka alatt hirtelenül megütött a guta, a fáma szerelmi öngyilkosságot emlegetett s Lina úrhölgy a Laurák s az Izaurák s a Beatrice-ok

legendás szépségcsapatának seregélyi hadkiegészítő dandarába soroztatott generálisi rangban.

Dornbaumék garasát nem látta soha senki. Dornbaum Nátán, a tüvekől egy fuldokló kétségbeesett kapaszkodásával tudott csak megválni egy néhány garastól is, amikor iparost, kereskedőt fizetni kellett, s ha Pesten volt, egy közeli rokonát csak azért nem látogatta meg, mert az Budán lakott, s a hidon két krajcárt kellett fizetni az átmenésért. A cselédei koplalási tanfolyamon voltak nála.

Ha valamely jótékony célra gyűjtöttek: a Dornbaum család minden egyes tagja művészi találékonysággal tudott elbújni a lakásuk legrejtettebb zugába, — egy gombostűt egy kazal szénában hamarabb meg lehetett ilyenkor találni, mint Dornbaumékat.

Ugyanilyen generozitást tanusított a tüvekől úr „forrón szeretett” hitközségével szemben is. Szombatonkint, ünnepnapkor csak „lájenezás” után jelent meg a templomban, nehogy valami-képen a tóra elé szólíthassák, s ez a „kóved” „cháj czal”- (tizennyolc garas)ba kerüljön. Ám azért módfolott meg tudott botránkozni, ha nála sokkalta vagyontalanabb hitközségi tag „csak” százakat snóderolt. „Hiába, nincs szívük az embereknek!” — sóhajtotta ilyenkor szivettépően.

Snorrer ha jelentkezett a háza küszöbén, haragosan ráripakodott: „Ti mind azt hiszitek, hogy én chevre vagvok, hát én magam lássam el a világ minden snorrerjét?!“

A hitközségi alkalmazottak — azok érezték csak igazában a vasmarka szorítását. Léhűtő, ingyenélő népségnek tartotta valamennyit „von oben bis eró” — erev jomkipurkor, purimkor a „szokásos” nedóvákat, a haladó kor szelleme arcucsapásának minősítette, sokalta mindegyik fizetését, s ha öt hónapban egyszer volt egy esküvő Seregélyen, tiz éven át fölhánytorgatta: milyen horribilis mellékjövedelme van papnak, kántornak, samesznek . . . A pap feleségének új kalapja dührohamokat váltott ki az egész Dornbaum családból, a kántor még nem halt éhen Seregélyen: Isten ellen való vétek, a samesz „kaporepénzt” szed: „Kapöre még er werden” — fizetés-emelési tervek emlegetését a hitközség tönkretételével azonos bűncselekménvnek minősítette, s azt mondta, hogy ő nem akar koldusokat nevelni, de semmiesetre se fizet egy fillérrel több adót se, azok közé tartozott, akik ilyen esetekben nemcsak hogy maguk se adnak, de nem tűrte azt se, hogy mások adjanak.

A Dornbaum családnak csak akkor ízlett az ebéd, a vacsora, ha tudták, hogy a hitközség emberei éheznek.

Ilyen lelkiületű hölgy volt a nagyságos aszszony is, a jótékony nőegyesület elnöknője is. Bálakat rendezett jótékony célra, s maga s családjá számára ingyen belépőjegyre tartott számot, a szemérmetlen koldusokat szemérmetlenül

elkergette, a szemérmeseket, szégyenlőseket vé-
rig pirította.

A Zsiga ifiúr, a fiatal nagysága özv. Lantos Izidorné szintén az almagyümölcs ama fajtájá-
hoz tartoztak, amelyek nem esnek messzire a
fájuktól. Zsiga ifiúr szeretett mulatni, cigány mel-
lett is néhanapján, de tányérozáskor odébb som-
fordált; a fiatal Lantos Izidorné meg öltözködni
szeretett, de lehúzta a varrónők, a kalaposnék
bőrét, s a cselédei bérét mindenféle ürügy alatt
levonogatta . . .

És Seregélyen a Dornbaum család a jóté-
konyság legendás hírében állott . . .

Dornbaum Nátán, a tüvekök kemény szavak-
kal, a sárga földig lehordta a hitközség alkal-
mazottait, vasökölrel nyomta, szorongatta őket,
— aki földig hajolva nem hízelgett a hiúságának,
menthetetlenül elcsapta, akiről tudta, hogy néha-
napján jól lakik, annak halálos ellenségévé vá-
lott, tanítókat, kántorokat, előimádkozókat csa-
ládostul földönfutóvá tett, — de Dornbaum Ná-
tán a jóság, az emberszeretet glóriájában tűndö-
költ Seregélyen és messze környéken . . . Dorn-
baum Nátánné rosszul lett, amikor megtudta,
hogy a Blau tanítóék kislánya zongorázni tanul,
s a szíve szakadt meg a papné „flanc”-a miatt,
— de Dornbaum Nátánné Seregélyen a nemeslel-
kűség szárnyas angyala volt mégis . . . Zsiga
ifiúr irigykedve konstátálta, hogy a másodkántor
— e zó e Chücpé — antipirint vásárol a patiká-
ban fejjöröcsök ellen, de a Dornbaum ifiúr szíve
mégis csupa vajnak minősített Seregélyen, s
a fiatal nagysága: özv. Lantos Izidorné egyszer
három napig tartó hideglelést kapott arra a hirre,
hogy a nagycsaládú hitközségi jegyzőnének ik-
rei születtek, s a nőegylet ötven korona segélyt
szavazott meg a „könnyelmű, ausgelassen nép-
ségnek”, de a fiatal nagysága, özv. Lantos Izi-
dorné is a jótékonyság irgalmas lelkű nemtőinek
sorába emeltetett Seregélyen . . .

Am magva van a legterebélyesebben kivi-
rágzott fának is: a Dornbaum család jótékony
híre sem a semmiből szökkent dús kalászbá.

Az öreg Dornbaum Nátánnak volt egy vi-
harvert, foszlányoknak indult vén nadrágja. Ott
hevert már esztendő óta hasznavehetetlenül az
előszoba lim-lomos szekrényének egyéb kacatjai
között.

Dornbaum Nátánné egy nagytakarítás al-
kalmával azt mondta a hites urának:

— Te, Nátán, ezt az ócska pepita nadrá-
got, amit az eljegyzésünkre vettél, kidobom a
szemétre. Handlé már nem veszi meg, itt meg
csak a helyet foglalja el.

Dornbaum Nátán elszörnyűködött:

— Könnyelmű, tékozló asszonynépség. Ugy
dobálódzik az ember vagyonával, mint a vak
tyúk gurigázik a szemétdombon talált gyémánt-
tal. A nadrág itt marad. Punktum, streizand.

S hogy nagyobb nyomatéka legyen a szavá-

nak, Dornbaum Nátán, a hitközségi gyűlésekről
fölszedett latin igékkel fejezte be erélyes tiltako-
zását:

— Quod dixi: pixi. Was ich gesagt hab,
dosz pickt . . .

Novembervégi szeles, hideg este volt. Dorn-
baum Nátánék jól fűtött kályha mellett ültek.
Az egyik unokának volt éppen a születésnapja.
Alma Nórácska lett kilenc éves. Dornbaum Ná-
tánné — úgy látszik — az utóbbi időben csak-
ugyan tékozlási mániába eshetett. Mert egy ön-
feledt könnyelműségi rohamban azt vélemé-
nyezte:

— Vacsorára egy csirkét vágatok le Alma
Nóra tiszteletére. Ugyis tiz csirkét hoztak ma be
a birtokról, ott csipognak a lichthofban.

De a hites ura, Dornbaum Nátán újra le-
intette, — hochdeutschul:

— Du hast der Henne nicht das Leben ge-
schenkt, folglich hast du auch nicht das Recht
ihr das Leben zu nehmen. Borjupörkölt is elég
lesz.

Vacsora után a kis unokák, Renée Thea,
Mercedes és Alma Nóra szép versikéket szaval-
tak, apró dalocskákat énekelgettek, a Dornbaum
család elragadtatott meggyőződéssel állapította
meg:

— Die Markus Emilia kann sich verstecken,
na und die Fedák kenn e Krenk.

A Dornbaum-család egy félliter fürjesi kar-
cost is megivott, a hangulat a lehető legemelke-
dettebb volt éppen — akkor történt a nagy ese-
mény.

Az előszobába egy ütött-kopott koldus állí-
tott be. Didergett a vékony gúnyában, valami
ócska ruhadarabért könyörgött.

Dornbaum Nátán homlokára már-már a jo-
gos fölháborodás fellegei tolultak: „Wosz bin ich
denn, e Versorgungsanstalt für die ganze Welt?”
— de csodák-csodája, a bor tette-e, vagy az ün-
napi hangulat? szokatlan ellágyulás tompította,
hűtötte benne a lázongó megbotránkozást, s egy-
szerre csak könnyelmű naítylelkűség hallatlan
rohamában szólt oda a megdőbbent csodálkozás-
tól majdnemhogyan sóbálvánnyá változott felesé-
gének:

— Geb ihm die Hajz hin!

S a nadrág, a százados, ütött-kopott, elől-
hátral foltozott, rojtosszélű és szitává lyukaso-
dott nadrág gazdát cserélt.

A snorer megvetően mustrálta végig, majd-
nem hogy a földhöz csapta dühében, de végre
is meggondolta a dolgot, a karjára vette, s a
Dornbaum család küszöbéről illetően morgado-
zásokkal távozott:

— E Chaser e Hoor erausgerissen.

De a Dornbaum család, a családfő pazar
ledérsége fölötti első rémületéből magához térve,
valami felmagasztosult benső forróságot érzett
a tagjain végigfutni.

Hiszen ez jótékonyság a szó legszorosabb értelmében! Ebben az órában fönn a mennyek birodalmában bizonyára sürgősen cepelik elő az angyalok a Dornbaum család erényeinek nyilvántartási könyvét, föllapozzák az Úr színe előtt, s az Isten saját maga, az ő dicsőségében, bejegyzí a Dornbaum név mellé: „Marchesván huszadika. C'dóke. Egy nagyértékű öltöny.”

Dornbaum Nátán bozontos szemöldökei körött a megdicsőülés glóriája látszott sugározni, Dornbaum Nátánné önágyása kipárnázott keze gyöngéden érintette meg hitesurának adakozásra először megnyílt, kegyetlenül kemény vonású kezeit, s lágyan susogta:

— Du hast dich selbst „übergetroffen!”

Zsiga ifiúr apró szemei meghatott göggel hunyorogtak, özv. Lantos Izidorné, szül. Dornbaum Klári úrnő kissé túlmoletten, de átszellemlült mosollyal lejtett Renée Thea, Mercedes és Alma Nóra leányaihoz, jelentős hangsúllyal, s az ünnepies pillanatnak megfelelő büszke önérzettel szólva hozzájuk:

— Ezt a percet sohse felejtsetek el életeitekben, — s nagyobb hatás kedvéért franciára is lefordította ezt a lapidáris stílusú mondatot.

S ezentúl aztán ez az elajándékozott nadrág sugározta be a Dornbaum-család élete változatos útjait.

Terebély fa lett az elvetett magból. Sasmadár lett a kicsiny veréből.

Az egyszer gyökeret fogott hír olyan, mint a hógörgeteg. Pehely gurul a hegytetőről, lavina lesz belőle odalenn a völgyben.

Dornbaum Nátán tovább is keményszívű és zordon maradt. A garasát továbbra se látta emberfia. Ezentúl is fújt a dühében, ha megtudta, hogy egy hitközségi alkalmazott néhanapján enni is merészkedett, tüvekóli minőségében továbbra is nyúzta a „domestikok” bőrét, világga kergetett még egynéhány hitközségi pénzen „dözsölő” tanítót, sliach-cibert és sameszt, a Dornbaum család ezentúl se adott egyetlen megveszekedett fillért se jótékonycélra, a nadrág nem szült újabb nemes cselekedetet, magvaszakadtan szakadt foszlányokká, ki tudja hol? ki tudja merre? de a Dornbaum család fölött úgy lebegett, mint nemesi címerben a kettős oroszlán fogáiban tartott palladium kék mezőben, lilimos pázsit virányain.

Zsúron ha résztvett a Dornbaum család, özv. Lantos Izidorné, szül. Dornbaum Klári úrnő gyakorta és meghatott sóhajjal úgy forgatta a beszéd sorát, hogy egy-egy méla akkorddal belé lehetett szőni:

— Amikor a papa az „utolsó nadrágját” is odaajándékozta egy szerencsétlen árvának . . .

Zsiga ifiúr a polgári kaszinóban színezte ki a családi legendát:

— Szakadt a hóvihar. Didergő fiú állított

be hozzánk. Nem csalódott a Dornbaum család jótékonyságában. Akkor még alig volt betevő falatja apámnak. Mégis lehúzta magáról az utolsó nadrágját.

Dornbaum Nátánné a szomszédasszonyokkal trécselt:

— Ja! Herz muss man haben. Mein Mann hat Hacz in seiner Hajz gehat.

Renée Thea, Mercedes és Alma Nóra az iskolában regélték fáradatlanul és olyan gyakran a családi legendát, hogy a tüvekól kegyeit megnyerni akaró és alacsonyan hízkelkedő természetű Spitzer tanító iskolai dolgozatot adott fel erről a témáról a gyerekeknek ezen a címen: „Dornbaum Nátán nadrágja, vagy a megfagyott gyermek és az utolsó nadrág.”

Ámbátor hogy a hitközségi alkalmazottak néhanapján különvéleményt merészelték bizalmasabb körökben hangoztatni, s Dornbaum Nátánról egyhangúan azt állapították meg, hogy „Kélev sebiklóvim”, s a kiállhatatlanul szemtelen cházn az „utolsó nadrág” históriájával kapcsolatban úgy vélte, hogy az a nadrág csakugyan a nadrágok utolsója lehetett, s ámbátor voltak a kileben olyan fásult szívek is, amelyek olyatén példabeszédeket emlegettek a Dornbaum család jószívével kapcsolatban, hogy „e kizev (hazugság) müz fett sein wie e Cházer”, — de tudvalevő dolog, hogy a hitközségi domestikok mindenütt, tehát Seregélyen is, a Rotschild jövedelmével sincsenek megelégedve, holott bebizonyított tény, hogy az elmúlt esztendőben is öt kövér lakodalom volt (két korona rechás minden esetben), három szüde és négy temetés (mely utóbbi funkciókra a galád és szörösszívű chevra-samesz, Tanche Schwarzherz, flegmatikus vállvonogatással jegyezte meg: „Wosz hab ich davon, wenn ich ach die ganze Kile herauslegen thu . . .” lévén az egész seregélyi kile alig ötven tagból álló gyülekezet), — s az is közismeretes, hogy minden kileben akadnak rosszmájú kritikus lelkek, akik még a ragyogó napban is foltokat fedeznek föl . . . ezektől eltekintve a Dornbaum család hírneve, nagyszerű jótékonysága zavartalan köznépszerűségnek és megingathatatlan elismerésnek fénylő sugaraiban fürdött kile-szerte.

Hetven esztendőn túl utolsó álmra zárta le szemeit egy napon Dornbaum Nátán, a tüvekól. Uj, fiatal rabbi volt a községben, ezt kereste föl a temetés iránt rendelkező Zsiga ifiúr, s a beszédben kiemelkedő nemes cselekvések sorában első helyen kívánta megemlíttetni az „utolsó nadrág” felemelő történetét.

S a fiatal, lelkes és költői szárnyalású új főrabbi úr gyönyörűen oldotta meg feladatát. Az impozáns temetésen találó midrásokba szőtte be a nadrágot, elmondván, hogy „a len, amiből az öreg öltöny fonódott, dicsruhává alakul, s Dornbaum Nátán ebbe a földöntúli köpenybe öltözöten áll most a legfelsőbb ítélőszék előtt, mert

Dornbaum Nátán úgy tudott adni, hogy senki, de senkise tudott arról . . ."

Egy árva gyermek künn a temetőben a „megfagyott gyermeket” szavalt a nyitott sir előtt, báró Eötvöstől, Spitzer Gerson tanító átírásában, az utolsó nadrágra alkalmazva.

A chevra a malbis arumim egylet, a nőegylet, a szandekóesz egyesület aranykönyveikbe iktatták örök emlékezésül Dornbaum Nátán arany szívét és arany nadrágját.

Elhatározott, hogy Dornbaum Nátán arc képe a hitközség tanácsterme számára megfestendő, karján az „utolsó nadrággal”, ajkán a jószág mosolyával.

S amikor két évre rá Dornbaum Nátánné is betért az örökkévalóságba, a gyászsíralmakba és az elégiákba újra beléhasított az „utolsó nadrág” búbajosan szívettépő, melodramatikus története, s amikor a rabbi úr németnyelvű gyászbeszédében megindultságtól reszkető hangon a jótékony „*Dornbaum Haus*”-ot emlegette, az egész gyülekezet hangos zokogásba tört ki, s a píšeorrú kile-bölcs: Ajerén Igel zálogháztulajdonos megértően súgta a szomszédainak: „Jetzt kümmt er iber die *Dornbaumische Hajz* zü reden”. Olyan szépen beszélt a rabbi úr, hogy Zsiga ifiúr a pillanat megrendítő hatása alatt elhatározta, hogy ez alkalommal honorálni is fogja a rabbi urat, s csakugyan a síve után a tórához hívatta fel magát, cháj czalt snóderozott, s a rabbi úrnak külön miseberachot csináltatott.

Férjhez ment Renée Thea, Mercedest is ol-tárhoz vezették, Alma Nóra is menyasszonyként állott a chüpe alatt, — az „utolsó nadrág” örök szimbolumként ragyogott az esketési beszédekben, s a különböző egyleti deputációk üdvözlő szónoklataiban, s Alma Nóra lakodalmán az öreg Horovitz néni, a lakodalmas ebédek művészelkű szakácsnéja gyönyörű fagylaltot öntött remekbe — nadrágalakzat volt az, a két szárba egy-egy cukorrózsát tűzve, fölötte egy marcipán-angyal mazsolából kirakott trombitával az ajkán, mintha hallani lehetett volna a harsonazugást: „Üdv az utolsó nadrág neves családjának!”

Idők múltak. Zsiga ifiúr se járt már egyedül a földi tereken. Megnősült, mohos fővel végzetes könnyelműsége ragadtatta el magát, az ősi Dornbaum házba asszonyt hozott, gazdagot, s örökké sopánkodott, hogy mennyibe kerül a háztartás, lehetőleg még fukarabb lett, fia is született, az barmicva lett, a barmicva ozsonnán verset szavaltak a család nemes emlékeiről, az utolsó nadrágról . . . Renée Thea, Mercedes és Alma Nóra is népes családok megalapítói lettek. Ők elszármaztak Seregélyről, (csak Zsiga úr maradt a seregélyi dominiumban) s világgá vitték a mitoszi fényködökbe magasztosult nadrág-legendát.

Szétféphetetlen glóriában tündökölt időkön át az utolsó nadrág, nemzedékekről nemzedékekre volt az szállandó . . .

Egy novemberi ködös napnak borongó alkonyatán történt. Az utolsó nadrág történetének krónikákból följegyzett évfordulóján.

Mincha időtájt a szokott minján álldogált, kólecolt a seregélyi templom előtt.

Egy jólöltözött, jóláplált idegen fiatalembert vettek körül. Lesték az ajkáról a szót.

Zsiga úr, Dornbaum Zsiga éppen a házából jött ki, a mindennapos billiárd-partijára készült menni a kávéházba.

Megállt ő is kíváncsian a jövevény előtt, a minjan csoportban.

Az idegen meghatottan beszélt:

— Seregélyre jöttem a mai napon. Hogy szemeimmel lássam a Dornbaum házat, családom szerencséjének megalapítóját. Hosszú évekkel ez előtt történt. A boldogult apám, — ma van az évfordulója — vándorszegényként kopogtatott a Dornbaum család házának ajtaján. Egy öreg nadrágot kapott ott ajándékba. Maga beszélte el nekünk, a családjának. Az öreg nadrág zsebében harminchat krajcárt talált. Bizonyára benn felejtették a nemesszívű háziak. Ezt a harminchat krajcárt a lutriba tette, s megütötte vele a főnyereményt. Gazdag ember lett, háza, földje lett Nádudvaron . . .

Zsiga úr, Dornbaum Zsiga, mint a sebzett vad ordított föl:

— Rablás! az a harminchat krajcár Dornbaum-tulajdon volt. Hallatlan gazság! Uram! vegye tudomásul, be fogom pörölni a vagyonból való részesedés jogcímén.

Dornbaum Zsigát, az „utolsó nadrág” legendájának tulajdonosát úgy kellett fölmosdatni ájulásából, ott a seregélyi zsidó templom előtt.

SZENES ERZSI VERSEI: „*Selyemgombolyag*” a címe, de a verseskötet sokkal többet ad mint amennyit a női kézimunka hangulatát árasztó cím sejtet. Egyáltalában nem leányos játékszer a poézis Szenes Erzsi kezében. Mintha nem is selyemszálakat, hanem sorsokat gombolyítana. Súlyosak a mondanivalói és nehézveretűek a ritmusai. Kevés ilyen „első kötet” kerül ki a sajtó alól. Zsengék helyett érett illatos gyümölcsök, milyeneket férfi poétáknál is csak nagy ritkán látunk. Sorok, miket egyszer elolvastva nehéz elfelejteni. Képek, mik belevésődnek az agyba, a szívbe és kalimpálnak és muzsikálnak. Színek, mik mellett közömbösen elhaladni nem lehet. Szenes Erzsi a mai költőgeneráció legtehetségesebbjei közül való. Nehéz szemelvényeket citálni és sorokat kiszakítani ebből a poetikus orchesterből. A Mult és Jövő olvasói különben a kötet sok versében már előbb is gyönyörködhettek és bizonyára rajta leszünk, hogy a könyvet a maga egészében ismerjék meg. Kiadta a „Globus” irodalmi R.-T. Kassán.

DR. STEINER JÓZSEF kalocsai főorvos, akinek működése ötvenéves jubileumát nemrég méltattuk, ujabban méltó kitüntetésben részesült: egészségügyi tanácsossá nevezték ki. A megérdemelt kitüntetést mindenütt általános szimpátiával fogadták.

TOLL- HEGYRŐL

FELRUHAZAS ZENEKARI KISÉRETTTEL.

Ujból tele vannak a lapok a legszebb télisport híreivel, a szegény gyermekek felruházási mulatságaival. És itt meg kell különböztetni különféle mulatságot. 1. Mikor a szegény gyermekek távollétében mulatnak jótékony célra és mondjuk egy jómódú család kifizet egy báli belépőért egy félmillió koronát és ebből táncol, énekel, flirtol stb., stb. és még jut belőle egy *gombra* való a szegény gyermekek felruházására is. Ez az enyhébbik eset, amelyen csak mosolyogni lehet, de nem mérgeledni. 2. Ez a súlyosabbik eset. Mikor a szegény gyermekek jelenlétében mulatnak. Elnököket, díszelnököket, háznagyokat, védnőket, patrónusokat, patrónákat és matrónákat választanak és hozzá fő- és albizottságokat, aztán telekürtölik a sajtót nézőközönségért. Csindaratta bumbumbum, mélyen tisztelt publikum. Végül szabadon elővezetik a gyermekeket és az ünnepi szónok szemükbe dicséri, nem a gyermekeket, hanem a jelenlevő nemes jótevőket, akik nélkül e nyomorultak itt — és egy széles gesztussal reámutat a felruházandó gyermekekre — áldozatul esnének a tél kegyetlen jégfogainak stb., stb. És ha nem tévedünk, ilyenkor a szegény gyermekek lesütik a szemeiket és bár fejcskékjükbé tódul a vér, mégis gondolkodnak és ezt gondolják: Inkább egyen meg bennünket a tél kegyetlen jégfoga, minthogy mutogassák nekünk az ilyen nyilvános jótétevés fogafehérjét.

A „MAGYAR GYÁRIPAR“ ÉS PALESZTINA. A Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének hivatalos lapja, amelyet egyáltalában nem felekezeti alapon szerkesztenek, legutóbbi számában közli a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara átiratát, melyben Schaefer Arminnak, a Palesztinai Mérnök- és Építész-Egylet elnökének információja folytán felhívja az illetékes hazai gyárakat, hogy *különböző mezőgazdasági és iparcikkek, építőanyagok, gépek, szerszámok, bútorok, fonottárúk stb. kivitele céljából* vegyék fel a kapcsolatot a palesztinai mérnök- és építészegylettel és gondoskodjanak palesztinai képviselők létesítéséről. Hasonló köriratot intézett a Magyar Vasművek Egyesülete is az összes magyarországi szakgyárakhoz. Ezek nem „felekezeti“ intézmények. Ezeknek szabad beszélni Palesztináról.

JACKI COOGANRÓL,

a kis moziszinésről egy zsidó felekezeti hetilap büszkén sietett megállapítani, hogy *zsidó vallású*. Ujjongj Izrael, a tízéves kis moziakrobata izraelita! Nem érzed-e, hogy dagad a kebled a büszkeségtől, hogy egy ilyen nagy ember, illetőleg ilyen nagy gyerek a te hitsorsosod, oh Izrael! De csakhamar jött a fájdalmas kiábrándulás. Jacki Coogan nyilatkozott a lapokban, hogy őt ne gyanúsítsák, kikéri magának, ő sohasem volt zsidó, még az apukája és a nagypapája sem! Oh miért is foszlik széjjel egy ilyen gyönyörű téli álom? Már sok mesümed készült visszatérni a zsidó hitre, hogy boldog hitsorsosa lehessen a nagy-kis Jacki Coogannak és most, most mindennek vége, vége.

Csak úgy mellékesen jegyezzük meg, hogy az illető felekezeti lap nem konstataulta hasonló büszkeséggel Einstein zsidó voltát is, mert szegény Einstein a jeruzsálemi héber egyetem érdekében agitál és ez — óh szörnyűség — sionizmus.

A KÖZSÉGKERÜLETI ELNÖKÖK JEGYZŐKÖNYVE

a november 17-én tartott ülésről nyomtatásban is megjelent és érdekes, tanulságos történeti dokumentuma lesz a magyar zsidóság mai szomorú állapotának. Amit a *Múlt és Jövő* legutóbbi számában az úgynevezett „nagygyűlés“-ről és szövetségről írtunk, azt szóról-szóra igazolja ez a hivatalos jegyzőkönyv, amely persze nem harcol, csak melancholikusan megállapít. Mezey Ferencet az áskálódások, az intrikák, a mesterségesen előidézett izoláció teljesen elkedvtelénítette. Amíg bírta, még anyagi áldozatokat is hozott örállomásáért. Senki sem támogatta, de mindenki követelésekkel lépett fel. Kéri, hogy tisztsége alól mentsék fel. A jelenlevő elnökök ismételt kérésére tovább is rendelkezésre bocsátja energiáját, de nem hallgathat el egyes fájdalmas igazságokat. Az Országos Iroda mindent megtett, ami erejéből telhetett, el is ért szép eredményeket községek, rabbik érdekében, szakvéleményeket adott a minisztériumoknak, bíróságoknak stb., ápolta a felekezeti békét, együttes harmoniában járt el az orthodoxia vezetőségével, s „*azért mellőzendőnek tart minden olyan demonstratív alakulatokat, melyek izgalmakat kelthetnek és a béke folyamatát megakaszthatják*“. Az iskolák segélyét a Joint-alap teremtesével egészítette ki. De minden közintézmény léte kockán forog anyagi erők hián. A rabbiképző és tanítóképző, mely a modern zsidóság mestereit adta, válságba került. Az állam a szanálási akció folyamán meg akarta szüntetni az alsó tanfolyamot, majd meg akarta szavazni a fentartás 50%-át. „Ekkor — írja a hivatalos jelentés — *egy hitközségek szövetsége* (sic!) érdekében tartott gyűléseken egy kiváló politikus és közigazdász (Sándor Pál) részéről felhangzott az a nyilatkozat, mely szerint *egy engedélyezendő zsidó egyetem céljaira szükséges összegek beszerzésére garanciát vállal*. Ez a lelkes, de reálitás nélküli egyéni nyilatkozat a felekezet teherbírási képességének és áldozati lehetőségeinek téves és káros elbírálását eredményezte“. Vagyis azt mondták a minisztériumban: „*Ha a zsidóknak van pénzük egyetemre, tartsák fenn elsősorban a maguk rabbi- és tanítóképzőjét*“. És ebben van logika, csak az alap téves, mert a zsidók még pesti gimnáziumukat is romban hevertetik és nem fejezik be a felépítését. Nem szólva az iskolaalap évi 100.000 aranykoronás deficitjéről, melyet szintén nem tudnak előteremteni. Egyetemről tehát szó sem lehet. Ezt konstataálja a hivatalos jelentés, amely nem dolgozik blöffökkel, hanem szomorú reális igazságokkal. Óriási harcot kellett folytatnia az Országos Irodának, hogy a Rabbiképző alapjai teljesen meg ne inogjanak és amellet az orthodox irodával együtt még 300 hadiárváról is gondoskodtak a Joint segítségével. „A gyűlés meglepetten látja ezt a rendkívüli harcot, melyet a minden segítőeszköz nélkül hagyott felekezeti vezetőség a közönyösség ellen folytat és egyuttal azt a töretlen bizalmat és optimizmust, mellyel sok méltatlanság között az ügyet szolgálja.“ Dr. Mezey Ferenc felsorolja az elhanyagolt zsidó intézményeket (mi-

alatt a bluff-puffogtatók egyre új intézményeket kürtölnek világgá), I. M. I. T., Museum, Ösztöndíjegyület, Közalap stb., stb. Valamennyinek nemcsak közömbösséggel, de „tudatos akadémikodásokkal kell megküzdenniük”. Tegyük hozzá őszintén: mert nem tartoznak egy bizonyos klikkhez, amely a zsidó ügyeket monopolizálni szeretné. Egyetemes hitoktatási szabályzat létesítésén is fáradozott az Iroda sikerrel, évekig nagyszerű szolgálatot tett, míg elhatározták revízióját és „sajátságos, hogy erre az Irodát meg se hívták”. Mondjuk egyszerűen: a circumcisióra nem tartották szükségesnek meghívni az apát is. A forradalom után bizalmas tanácsot alakítottak, amely sok sérelmet orvosolt és előzött meg (mi is tudunk erről!). Majd hozzáfogtak a községkerületek újjáalakításához, és különböző bizottságokat is alakítottak, melyek azonban „munkálataikkal együtt más formációba terelődtek”. Vagyis magához kaparintotta a bizottságokat és munkálatait a konkurrencia, Bluff et Comp. Hát a bevételekről mit mondjunk? Még a bélyegköltségre sem elegendő! „Az összes jelenlevők méltatlankodva állapítják meg, hogy az Országos Iroda e súlyos időben óriási drágaságban ily nevetségesen csekély adminisztratív költséggel végzi nagy és felelősségteljes feladatait. Annak az állapotnak, hogy a felekezet kötelességének teljesítése pusztán egyéni önfeláldozásra hagyassék, véget kell vetni!” Persze nyíltan is szóba kerül a nagy zajjal-lármával feltálat „szövetség” ügye is. És dr. Rothschild Jakab, a IX. községkerület elnöke mindjárt a fején találja a szöveget: 1. politikai elemet visznek bele a felekezet életébe. 2. az orthodoxia, jogállását féltve az ilyen alakulattól, távol marad, sőt egyházi tilalmat hoz ellene. Konklúzió: nem „új szövetség” kell, ezzel mindig sok baja volt a zsidóságnak, hanem meg kell erősíteni a régit, az Országos Irodát. A szervezet kiépítése és intézményeink megerősítése a helyes, üdvös és törvényes út. Dr. Greiner József (Pécs) szintén itt látja a szilárd pontot, melyből kiindulva a felekezet komoly akarata a maga teljességében kialakulhat. Dr. Biedl Samu, a XXII. községkerület elnöke nagyszabású beszédben kiemeli a törvényes szervezet fenntartásának és továbbfejlesztésének rendkívüli fontosságát. A jogfolytonosság alapjaira kell helyezkedni és komolyan inti a felekezet tényezőit, hogy a szervezet esetleges elhomályosítására és a benne rejlő erők csökkentésére vezethető mozgalmakat a felekezeti életből kapcsolják ki! Indítványozza tehát: 1. a kongr. státumok megfelelő átalakítását; 2. e célból országos bizottság kiküldését; 3. új kongresszus egybehívásának előkészítését. Az indítványt egyhangulag elfogadják és dr. Rothschild annak a reményének ad kifejezést, hogy a tanácskozás eredménye mindenütt, ahol a komoly felekezeti és kulturális munkát óhajtják, méltánylásra talál.

KULTURPALOTA EGERBEN. Az egri hitközség kultúrpalotája felavatás előtt áll. A hitközség áldozatot nem kimélve a vidéki városokban ritkaságszámba menő fényes palotát építtetett a régi zsidó templomból a héber kultúra számára. A díszes előadóteremben már a tél folyamán előadások, estélyek, jótékonysági akciók mozgalmas élete fog lefolyni. A kultúrotthon falain a Mult és Jövő kiadásában megjelent „Biblia Képek”-ben c. díszmunkából lemásolt nyolc gyönyörű klasszikus biblikus festmény ékeskedik, pompás dokumentul az egri zsidóság kipróbált kultúrérzékének és a Mult és Jövő maradandó kultúrmunkájának.

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

A MULT ÉS JÖVŐ KEDVEZMÉNYEI

A XV. évfolyam megkezdésével ismét olvasóinkhoz és jóbarátainkhoz fordulunk, akik tudják, mit jelent az, ha a Mult és Jövő zsidó tudást és zsidó öntudatot visz a zsidó házba. Legyenek segítségünkre, hogy minél szélesebb körben terjeszthessük a zsidó kultúra értékeinek ismeretét. Szerezzon mindenki legalább egy új előfizetőt a Mult és Jövőnek, hogy a nagyobb példányszám a technikai előállítás rengeteg költségeit gazdaságosabban szívhassa fel.

Annak, aki a Mult és Jövőnek egy új előfizetőt szerez, megküldi a kiadóhivatal a kiadásunkban megjelent könyvek egyikét a szerző aláírásával.

Annak, aki három egész éves vagy öt fél-éves új előfizetőt gyűjt és az előfizetési díjakat egyenesen hozzánk beküldi, megküldjük Patai József „Héber költők” című ötkötetes nagy anthológiáját, mely most új kiadásban jelent meg és melynek bolti ára 220.000 korona.

A Mult és Jövő előfizetői, ha előfizetési díjukat egész évre küldik be, megkaphatják a Mult és Jövő összes kiadványait 50%-os kedvezményes árban. Kivéve a „Biblia képekben” című díszművet, melynek netto ára kötve 300.000 korona. Nem előfizetőknek 400.000 korona.

A Mult és Jövő előfizetői a Mult és Jövő kultúrestjeire és kiállításaira 3 darab kedvezményes jegyet kapnak.

A Mult és Jövő előfizetői megrendelhetik a teljes vászon bekötési táblát az 1925. évfolyamhoz 25.000 koronáért, ebbe gyűjtik össze a példányokat és az év végén díjtalanul kapják az évfolyam teljes tartalomjegyzékét.

A Mult és Jövő előfizetési díja egész évre 300.000 korona, félévre 150.000 korona, amihez a külföldi előfizetőknel a megfelelő portókülönbözet járul.

KELLER MIKSÁNÉ.

Melegszívű poétaasszonyt kísérték ki a zsidó temetőbe.

December hó 9-ikén 52 éves korában hirtelen elhunyt özv. Keller Miksáné, szül. Rottenstein Paula, akinek verseiben gyakran gyönyörködhetek a Mult és Jövő hetilapjának olvasói. A koporsója felett dr. Weisz Mór főrabbi megindítóan méltatta a nemes zsidó asszonyt, dr. Patai József pedig a következő szavakkal bucsuztatta:

Hadd vegyek bucsut én is a drága halottól, azoknak nevében, akik közelből látták az ő jóságban, szépségben és költészetben ragyogó lelkének sugárzását. Mert poéta volt ő. A korán reászakadt gyász a fájdalom és a bánat költőjévé avatta. Ő maga sem ismerte a szívében rejlő kincset. Poézis volt neki az élet, a család. „Szentség temploma volt a házuk” — írta szelichothi versében. De erre is csak akkor eszmélt rá, amikor ennek a háznak fenntartó oszlopa kidőlt. Amikor a lélekmeccs mellett merengett könnyes szeme, és szívéből felszakadt a gyászének:

Kis mécs, lélekmécs,
Meghalni volna jó . . .

Kis mécs, lélekmécs,
Feledni nem lehet,
Csak mindig jobban szeretni,
Míg a sír betemet . . .

Boldogságtól tündöklött az arca drága gyermekei körében, akiknek szívébe átsugározta szívének minden jóságát, melegségét és tisztaságát. De lelkét vitték az emlékek és a költészet szárnyain felemelkedett a magasba, hogy a végtelenség szféráiban egyesüljön azzal a fehér lélekkel, amelyet oly korán szakított el tőle az Ég. Egy jeruzsálemi bölcs sirva borult egy koporsóra és reáolvasta az Énekek Énekének e versét:

„דודי ירד לגנו ללקט שושנים” „kedvesen leszállt a kertjébe, hogy rózsákat szakítson. Az Ur Isten olykor leszáll az ő kertjébe, hogy leszakítsa a legszebb lelkeket.” — Aki ebben a koporsóban fekszik, poéta volt és itt reszket a kezében az ő keze írása, melyet csak pár napja kaptam tőle. Mintha csak sejtette volna a véget, amelyre ő úgy gondolt mindig mint lelkének nagy menyegzőjére. Készült, hogy megjelenhessen a nagy ünnepen „fehér a fehérben”. Hadd zengjen a koporsója fölött az ő hattyúdálának utolsó strófája:

Megemészt utánad a vágy meg a bánat,
Jó lesz, ha megvarrom a legszebb ruhámat.
A legszebb ruhámat, ragyogó fehéret,
Abban fog a lelkem átölelni téged,
Fehér a fehérben, lélek a lélekben,
Ugy leszünk mi egyek a nagy égi fényben.

Egyé lesztek a nagy égi fényben, mi pedig, míg siralomvölgyi utunk tart, szeretettel és kegyelettel fogjuk őrizni tiszta emlékedet.

A PÁVA-UTCAI TEMPLOM ÚJ FŐKANTORA. A Páva-utcai templomban megüresedett főkantori állásra Csillag Lipótot választották meg, akit olvasóközönségünk mint jeles zsidó poétát is már régen jól ismer. A Mult és Jövőben jelentek meg egyes zsidó dalszerzeményei, továbbá szép tanulmányai a magyarországi chasid-dalokról is. Egyes szerzeményei a Mult és Jövő hangversenyein is bemutatásra kerültek, amelyek közül különösen az általa megzenésített Bialik—Patai „A talmudista” és Patai—Csillag „Josafát völgyében” c. költemények arattak nagy sikert. Mint zsidó dalénekest legutóbb a munkácsi hébergimnázium alapkövetelése ünnepségére is meghívták, ahol szintén nagy tetszés mellett adott elő Morris Rosenfeldtől, Bialiktól, Pataitól stb. zenésített költeményeket.

ISRAELS-EMLEKÜNNEP. Az O. M. I. K. E. Műbarátok Köre fényesen sikerült esttel rótta le kegyeletét a nagy zsidó mester születésének századik évfordulója alkalmából. A nagy termet zsufolásig töltötte meg az előkelő közönség, köztük legjelesebb művészeink, íróink, egyetemi tanáraink, a kultusz-minisztérium és a holland követség képviselői. Fónagy Béla elnöki megnyitójában reámutatott Israels jelentőségére, akinek a Mult és Jövő nemrég egy külön számot szentelt, Dénes Lajos főigazgató a kiváló esztétikus Israels művészetét boncolta finom analizissel, Patai Edith az amsterdami ghetto érdekes miliójét rajzolta meg, Tordai Judith Lenkei Henriknek, Patai Józsefnek és Vidor Marcellnek egy-egy versét szavalta

el a tőle megszokott mély művészi hatással. Abrahámsohn szívhezszóló énekszámait után dr. Hevesi Simon mesteri szavakkal méltatta Israels alkotásait és az est nagy sikerét. A közönség minden egyes számot lelkes tapsokkal honorált.

PATAI JÓZSEF ELŐADÁSAI POZSONYBAN ÉS SOPRONBAN. Rendkívüli érdeklődés mellett folyt le Patai Józsefnek december 7-iki előadása a pozsonyi primáspalota nagy tükörtermében, mely zsufolásig telt meg. Dr. Füredi elnöki megnyitójában meleg szavakkal méltatta és üdvözölte Patai Józsefet, aki a közönség lelkes ovációi között kezdte meg előadását. „Negyedszer szólít a pozsonyi zsidóság erre a pódiumra, hogy a héber irodalom organikus fejlődését és különböző korszakait ismertessen. Ennekem — őszintén bevallom, — ez a negyedik előadásom a legkedvesebb, mert a mai élő modern héber költészetről kell szólnom, amely eleven életével oly közel áll mindnyájunkhoz.” Az első előadások az ókori és középkori héber poezisról szóltak, míg a tavalyi a pozsonyi hitközségi elnök egyenes kívánságára teljesen a chasidizmus és a kabbala költészetének volt szentelve. Patai előadása, amely ezuttal is az est egyedüli programpontja volt, történeti okfejtéssel vezette a modern héber irodalom egész fejlődését a német- és oroszországi haszkalah eszmevilágán és a zsidó renaissance korain keresztül napjainkig. — A modern héber irodalmat óhajtott megismerni a soproni zsidóság is Patai József előadásából. Erre az estre legközelebb visszatérünk.

GYÁSZÜNNEPÉLY. A Magyar Zsidók Egyesülete és ennek A. és B. jótékony csoportja (Titén Emesz) néhai dr. Adler Illés főrabbi emlékeztére gyászünnepélyt tartott. A díszterem zsufolásig megtelt. Az özvegy és családja megérkezése után Ungár Ármin elnök magasszárnyalású fohással nyitotta meg az ünnepélyt és leleplezte az elhunyt főpapnak megfestett arcképét, majd visszapillantást vetve a multra, rámutatott hervadatlan érdemeire. Utána dr. Scheiber Lajos rabbi könnyekig megható gyászbeszédet mondott. Majd Grünfeld Samu és Kugler Ármin elnökök felszólalása után dr. Révész Sándor főtitkár és kulturbizottsági elnök ünnepi beszédét tartotta meg és a Titén Emesz emléktábláját leplezte le. Az ünnepély Ungár Ármin elnöknek az özvegyhez és családjához intézett vigasztaló szózatával s Abrahámsohn Emánuel és énekkarának szívbe markoló gyászdalával ért véget. Az arckép Schwarcz Arnold ifjú festőművész munkája, az emléktábla Adler Jakab és Führer művészi izlésének érdeme.

A PESTI ORTHODOX ISKOLA JUBILEUMÁRÓL szóló cikkünk kiegészítésül Geller I. aradi ékszerész közli velünk, hogy atyja néhai Geller Mór volt az iskola első alapítója és igazgatója 1876-tól 1886-ig. Ő küszöbölte ki az oktatásból a zsargont és mindenben hű követője volt dr. Hildesheimernek. A fordítás szép német, magyar és francia nyelven folyt, úgy hogy a héberrel kapcsolatban három nyelvet sajátítottak el. Geller szombat délutáni salesüdeszénél gyakran jelent meg dr. Kayserling főrabbi társaságában dr. Haynald Lajos akkori kalocsai érsek és ma is tartott ilyenkor a zsidó tudományos vita. Érintkezést tartottak fenn vele Bacher, Back, Deutsch Henrik mintaiskolai, Lederer preparandiai igazgató stb., ami mindenestre arra vall, hogy Geller Mór igazgatót ezek a zsidó kapacitások méltó társuknak tekintették.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.
Korvin Testvérek könyvnyomdája Budapest.

Felelős nyomdavezető Polgár J.

**Estélyi
Báli**

Színházi

selyem-különlegességek

u. m. Crep-Satin, Velour-Broche,
Charmeuse, Lame, Crep-Soleil,
Crêpe de Chine, Velour-Chiffonok

legnagyobb választékban rend-
kívül olcsón

Lefkovits

selyem-áruházában

IV., Hajó-utca 12-14.

Mintákat küldök!

A PESTI CHEVRA KADISA TAGFELVÉTELEI.
1925. év január hó 11-én kezdődnek a Pesti Chevra Kadisa tagfelvételei. Mindazok, kik magukat felvétetni kívánják és eddig nem jelentkeztek, folyó évi december hó 25-ig jelentkezni tartoznak a titkári hivatalban (Budapest VI., Laudon-utca 3. sz. a.).

AZ „IZR. CSALÁDI NAPTÁR“, melynek ezelőtt Ötvös Károly volt a szerkesztője, újból megjelent gazdag tartalommal. Minden naptári oldalon egy-egy valláserkölcsi tanítás: minden szombati, illetve ünnepi tóraolvasás megfelelő szakaszából. A naptári rész kiegészítéseképpen 12 oldal „templomi és vallásos szokások“ részletesen és népszerűen magyarázva. Az irodalmi rész is gazdag. A zsidóság kiválóságai díszítik írásaikkal az ujonnan életre kelt és a Mult és Jövő kliséivel illusztrált naptár lapjait. Szerkesztők és kiadók: Dr. Kaszás József orvos, III. Lajos-utca 70. Fábíán Ferenc titkár, budai hitk. tanfelügyelő, Ujlaki rakpart 44. Ezen címek bármelyikén megrendelhető. Ára 25.000 korona.

BAUERNÉ KISS ERZSÉBET (Kiss József leánya) finom leányotthonában még egy benlakó leányka számára van hely. Néhány fél-benlakó leányka 7—16 évesig, szintén szeretetteljes, gondos otthonra találhat, Bauerné házagpótló s a maga nemében, Magyarországon egyedülálló kis intézetében. Értekezni lehet Budapest VIII., Népszínház-utca 22. alatt.

MAGYAR-NÉMET KISASSZONY zongoraismerettel, orvos árvája, félnapos állást keres. Szíves értesítést kér: Schönfeld Ilus, Leányotthon, Jókai-utca 5.

Hitközségek figyelmébe!

Előzetesen jelentjük,

hogy hitközségünk teljesen modernül berendezett

מטבח sütődét épít.

A sütés a kőbányai rabbinátus (főtiszt. dr. Kálmán Ödön főrabbi ur) szigorú ellenőrzése és Radó N. Nándor a pesti izr. hitközségnél évtizedeken át működött laskagyáros szakszerű vezetése alatt áll. A מטבח izletességének, finomságának elsőrangú voltaért, valamint a szállítás pontosságáért hitközségünk szavától.

Áraink a lehető legkedvezőbbek lesznek.

Előjegyzéseket elfogad a

Kőbányai izr. hitközség

Budapest, X., Cserkész-u. 7.

Szent-Margitsziget a Duna folyam gyöngye Budapest főváros forgalmi központjában. Gyönyörű 150 holdas park, kénes és szénsavas 42° hőfoku gyógyforrás rheumás, köszvényes bántalmak, női betegségek és idegesség ellen.

Szállodák, gyógyfürdők, vízgógyintézet.

Egész éven át üzemben.

Sürgőnycim: Budapest-Margot.

MOST JELENT MEG!

**KISS JÓZSEF:
UTOLSÓ VERSEK**

1920—1921

POSTHUMUS VERSKÖTET

Egy nagy költő életőszének virágai ezek a dalok, de mégis frissek, illatosak és színesek, csak mézükbe vegyült egy kis rezignáció és itt-ott egy kis fájdalmas keserűség.

A finom papirosan nyomott, előkelő kiállítású kötet
bolti ára 59.500 korona.

AZ ATHENAEUM KIADÁSA.

KAPHATÓ MINDEN KÖNYVKERESKEDÉSBEN.

Löwin és Stroh szőlőbirtokosok
KISKUNHALAS

Ajánljuk elsőrangú minőségű saját termésű fehér és vörös כשר ארמז. fajborainkat.

Mintaküldeményt kívánatra 25 literes hordókban is küldünk.

Felvilágosítással készséggel szolgál

Kiskunhalason: Stroh Vilmos. Tel.: 17.

Budapesten:

Löwin Zsigmond, Király-u. 93. Tel: 42-25.

SZÖNYEGET, RÉGISÉGET
vesz, elad

Telefon: J. 123—59.

J. 123—87.

Sternberg

D o b - u t c a 2 4

Csángó Jenő

bőröndök,

bőrdíszmű különlegességek

Budapest, Rákóczi-út 39.

Telefon: József 129-25.

POLGÁR KÁLMÁN

TELEFON:
József 126-66.

Legelőnyösebb beszerzési forrás ezüst evőkészletekben és disztárgyakban.

EZÜSTÁRUGYÁR

Budapest, VII., Kazinczy-utca 9.

Esőköpeny 350.000 korona

Hő- és sárcipő legjobb minőségben kapható és javítható

NEUMANN GÉZA

Budapest, VI., Nagymező-u. 50. Dessewffy-u. sarok.

P A legszebb és legolcsóbb Parókák és Transformatiók

Legújabb
modellek.

PIECHNIK ÉS MECHTL

HAJMÜTEREMBEN

BUDAPEST, IV., VÁCZI-UTCA 8. FÉLEMELET.

Kifogástalan

*Gallér, ing,
fehérnemű*

stb. tisztítás 24 óra alatt is

a Király gőzmosodában

IV., Magyar-utca 6. (Astoria-szálloda)

V., Bálvány-utca 23. sz.

VII., Dohány-utca 20. sz.

VII., Király-utca 15. sz.

Holló-utca sarok.

Az előkelő világ vegytisztítója.

SCHLEIFER A. Ezüstárugyár

Budapest VII., Kazinczy-utca 14. Telefon: J. 135-28.

*Saját gyártmányú disztárgyak és evő-
eszközök a legjutányosabb árban.*

Leány- és fiuruha,

Leány- és fiukabát legjobban vásárolható

Szombaton
az üzlet
zárva van.

LITZMANN IRMA

Budapest, VI., Király-utca 18.

REKLÁMÁRAINK HIRDETÉSÜNKRE VALÓ HIVATKOZÁSSAL:

Ebédő-csillárok 4+1 lg.	900.000 K-tól	Villamos főzőlap	125.000 K-tól
Hálószoba-csillárok 3+1 lg.	600.000	főzőedény 1 lit.	180.000
Hálószoba-ampolnák 1 lg.	160.000	" testmelegítő	160.000
Éjjeli lámpák bronzból selyemernyővel	150.000 K	" szivargyújtó	170.000
Villamos vasaló	180.000 K-tól	" izzólámpák	10.000

Főzőkészülékeinkre 1 évi garancia. — Selyemernyőket hozott anyagból is készítünk.

ERDŐDI ÉS NEUMANN

BUDAPEST, VI., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 27. SZ.

TELEFON: 105-82.

Korvin Testvérek műintézetének nyomása Budapest VI., Révay-utca 14.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára